

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 12 2018

ЗМІСТ

Коротко про головне

Підготовка законодавчої бази утворення антикорупційного суду.....3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Результати і подальші перспективи відновлення міждержавного діалогу в «нормандському форматі» у оцінках політиків і експертів.....3

Якименко Ю.

Ітоги самміта «Большой семерки» в оцінках СМІ.....10

Тарасенко Н.

Перспективи продовження санкцій проти РФ у контексті сучасних геополітичних процесів.....17

Рудь І.

Перспективи розвитку міжнародного співробітництва у Чорноморському регіоні: прогнози та оцінки експертів.....26

Примітки на полях

Жангожа Р.

Транзит влади в Казахстане – варианты выбора без выбора.....30

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В.

Спрощення процедури добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до міст обласного значення.....34

Економічний ракурс

Кулицький С.

Ймовірні зміни логістики поставок газу на європейський ринок і проблеми розвитку газової промисловості України (Початок, закінчення у № 13).....45

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....58

Діяльність науково-дослідних установ.....61

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....65

Наукові публікації.....70

Здобутки української археології.....73

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Пальчук В.

Сучасні особливості розвитку методів контент-моніторингу і контент-аналізу інформаційних потоків.....74

До уваги держслужбовця

Блиндарук С.

Бібліографічні покажчики у фондах відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ: нові надходження.....87

Коротко про головне

Підготовка законодавчої бази утворення антикорупційного суду

Президент вніс як невідкладний законопроект про утворення антикорупційного суду на розгляд Верховної Ради

Президент Петро Порошенко відповідно до статті 93 та частини другої статті 125 Конституції України вніс на розгляд Верховної Ради проект Закону України "Про утворення Вищого антикорупційного суду".

Глава держави визначив документ як невідкладний для позачергового розгляду Парламенту.

Мета проекту закону – виконання вимог Конституції України, Закону України "Про Вищий антикорупційний суд" та Закону України "Про судоустрій і статус суддів" для започаткування діяльності Вищого антикорупційного суду.

Доповідатиме законопроект під час його розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради заступник Глави Адміністрації Президента України Олексій Філатов (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 19.06).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Результати і перспективи відновлення міждержавного діалогу в «нормандському форматі» у оцінках політиків і експертів

Після перерви, що тривала понад 16 місяців, 11 червня в Берліні зустрілися глави міністерств закордонних справ країн «нормандської четвірки» — України, Німеччини, Франції і Росії. Україну представляв П. Клімкін, Німеччину – Г. Маас, Францію – Жан-Ів ле Дріан, Росію – С. Лавров. Головною темою цього раунду переговорів вперше була ідея розмістити на Сході України миротворчу місію ООН. Домовленість з цього питання вважається необхідною для наступної зустрічі в «нормандському форматі» на вищому рівні.

З точки зору представника Німеччини, «блакитні шоломи» здатні оживити мінський процес, створити для нього «нові рамкові умови». Про це заявив ще перед початком зустрічі глава МЗС Німеччини Г. Маас.

Він зазначив, що ідею «блакитних шоломів» в принципі підтримують і Москва, і Київ. «Але уявлення на цей рахунок сильно розходяться», – заявив Маас (<http://www.dw.com/uk/a-44168943> - 2018. – 12.06).

Уже після зустрічі глав МЗС Франції, Німеччини, України і Росії, Маас назвав переговори «дуже докладним і відкритим, але і конструктивним діалогом».

За його словами, підсумком стала ціла низка домовленостей. Це, зокрема, обіцянка усіх сторін суворо дотримуватися режиму припинення вогню, готовність відвести від лінії розмежування важкі озброєння і почати розмінування території. Німеччина і Франція запропонували поділитися своїм досвідом в цій справі.

Щодо параметрів ймовірної місії миротворців ООН в зоні конфлікту, то, за словами Г. Мааса, учасники переговорів домовилися лише про те, щоб продовжити переговори на цю тему на рівні політичних директорів міністерств закордонних справ. «Мова на них буде йти не про те, чи направляти в Донбас "блакитні шоломи", а про те, як повинна виглядати оонівська місія», – зазначив глава МЗС Німеччини

Він також наголосив, що сторонам вдалося обговорити ряд кроків для забезпечення припинення вогню на сході України. «Ми досягли угоди по ряду питань. Сторони вкотре визнали необхідність режиму припинення вогню. До цього відноситься виведення важкого озброєння, військових і розмінування територій на сході України», – зазначив міністр закордонних справ ФРН. (<https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/12/7183067/> – 2018. – 12.06).

Він вважає, що сторони мають забезпечити «безперешкодний доступ спостерігачів місії ОБСЄ». «Ми провели дуже детальний і конструктивний діалог, обговорили також дії у гуманітарній сфері, які забезпечать потреби людей, до цього відноситься і обмін полоненими», – наголосив Г. Маас.

За його словами, сторони домовились і надалі проводити консультації експертів «нормандської четвірки» щодо «формули Штайнмаєра».

В свою чергу міністр закордонних справ Франції Жан-Ів Ле Дріан заявив, що Париж буде працювати над формуванням миротворчої місії на сході України, але спочатку варто досягнути успіху в реалізації Мінських домовленостей. «Потрібно досягти успіху в процесі виконання Мінських домовленостей, після чого можна розглядати операцію з підтримки миру», – наголосив Ле Дріан.

Натомість міністр закордонних справ України П. Клімкін висловився на цю тему більш різко. Він вказав, що між уявленнями Москви та Києва про «блакитні шоломи» для Донбасу дуже відрізняються. «Росія каже, що майбутні миротворці можуть супроводжувати – я підкреслюю – тільки супроводжувати наглядову місію ОБСЄ і уздовж лінії зіткнення, і на окупованій території, але вони не здатні робити нічого іншого», – заявив П. Клімкін.

Україна ж, за словами П. Клімкіна, наполягає на тому, що миротворці повинні прийти відразу на всю окуповану територію. «Звичайно, вони не можуть відразу розміститися в усіх місцях з самого початку. Але вони повинні отримати реальний мандат», – наголосив глава українського МЗС.

За його словами, це має бути реальна миротворча місія, що поступово перебере на себе контроль у роззброєнні. Коли буде досягнута безпека, перейдемо до організації вільних і чесних виборів.

При цьому П. Клімкін відзначив і позитивні моменти. За його словами, сторони домовилися продовжити консультації на всіх рівнях з метою підготовки зустрічі на вищому рівні.

Окрім того, сторони вперше обговорили питання звільнення українських політичних в'язнів. «Це була дискусія (з питань), які ніколи не дискутувалися у "нормандському форматі". Ми ніколи не говорили про політичних в'язнів взагалі, не тільки заручників», – зазначив П. Клімкін.

Щодо результату розмов, то на думку дипломата, потрібні будуть подальші дискусії. «Ми домовилися, що будемо працювати далі, будемо працювати в різних форматах, в тому числі відбудеться зустріч на рівні політичних директорів, і потім ми будемо дивитися, чи буде потрібна ще одна міністерська зустріч», – наголосив П. Клімкін (https://24tv.ua/klimkin_optimistichno_otsiniv_zustrich_normandskoyi_chetvirki_n982250 - 2018. - 12.06).

Російська сторона заявляє, що також готова до обговорення проблеми заручників. Зокрема, С. Лавров зазначив, що дорожню карту обміну ув'язненими розробляють російський і український омбудсмени. Про це він заявив за підсумками саміту міністрів «нормандського формату». «Ми підтвердили пріоритетність вирішення гуманітарних проблем, приділили увагу питанню про те, щоб домовлятися про умови звільнення утримуваних осіб», – заявив С. Лавров (<https://www.rbc.ua/ukr/news/lavrov-ombudsmeny-rf-ukrainy-razrabatyvayut-1528785099.html>. – 2018. – 12.06).

Він також зазначив, що і раніше лідери України і РФ обговорили питання обміну ув'язненими. «Спеціальні представники з прав людини перебувають у контакті за підсумками їхньої розмови і намагаються створити якусь таку дорожню карту вирішення питань щодо звільнення утримуваних осіб», – зазначив С. Лавров.

В цілому ж, він назвав зустріч голів МЗС «нормандської четвірки» в Берліні «дуже корисною». За словами російського міністра, ситуація на Донбасі обговорювалася з усіх сторін: з точки зору безпеки, політичних реформ, економіки та гуманітарних проблем. «Безумовно, ми не змогли вирішити всіх проблем, які пов'язані з виконанням мінських домовленостей щодо врегулювання внутрішньоукраїнської кризи, але я вважаю, що ця зустріч була дуже корисною», – заявив Лавров.

За словами глави російського МЗС, на зустрічі також піднімалася тема розміщення миротворчої місії ООН на Донбасі. При цьому він наголосив, що пропозиція США та України з цього питання повністю руйнує мінські домовленості.

Про те, що Росія не готова домовлятися засвідчують і подальші дії представників цієї країни на переговорах в Мінську. Як інформують ЗМІ, російська сторона у Тристоронній контактній групі (ТКГ) не погодилася на

пропозиції України щодо виконання безпекового блоку Мінських угод. Про це у Facebook повідомила прес-секретар другого президента України, представника країни в ТКГ Л. Кучми Д. Оліфер. «Насамперед йдеться про припинення вогню; відведення важких видів озброєнь; створення в районі населених пунктів Кальміуське, Кумачово, Новоазовськ та Саханка ділянки, вільної від важкого озброєння; всебічний і безперешкодний доступ СММ ОБСЄ до всієї території ОРДЛО», – підкреслила Д. Оліфер (https://gazeta.ua/articles/donbas/_rosiya-kategorichno-vidkinula-bezpekovu-propoziciyu-vid-ukrayini/842285 - 2018. - 14.06).

Вона також зазначила, що Україна внесла пропозицію щодо створення безпекової зони вздовж неконтрольованої ділянки українсько-російського кордону. «Усі ці питання були внесені українською стороною як пропозиції задля настання сталого та справжнього режиму тиші. Однак вони категорично не були сприйняті в першу чергу російською стороною», – зазначила прес-секретар.

За її словами, ситуація навколо Донецької фільтрувальної станції викликає все більшу тривогу. Систематичні обстріли з боку НЗФ ОРДЛО загрожують безпеці працівників станції та водопостачанню, яке є життєво необхідним для величезної кількості людей. На цій ділянці РФ досі не дає гарантій безпеки для працівників, ремонтників та СММ ОБСЄ. «Відповідно до лінії розмежування від 19 вересня 2014 року Донецька фільтрувальна станція має перебувати під контролем України. Саме тому закликаємо РФ в найкоротші терміни забезпечити виконання цієї домовленості», – заявила Д. Оліфер.

При цьому вона зазначила, що розведення сил та засобів в районі Станиці Луганської може відбутися за умови дотримання з боку ОРДЛО семиденного періоду тиші. «Натомість ми з тривогою спостерігаємо за військовою активністю в рамках ділянок, де розведення мало відбутися раніше – р-н Золотого і Петрівського. Так, в р-ні Золотого НЗФ ОРДЛО проводять мінування, встановили зенітну установку; в р-ні Петрівського обладнано укріплені кулеметні та мінометні позиції, звідси ЗСУ були обстріляні зі стрілецької зброї та гранатометів», – наголосила Д. Оліфер.

Вона повідомила, що українська сторона готова до компромісів задля звільнення людей, яких утримують в РФ та в ОРДЛО. Але Росія не погоджується на ініціативи з боку нашої країни.

Та навіть у питаннях звільнення заручників виникають проблеми в простих ситуаціях. Як повідомили ЗМІ, уповноважений Верховної Ради з прав людини Л. Денісова прибула до міста Лабитнангі (Тюменська область), щоб відвідати українського політв'язня О. Сенцова, але керівництво колонії, де утримується О. Сенцов, без пояснення причин категорично відмовило Л. Денісовій у відвіданні ув'язненого та наданні інформації щодо стану його здоров'я (<https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/15/7183474/>. – 2018. – 15.06).

Така поведінка російської сторони була очікувана і мало хто з експертів і політиків сподівався, що Росія погодиться на українські пропозиції. Проте сам факт зустрічі глав МЗС країн «нормандської четвірки» – це гарний сигнал. Так вважає дипломат В. Трюхан. «Тут два результати. Перший – сама зустріч. Дуже добре, що вона відбулася. Адже півторарічна перерва у зустрічах на рівні міністрів закордонних справ не сприяє досягненню жодного результату у питанні врегулювання ситуації на Донбасі та загалом кризи, спричиненої агресією Росії проти України», – зазначив В. Трюхан (https://gazeta.ua/articles/politics/_diplomats-neodnoznachno-ociniv-rezultati-normandskih-peregovoriv/841946. – 2018. – 12.06).

Проте, на його думку, похвалитися нічим... «Зустріч показала, що між позиціями України та Росії не просто прірва, а цілий Всесвіт. Зараз не видно бажання росіян іти на якісь поступки. Європейці підтримуватимуть Україну. Але практичних інструментів тиску на Путіна та Росію у них нема», – наголосив В. Трюхан.

Щодо питання миротворців він вважає, що «на якійсь стадії ситуація може дозріти. Але для цього треба, щоб або у Росії змінився політичний режим, або вона опинилася в ситуації, коли не зможе фінансувати війну». «Але цей стан Москва може підтримувати ще десятиліття», – вважає дипломат.

Натомість політичний експерт В. Мокан взагалі сумнівається в ефективності переговорів у «нормандському форматі». Цей формат залежить від переговорів на рівні США – Росія, за які відповідають К. Волкер та В. Сурков.

Політолог вважає, що переговори в «нормандському форматі» України з європейськими партнерами – Німеччиною і Францією – тривають постійно. Але ці зустрічі блокує саме Росія. (https://24tv.ua/rosiya_pide_na_postupki_tilki_pid_zovnishnim_tiskom_ekspert_pro_normandskiy_format_n947359 - 2018. - 05.04).

За словами В. Мокана, «нормандський формат» може дати свій результат, тільки якщо буде погоджено якийсь певний компроміс. «Позиції і бачення шляхів вирішення конфлікту на Донбасі по мінських угодах з боку України, Німеччини і Франції сходяться. Їх суть у тому, що Росія має зробити перший крок до миру: припинити обстріли, почати відводити власне озброєння і окупаційні війська. Росія цих домовленостей не дотримується. А багаточисельні домовленості про перемир'я використовуються Кремлем і підконтрольними йому проросійськими бойовиками тільки для передислокації збройних сил», – зазначив В. Мокан.

Тому, на його думку, єдине, що може змусити Росію піти на поступки, це зовнішній тиск – не лише санкції, а й різноманітні форми бойкоту – спортивних заходів, видворення дипломатів. «Різні форми тиску виснажують і вихолощують РФ економічно і технологічно», – наголосив експерт.

В експертному середовищі вважають, що після зустрічі в Берліні міністрів МЗС якогось прориву в переговорному процесі очікувати не варто.

Таку думку висловив політичний аналітик Інституту Євро-Атлантичного співробітництва В. Горбач. «Я думаю, що якогось глобального, великого, значимого прориву навряд чи відбудеться. Бо для такого роду тріумфальних та історичних подій організували би зустріч лідерів держав і урядів. А міністри закордонних справ можуть готувати таку зустріч, порядок денний на цю зустріч. І найбільше, що можна сподіватися від нинішньої зустрічі, що сторони починають готувати якусь зустріч на рівні глав держав і урядів десь через кілька місяців», – зазначив експерт (<https://prm.ua/prorivu-na-zustrichi-normandskoyi-chetvirki-ne-bude-eksperti-rozpovili-chomu/>. – 2018. – 11.06).

В свою чергу політолог, експерт з конституційного права О. Москалюк вважає, що для того, щоб з точки зору юриспруденції була укладена будь-яка угода, будь-який договір, необхідно, аби цього бажали всі суб'єкти. А коли один із суб'єктів відверто цього не бажає, то здійснити примус щодо цього суб'єкта, особливо коли ми кажемо про міжнародні відносини, надзвичайно складно. «І мені здається, що тут є ще один момент. Європейські країни – в них, мабуть, після закінчення Другої світової війни сформувався цей свого роду посттравматичний синдром спочатку відносно Радянського Союзу, а потім і відносно вже Російської Федерації. І це теж, як на мене, впливає на поведінку європейських держав, яка відрізняється, наприклад, від поведінки США», – наголосив політолог.

Експерт-міжнародник Б. Тізенгаузен також не очікує багато від зустрічі міністрів МЗС «нормандського формату», але переконаний, що сам факт зустрічі говорить або про те, що є якийсь акуратний оптимізм, або про те, що переговори Волкера-Суркова дійсно зайшли в глухий кут і потрібно відкривати якусь нову лінію або відновлювати стару.

Досить песимістично оцінює результати переговорів у Берліні і політконсультант, президент Фонду національних стратегій Т. Березовець. За його словами, переговори «нормандської четвірки» в Берліні є загальним відображенням втоми учасників. «По суті, сторони залишаються при своїх. Україна, Німеччина і Франція налаштовані на повноцінну миротворчу операцію на Донбасі під егідою ООН, Росія згодна на карликову місію, яка зводиться до функцій бодігардів щодо міжнародних спостерігачів. Формула Штайнмайера плекається і просувається росіянами, але вже новий міністр закордонних справ ФРН Г. Маас, схоже, охолов до неї», – зазначив експерт (<https://nv.ua/ukr/opinion/berezovets/normandska-chetvirka-vtomilasja-2475659.html>. – 2018. – 12.06).

На його думку, надій на великий швидкий прорив немає і тому можна розраховувати тільки на локальні зрушення. Крім того, Путін може повторити прецедент перед сочинською олімпіадою 2014 року, коли вирішив показати жест «доброї волі» і звільнити М. Ходорковського. «Авторитарні вожді взагалі люблять театральщину, і тому кремлівський володар може піти на несподіваний обмін когось із топ українських заручників (Олега Сенцова або Романа Суцєнка). Тож Кирило Вишинський тут може дуже навіть стати в нагоді», – наголосив Т. Березовець.

Політолог В. Фесенко також не сподівається на якісь зрушення у переговорному процесі. «Путін чекає закінчення не тільки президентських, а й парламентських виборів в Україні. Після цього він буде визначатися з тактикою: про що і як говорити. Якщо буде новий президент України, в залежності від того, чи готовий він буде до якихось домовленостей чи ні, він буде вести з ним переговори», – наголосив В. Фесенко (http://penta.org.ua/expert_comments/4420/ - 2018. – 12.06).

Щоправда, як зазначив експерт, після президентських виборів у нас парламентські вибори. «Припустимо, стане президентом людина, яка захоче про щось домовлятися з Путіним, але перед парламентськими виборами він не буде ризикувати, чи не буде розкривати всі карти, тому що може зустріти дуже серйозний опір всередині країни і його партія може банально втратити голоси на виборах», – підкреслив експерт.

За його словами, ситуація на Донбасі найближчим часом буде заморожена. «Нас чекає довга пауза до кінця 2019 року. В кінці 2019 року можуть бути якісь зрушення які виникнуть через те, що Росія може поміняти свою нинішню тактику», – вважає політолог.

А от директор берлінського Центру східноєвропейських і міжнародних досліджень (ZOiS) Г. Зассе позитивно оцінює переговорний процес. На її переконання, зустріч глав МЗС «нормандської четвірки» в Берліні дає надію на те, що відродити мінський процес все ж можливо. «Відновити переговори в «нормандському форматі» було вкрай необхідно, причому терміново... Однак для того, щоб говорити про реальне відродження мінського процесу, важливе значення має реалізація на ділі цих заяв про наміри», – зазначила експерт (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2479401-zustric-normandskoi-cetvirki-mae-pozvaviti-minskij-proces-ekspert.html> - 2018. - 13.06).

За словами Г. Зассе, задекларовані на цій зустрічі на міжнародному рівні зобов'язання міністрів закордонних справ Росії і України щодо припинення вогню і відведення важкої зброї знову поставили в центр уваги відправну точку Мінських угод. «Введення місії «блакитних касок» на Донбас, перспектива якої стала однією з основних тем зустрічі, є фактично єдиним шансом перезапустити мінський процес», – наголосила директор берлінського Центру східноєвропейських і міжнародних досліджень.

Разом з тим вона зазначила, що ідея зміцнення мінського процесу за допомогою місії ООН відкриває можливість «нової відправної точки» для конкретних переговорів. Тут головне питання полягає в тому, чи можливий компроміс щодо фазового розширення такої місії від лінії конфлікту по всій військовій зоні до українсько-російського державного кордону.

На думку експерта, основним результатом зустрічі є те, що вона взагалі відбулася після тривалої перерви в переговорах, адже інших багатосторонніх форматів для обговорення цього питання немає. Тепер залишається продовжувати узгодження з ведення переговорів на різних політичних рівнях, і діалог про місію ООН.

С. Таран, директор Міжнародного інституту демократій, голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір» погоджується з таким твердженням і зазначає, що за підсумками цієї зустрічі можна очікувати зрушень у питанні звільнення українських полонених і в'язнів, яке обговорювалося главами МЗС. «Є непогані шанси на успішне розв'язання цієї проблеми. В принципі, Росія може погодитися і обміняти українців, які утримуються в її тюрмах, на російських шпигунів або терористів, які були затримані та перебувають на території України. І те, що в цьому процесі беруть участь посередники – західні країни, є безумовним плюсом і збільшує наші шанси», – заявив С. Таран (<https://www.unian.ua/politics/10149614-bez-sensaciy-i-proriviv-chim-zavershilasya-zustrich-normandskoji-chetvirki.html> - 2018 - 12.06).

Щоправда він скептично ставиться до такої можливості, але Україна повинна брати участь у таких перемовинах, щоб західні партнери бачили, що ми готові і підтримуємо ідею введення миротворчої місії на схід України, бо зацікавлені у якомога швидшому вирішенні конфлікту. «Результат переговорів по цьому питанню ми побачимо не одразу, оскільки Росія, як і раніше, не погоджується на той формат миротворчої місії, який пропонують Україна і Захід», – вважає експерт.

За його словами, опосередкованим результатом такої зустрічі, де проявиться позиція РФ, може стати продовження санкцій проти Росії та допомога Україні. Україна повинна активно брати участь у таких перемовинах, щоб демонструвати свою готовність до мирного вирішення конфлікту, до введення миротворчої місії ООН, а також що наша позиція співпадає з позицією Заходу, а позиція Росії – ні.

Отже значна частина експертів вважають, що не варто було очікувати значних поступок Росії. Разом з і учасники процесу і більшість спостерігачів вважають добрим знаком, що зустріч глав МЗС «нормандської четвірки» відбулася, бо це важливий майданчик для міждержавного діалогу який відкриває можливості врегулювання конфлікту.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Итоги саммита «Большой семерки» в оценках СМИ

Саммит «Большой семерки» – ежегодная встреча лидеров Канады, США, Британии, Франции, Италии, Германии и Японии – проходивший 8-9 июня в Канаде, стал одним из наиболее резонансных международных политических событий последнего времени. Причиной повышенного внимания наблюдателей к этому мероприятию стали проявившиеся в его ходе противоречия между участниками встречи, которые, среди прочего, продемонстрировали основные векторы глобального политического и экономического процесса.

«Это будет один из самых сложных саммитов G7 за последние годы», – прогнозировал накануне встречи глава Европейского совета Д. Туск.

Самым громким итогом саммита стало то, что президент США Д. Трамп покинул его еще до окончания, отказавшись подписывать итоговое коммюнике. Помимо разногласий между США и остальными участниками саммита, темой, вызвавшей широкий общественный резонанс, стал вопрос возможного возвращения к этому формату международных переговоров России, которая с 2014 года не принимала в них участие.

Незадолго до канадского саммита Д. Трамп заявил, что хотел бы снова видеть Россию в составе его участников. Позиция президента США была поддержана Италией, однако большинство членов «семерки» высказались против такого решения. Представители российской стороны в свою очередь заявили, что не слишком заинтересованы в возвращении в G7 и считают более перспективными другие форматы переговоров.

«Россия должна быть на этой встрече... Нравится вам или нет – и это, может быть, политически некорректно говорить, – но нам надо управлять миром», – заявил Д. Трамп накануне встречи, подчеркнув, что участники G7 должны «вернуть Россию, поскольку Россия нужна нам за столом переговоров» (<https://ukraina.ru/exclusive/20180609/1020466194.html>).

По окончании саммита он вновь вернулся к этой теме. «Это будет хорошо для мира, для России, для США и для всех стран G7. Формат G8 был бы лучше, и принятие российской стороны стало бы позитивным явлением. Мы в поисках мира во всем мире, мы не играем в игры», – заявил Д. Трамп (<https://strana.ua/news/145732-sammit-bolshoj-semerki-v-kanade-8-9-ijunja-hlavnye-itohi.htm>).

Премьер-министр Италии Дж. Конте высказался в поддержку такой инициативы, отметив, что возвращение России в G8 «в интересах каждого». В этом контексте наблюдатели подчеркивают, что в программе нового итальянского правительства Италии указывается на необходимость отмены антироссийских санкций.

По словам Дж. Конте, одним из приоритетов его внешней политики будет налаживание более тесных связей с Россией и в том числе – снятие санкций ЕС, наносящих вред российскому гражданскому обществу.

«Италия считает важным вести диалог с Россией, но это не означает, что все санкции должны быть сразу же сняты. Комплекс санкций связан с минскими соглашениями, условия которых еще не выполнены», – заявил премьер-министр Италии (<https://www.bbc.com/russian/news-44411081>).

Эксперт Киевского центра политических исследований и конфликтологии А. Попов, комментируя позицию руководства Италии по вопросу возрождения G8, отмечает: «Италия занимает сейчас интересную позицию: лоббируя отмену санкций, она как председатель ОБСЕ может говорить, что от них нужно отказаться, потому что Украина сама нарушает те или иные договоренности. Такая возможность есть, но она абстрактна, пока я не вижу с итальянской стороны намерение воспользоваться этой позицией.

Это технологический ход со стороны итальянского правительства: оно ищет более удобную зацепку, при которой другие государства выразили бы солидарность с ним, но, мне кажется, что это слабая зацепка» (<https://ukraina.ru/exclusive/20180609/1020466194.html>).

«Премьер Италии поддержал заявление Трампа о том, что Россию нужно вернуть к встречам со странами «Большой семерки» потому, что это часть внешнеполитической программы коалиции... Они выступают за нормализацию отношений с Россией. Их нельзя называть пророссийскими. Это, по их мнению, лучшая политика, потому что от санкций они теряют больше, чем приобретают», – говорит эксперт Украинского института будущего И. Куса (<https://hromadskeradio.org/ru/news/2018/06/10/tramp-vidmovyvsya-pidpysuvaty-komyunike-g7-shcho-ce-oznachaye>).

СМИ пишут, что накануне открытия саммита G7 советники президента Франции сообщили информационному агентству «France-Presse», что Э. Макрон вместе с канцлером ФРГ А. Меркель, премьер-министром Великобритании Т. Мэй и главой правительства Италии Дж. Конте принял участие во встрече, на которой обсуждался вопрос возрождения «Большой восьмерки». В ходе встречи ее участники высказались против возвращения РФ в состав G8, но не исключили возможности налаживания диалога с российским руководством.

«Мы все здесь согласились с тем, что возвращение России к формату саммитов G7 не может произойти до тех пор, пока не будет достигнут существенный прогресс в отношении проблем с Украиной. Это была общая точка зрения», – заявила позже А. Меркель (<https://ukraina.ru/exclusive/20180609/1020466194.html>).

В свою очередь, президент РФ В. Путин на саммите Шанхайской организации сотрудничества, объединившей Китай, Индию, Пакистан, Россию, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и Узбекистан, дал понять, что возвращение в G8 не является для России приоритетом

«Мы не выходили из "Большой восьмерки". Коллеги в свое время отказались приезжать в Россию по известным соображениям. Пожалуйста, мы будем рады всех там видеть – у нас, в Москве», – сообщил он (<https://strana.ua/news/145732-sammit-bolshoj-semerki-v-kanade-8-9-ijunja-hlavnye-itohi.htm>). Вместе с тем В. Путин отметил, что размер ВВП по паритету покупательной способности у стран ШОС уже превзошел показатели стран-участниц G7.

Помимо глав стран-участниц «Большой семерки», к участию в мероприятии были приглашены генеральный секретарь ООН А. Гутерриш, руководство МВФ, Всемирного банка и Организации экономического сотрудничества и развития, а также лидеры Норвегии, Аргентины, Ямайки, Республики Сейшельские Острова, Гаити, Республики Маршалловы Острова, Вьетнама, Бангладеш, ЮАР, Кении, Руанды и Сенегала. Представителей Украины в этом списке не оказалось. Некоторые наблюдатели объясняли это

разочарованием в деятельности украинского руководства и коррупцией в среде правящей элиты страны.

Как говорит об этом украинский политолог А. Попов, «приглашение на такие саммиты носит тематический региональный характер. Я бы не делал из этого далеко идущих выводов. Заявление Меркель о том, что Россия не вернется в «восьмерку», пока не будет урегулирован украинский вопрос, значит – для Германии, которая выступала от имени всего ЕС, это остается одной из важных проблем. Какой смысл Европе менять свою позицию по Украине? Ведь власть была свержена не потому, что этого хотели США, а потому что этого хотел и Евросоюз» (<https://ukraina.ru/exclusive/20180609/1020466194.html>).

Говоря о разногласиях между США и другими участниками саммита, наблюдатели указывают в первую очередь на введение американских импортных пошлин, которые отразятся на прибылях европейского бизнеса и смогут послужить обострению политического противостояния между США и Евросоюзом.

Еще один аспект этих разногласий заключается в том, что США объявили о выходе из ядерной сделки с Ираном, которая как подчеркивают эксперты, позволяла остановить местную ядерную программу и запустить в международный оборот иранскую нефть, снизив одновременно вероятность глобального конфликта вокруг этой страны. Выход из этой сделки означает восстановление режима санкций против Ирана, что сегодня грозит экономическими потерями для стран Евросоюза, вошедшими на иранский рынок.

Кроме того, Д. Трамп вывел США из Парижского соглашения по климату, предусматривающего снижение выбросов углекислого газа, что вызвало критику со стороны ООН и Евросоюза.

Еще одна линия противостояния касается вопросов урегулирования палестино-израильского конфликта.

Таким образом, подчеркивают наблюдатели, противоречия между США и другими участниками саммита выходят далеко за рамки торгового спора.

Но все же именно вопрос введения пошлин наиболее остро отразил существующие разногласия в отношениях между участниками саммита, поскольку он непосредственно сказывается на экономиках стран-участниц G7.

Напомним, 1 июня США ввели 25-процентные пошлины на сталь и 10-процентные пошлины на алюминий из Канады, Мексики и стран ЕС. По мнению президента США, пошлины призваны защитить американских производителей стали и алюминия.

В ответ ЕС объявил о введении пошлин на ряд американских товаров. Канада и Мексика также заявили о намерении ввести ответные пошлины.

Кроме того, представители Канады заявили о намерении оспорить действия Вашингтона во Всемирной торговой организации (ВТО), назвав введение пошлин незаконным.

Глава МИД Канады Х. Фриланд указывает, что дополнительные ограничительные меры, которые планируется ввести с 1 июля, должны выровнять предполагаемый ущерб от действий США, который канадское руководство оценивает в 12,8 млрд. долларов.

Руководство ЕС также обратилось в ВТО для урегулирования ситуации и сокращения ущерба грозящего европейским производителям. При этом в Евросоюзе опровергают наличие торговой войны с США, о которой сегодня говорят в политической и экспертной среде. Однако, как заявила Еврокомиссар по торговле С. Мальмстрем, после введения США пошлин сотрудничество в энергетической отрасли и дальнейшие переговоры о трансатлантической зоне свободной торговли стало невозможным. Кроме того, в ЕС заявили о готовности постепенного введения ответных пошлин на ряд товаров из США.

По сообщениям СМИ, в ходе канадского саммита стороны представили друг другу свои расчеты относительно ущерба вследствие введения торговых ограничений.

Д. Трамп по итогам переговоров с премьер-министром Канады Дж. Трюдо сообщил: «Мы работаем над устранением торговых пошлин, чтобы торговля была выгодной для обеих стран. Джастин согласился отменить все пошлины и все торговые барьеры между Канадой и Соединёнными Штатами, я очень счастлив в связи с этим» (<https://strana.ua/news/145732-sammit-bolshoj-semerki-v-kanade-8-9-ijunja-hlavnye-itohi.html>).

В то же время, подводя итоги своего участия в саммите, он заявил: «США не разрешат другим странам вводить огромные пошлины и торговые ограничения в адрес наших фермеров, рабочих и компаний, в то время как они посылают свою продукцию в нашу страну без уплаты сборов. Мы терпели произвол в торговле в течение десятилетий, и это слишком затянулось» (<https://strana.ua/news/145732-sammit-bolshoj-semerki-v-kanade-8-9-ijunja-hlavnye-itohi.html>).

Таким образом, констатируют эксперты, заградительные тарифы США и ответные меры со стороны Канады и стран Евросоюза стали одним из главных камней преткновения на саммите.

Тема борьбы с протекционизмом стала и одной из главных тем итогового коммюнике встречи «Большой семерки».

Кроме того, руководители стран G7 призвали Иран воздержаться от «дестабилизирующих» действий. Участники саммита также обвинили сирийские власти в применении химического оружия наряду с группировкой «Исламское государство».

Что касается отношений с РФ, то участники встречи призвали ее «прекратить свое дестабилизирующее поведение, подрывание

демократических систем и поддержку сирийского режима». По итогам саммита его участники заявили о готовности «принять дополнительные ограничительные меры» против России. В то же время лидеры «Большой семерки» договорились продолжать взаимодействие с РФ в решении региональных кризисов и глобальных вызовов, когда «это в наших интересах».

В итоговом документе саммита его участники также коснулись темы Украины: «Мы вновь заявляем об осуждении незаконной аннексии Крыма и подтверждаем нашу непрерывную поддержку суверенитета, независимости и территориальной целостности Украины в пределах ее международно признанных границ». «Мы сохраняем нашу готовность помочь Украине в реализации ее амбициозной и необходимой программы реформ», – подчеркивается в документе (<https://strana.ua/news/145732-sammit-bolshoj-semerki-v-kanade-8-9-ijunja-hlavnye-itohi.html>).

Лидеры G7 также напрямую связали продолжающийся режим антироссийских санкций с «неспособностью России продемонстрировать полное выполнение своих обязательств по Минским соглашениям и уважение суверенитета Украины». Вместе с этим в коммюнике выражается полная поддержка усилий в рамках нормандского формата и ОБСЕ по урегулированию конфликта на востоке Украины. «Если потребуются, мы готовы принять дальнейшие ограничительные меры, чтобы увеличить издержки для России», – говорится в итоговом коммюнике саммита (<http://nk.org.ua/politika/pro-ukrainu-tam-ne-vspominali-pochemu-poroshenko-poblagodaril-liderov-g7-za-moschniy-signal-podderjki-149241>).

Отметим, что президент Украины П. Порошенко поблагодарил лидеров G7 за поддержку, выраженную по итогам канадского саммита. По его словам, Кремлю направлен «четкий консолидированный месседж» о необходимости выполнять свои обязательства. Но, как подчеркивают наблюдатели, в ходе саммита не удалось прийти к согласию по целому ряду проблем, а украинский вопрос был далеко не центральным.

Большинство экспертов, оценивая итоги саммита и принимая во внимание разногласия между его участниками, называют его не слишком успешным.

Как отмечает аналитик Гудзоновского института Р. Вайц, информационные итоги саммита G7 в Канаде выглядят негативными: «Саммит был отмечен острыми разногласиями: все видели фото, показывающие напряженность между участниками, коммюнике не было согласовано, что довольно необычно, и президент США оказался по разные стороны торгового спора с большинством членов «Группы семи». Это выглядело особенно ярко на фоне встречи Китая и России на саммите Шанхайской организации сотрудничества, где лидеры выражали единство взглядов, и царил внешняя гармония. Так что, на первый взгляд, все выглядит довольно плохо, и возможно, это худший саммит G7 за долгое время».

Говоря о позиции Д. Трампа по вопросу возвращения России к этому формату переговоров, эксперт подчеркивает: «Трамп может говорить про возвращение России и восстановление «Большой восьмерки» для решения вызовов мирового масштаба, зная, что в ближайшее время этого не произойдет по многим причинам, но этим он показывает свою надежду на то, что Путин будет вести себя лучше в будущем и, как минимум, не вступать в конфронтацию с Трампом лично. В тактическом плане я вижу смысл в том, что кто-то на Западе говорит о возможности работать с Россией, хотя бы из тактических соображений» (<https://www.golos-ameriki.ru/a/trump-g7-experts-russia-china/4433328.html>).

«Я думаю, что высказывания Трампа по поводу России процентов на 90 – это не более чем слова, но, безусловно, в них содержится некий сигнал, который он пытается донести до Путина, что можно попробовать разговаривать заново, но для этого Путину нужно прийти за стол переговоров хоть с чем-то. Трамп во всем, что он говорил о России, достаточно последовательно избегал вопроса условий. Из этого следует, что Россия должна сама догадаться, какие условия нужно выполнить для того, чтобы что-то улучшилось» – комментирует эту проблему эксперт Анненбергской школы Университета Южной Калифорнии, медиа-аналитик В. Гатов.

«Если в высказываниях Трампа есть некая стратегия (в чем он дает основания усомниться, но это сомнения, исходящие из наших представлений о его медийной личности), то она действительно достаточно разумна и, по крайней мере, ее стоит иметь в арсенале американской политики, довольно рискованно сегодня усложняющей международный пасьянс, а не упрощающей его», – полагает эксперт (<https://www.golos-ameriki.ru/a/trump-g7-experts-russia-china/4433328.html>).

Украинский политолог Р. Бортник характеризует саммит как «катастрофически провальный». «На наших глазах G7 превратилась в G6 – «большую шестерку», даже в «маленькую шестерку», – заявляет он.

«Трамп отказался подписывать итоговое коммюнике саммита G7, а не подписание итогового коммюнике – это беспрецедентное явление, которое будет иметь далеко идущие последствия для самых богатых государств мира. США противопоставили себя ключевой «шестерке». При Трампе процесс, который начался давно, с изгнания России из G8, достиг своего пика. США начали политику жесткого протекционизма в вопросе доступа на свой рынок. США требуют невозможного от ЕС и стран большой шестерки – кардинальным образом изменить свое налоговое законодательство. Применение НДС в ЕС дает возможность протекционистки защищать свои рынки. То есть, развернутая торговая война – это ключевой политико-экономический итог этой ситуации на саммите G7», – резюмирует политолог (<https://uiamp.org.ua/zapadnyy-soyuz-dal-treshchinu-i-eto-ne-sulit-ukraine-nichego-horoshego-politolog-0>).

Народный депутат Украины, член комитета ВР по вопросам налоговой и таможенной политики О. Продан, прогнозирует что, судя по риторике участников G7, в ближайшее время торговые споры и конфликты между США, Канадой и ЕС не будут решены. «Наоборот, вероятнее всего усиление торгового протекционизма. А значит, будут меняться условия международной торговли и возможности украинского бизнеса в ней», – прогнозирует она. «Это большой риск для Украины, – считает О. Продан. – Экономическая турбулентность может просто обнулить наш очень скромный экономический рост» (<https://nv.ua/opinion/prodan/vyvody-dlja-ukrainy-po-itoham-sammita-g7-2475610.html>).

«По итогам этого саммита можно заключить, что Запад без Америки продолжает поддерживать Украину, но ничего не сказано, что будут поддерживать нынешнюю власть. Ключевая реплика на саммите «G7 минус 1» свидетельствует о том, что Запад будет поддерживать Украину на пути реформ», – отмечает директор информационно-политического центра «Перспектива» П. Рудяков.

По мнению политолога, «сенсационно скандальная история» на саммите G7 в Канаде «на нас вроде бы не повлияла, но она все равно рано или поздно в отношении нас проявится, поскольку мир глобален». «У Украины возникает целый ряд новых угроз, на которые мы даже не готовы сейчас реагировать. Ответить Западу нам пока нечем, экономическая и социальная ситуация в нашей стране только усугубилась», – отмечает эксперт (<https://golos.ua/i/618190>).

Таким образом, заключают эксперты, итоги саммита G7 в очередной раз засвидетельствовали, что противоречия между его участниками неизбежно отразятся на положении Украины в мировом политическом процессе, и, соответственно, будут иметь существенное влияние на ее внутреннюю политику, поставив перед руководством страны и его политическими оппонентами ряд вызовов, которые уже в ближайшем будущем могут послужить предпосылками для трансформации ее политического поля и социально-экономических условий ее существования.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перспективи продовження санкцій проти РФ у контексті сучасних геополітичних процесів

Міжнародні санкції проти РФ були введені у 2014 р. у відповідь на анексією Криму та дестабілізуючі дії Росії на сході України. Санкції проти Росії ввели Євросоюз, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Норвегія, Швейцарія, Україна, Японія та інші держави. Обмеження стосувалися фінансової, енергетичної та оборонної галузей, а також товарів подвійного використання. У березні 2015 р. тривалість санкцій пов'язали з повним виконанням Мінських угод, однак з огляду на відсутність помітного прогресу

у цьому питанні, ЄС дотепер щорічно подовжує санкції проти Росії в червні й у грудні.

Прийняття чергового рішення з приводу подовження антиросійських санкцій очікується під час саміту Євросоюзу 28–29 червня. Однак, на відміну від попередніх років, коли всі країни ЄС були одностайними у підтримці обмежень щодо Росії, цьогогоріч деякі європейські політики заявляють про необхідність їх скасування. Це викликає значне занепокоєння в українських політичних колах й експертному середовищі та породжує низку коментарів і прогнозів.

Аналіз причин можливої відмови від продовження антиросійських санкцій в українському інформаційному полі зосереджений навколо двох основних напрямків. Перший пояснює виникнення сумнівів серед членів ЄС щодо необхідності подальшої підтримки запроваджених проти Росії санкцій надто повільними змінами в Україні і у результаті втомою Європи від українського питання, яке «затягнулося». Другий, значно активніше обговорюваний у ЗМІ, напрямок дискурсу щодо перспектив збереження санкцій зосереджений навколо аналізу міжнародної політичної та економічної кон'юнктури, яка, за більшістю оцінок, набуває сприятливішого, ніж раніше, характеру для Росії. Головною причиною потепління у ставленні до Кремля стала криза у відносинах ЄС та США, спричинена запровадженими Америкою новими торговими митами на товари з Євросоюзу зокрема, на алюміній і сталь.

Ще більше відносини євроатлантичних союзників ускладнила позиція адміністрації Д. Трампа щодо Ірану. Цю країну знову було занесено до «чорного списку» держав, з якими начебто не можна мати справи, й оголошено про вихід США з ядерної програми. Натомість в Європі дотримуються іншої точки зору. Адже протягом тривало часу, відколи Іран заявив про свою відмову створювати власну ядерну зброю, європейські країни пішли на зближення з іранськими компаніями й уклали багато довготривалих контрактів саме щодо співпраці в ядерній енергетиці. За логікою американської сторони, відтепер усі, хто співпрацюватиме з Іраном, автоматично стають і «ворогами» США. Д. Трамп заявляє, що до списку санкцій може потрапити й низка європейських компаній, які не припинять співпраці з Іраном.

Відновлення санкцій США проти Ірану і посилення їх щодо Росії може призвести до того, що Європа піде на зближення з Москвою, стверджує німецька газета Die Welt. Це припущення підтверджує дедалі ширша співпраця деяких європейських країн з Росією в економічній сфері.

«Після того, як унаслідок обопільних санкцій, що послідували за анексією Криму, обсяги торгівлі помітно скоротилися, у минулому році, як повідомляє російське митне відомство, товарообіг між Німеччиною і Росією зріс на 22,8% – до 50 млрд доларів, а за період із січня до березня 2018 року – ще на 22%», – констатує видання. За повідомленнями Deutsche Bundesbank, обсяг прямих інвестицій з Німеччини становив 1,6 млрд євро.

«Зв'язки з Росією зміцнює не тільки Німеччина, – зазначають журналісти. – Багато європейських країн і компаній за останні місяці уклали різноманітні угоди про торгівлю і співробітництво з Росією». Так, російсько-австрійський товарообіг, за словами В. Путіна, за минулий рік зріс на 40,5% (https://dt.ua/international/valsuyuchi-280173_.html).

Позитивним для російської економіки стало також спричинене очікуваннями санкцій проти Ірану зростання цін на нафту. Так, ціна на нафту марки Brent піднялася до 76,55 дол. за барель станом на ранок 12 червня. А ціна нафти WTI піднялася до 66,24 дол. за барель. У середньому ціни на нафту показали зростання в межах 0,1-0,2%. Крім того, демонструють зростання глобальні фондові ринки (<https://narodna-pravda.ua/2018/06/12/tsini-na-naftu-rochali-rosti-pislya-zustrichi-trampa-i-lidera-kndr/>).

Отже, в основі зміни ставлення низки європейських країн до Москви лежать економічні інтереси, які поступово витісняють зовнішньополітичні перестороги. Одним з ключових серед таких інтересів стала економічна співпраця з Кремлем у проєкті «Північний потік-2», яка фактично розколола ЄС. На зближення з Росією пішов ключовий європейський гравець – Німеччина. Про готовність співпрацювати з російською стороною заявила Фінляндія, а Швеція і Данія перебувають на етапі прийняття рішення. Звісно, США висловили негативну позицію щодо «Північного потоку-2», адже це суттєво посилить російські економічні інтереси в Європі.

Водночас В. Путін відчув можливість перебудувати відносини з Євросоюзом, яка була неймовірною ще декілька місяців тому пише The New York Times. Неважливо, що недавно Путін фактично був ізгоєм у Європі, зазначають журналісти: тепер він підносить себе Європі як надійного друга і торгового партнера, на відміну від Трампа, який розглядає своїх найближчих союзників як стратегічних і економічних конкурентів (<https://ua.korrespondent.net/world/3978052-yevropa-znovu-druzhyt-z-rf-ohliad-zakhidnoi-presy>).

Також значний вплив на ставлення світу до Росії чинитиме Чемпіонат світу з футболу. Ймовірно, що проведення такої масштабної міжнародної спортивної події зіграє на руку Росії для зміцнення її авторитету. Для Росії важливо провести цей турнір ідеально, без інцидентів, на що було виділено 11 млрд дол., неймовірно посилено безпеку для запобігання терактам та модернізовано інфраструктуру (<https://tsn.ua/svit/rosiya-mozhe-i-prograye-ale-putin-vigraye-scho-inozemni-zmi-govoryat-pro-chempionat-svitu-z-futbolu-1171254.html>).

Суттєво впливає на настрої в Європі й мігрантська криза. Біженці з країн Близького Сходу та Африки, які заповнили низку європейських країн, стали фактором підвищення соціальної напруги. Більшість із них отримують соціальну допомогу з місцевих бюджетів, не надто активно асимілюються з населенням, не вчать мови й часто не намагаються знаходити легальних шляхів заробітку. Європейці, які звикли до безпеки та зрозумілих суспільних відносин, зазнають незручностей з боку мігрантів, тож на політичній арені

майже кожної з європейських держав почали здобувати популярність праворадикальні партії та рухи. Так, на минулих парламентських виборах до Бундестагу пройшла праворадикальна партія «Альтернатива для Німеччини», лідер якої А. Гауланд вважається другом В. Путіна. Під час виборчої кампанії «Альтернатива для Німеччини» обіцяла «сурово покарати» канцлерку А. Меркель за те, що та відчинила двері мігрантам та біженцям.

Схожі партії є і в Австрії, Італії, Франції, Нідерландах, Греції, Угорщині та в інших європейських державах. В Австрії, зокрема, канцлером став С. Курц – висуванець коаліції, до складу якої входить крайньо права Австрійська партія свободи (FPÖ), яка у 2016 р. підписала угоду про партнерство з «Єдиною Росією» і закликала до скасування санкцій. І хоч В. Путін під час інтерв'ю австрійському телеканалу ORF закликав розділяти державну політику та міжпартійні зв'язки, Австрійська партія свободи не приховує власної проросійської орієнтації не лише в заявах про необхідність безумовного зняття «шкідливих для Австрії та ЄС» санкцій проти Росії, але й у візитах низки її представників до окупованих Криму та Донбасу, зокрема й для «спостереження» за тамтешніми «виборами».

Свій перший візит на посаді канцлера С. Курц здійснив до Москви. Відень постійно говорить про роль РФ у вирішенні регіональних і глобальних проблем і, на відміну від інших європейських столиць, не вислав російських дипломатів у зв'язку з отруєнням Скрипалів. Місцевий же бізнес, який прагне ще більше заробити в Росії, активно виступає за скасування санкцій, запроваджених щодо неї через агресію проти України. Канцлер Австрії поки утримується від будь-яких обіцянок щодо санкцій, але вже публічно заявив, що планує скористатися головуванням Австрії в ЄС, яке розпочнеться 1 липня 2018 р., аби поліпшити відносини з Росією.

Крім того, пролунала гучна заява віце-канцлера Австрії й лідера правопопулістської Партії свободи Г-К. Штрахе, який закликав зняти з Росії санкції Європейського Союзу, запроваджені через анексію Криму та окупацію Донбасу. «Була б бажаною зміна поглядів ЄС. Санкції завдали шкоди, зокрема, нашій австрійській економіці. Настав час покласти край цим болючим санкціям і нормалізувати політичні й економічні відносини з Росією», – заявив Г-К. Штрахе в інтерв'ю австрійському виданню Oesterreich.

В Італії нещодавно досягли домовленостей про створення єдиного уряду дві, здавалося б, взаємовиключні за ідеологічними принципами партії – ліворадикальний рух інтернет-демократії «П'ять зірок» і праворадикальна партія «Ліга». Перемогу ці партії здобули передусім завдяки гаслам припинити потік мігрантів із Північної Африки.

Раніше лідери цих двох італійських партій узгодили спільний проект коаліційної угоди, в якій серед зовнішньополітичних орієнтирів зафіксували можливість доцільності зняття санкцій із Росії. Цікаво те, що останнім часом ледь не кожен італійський політик так чи інакше визнавав Росію важливим діловим партнером, з яким не варто псувати відносини. А новий прем'єр Італії Д. Конте заявив у сенаті, що прийшов час для відкритості щодо Росії і

закликав зняти санкції (<https://ukr.segodnya.ua/world/europe/pobeda-pravyh-nepomogla-italiya-podderzhit-novye-sankcii-protiv-rossii-1144306.html>).

Італійці з симпатією ставляться до Росії, попри те, що відбувається в Україні через те, що події на Донбасі надзвичайно мало висвітлюються в Італії, відзначає експерт-дослідник зовнішньої політики Італії, експерт ради зовнішньої політики «Українська призма» В. Вдовиченко. Меседжі про те, що Росія порушила кордони суверенної держави, не комунікуються назовні. Натомість те, що Італія страждає від санкцій, накладених на Росію, тривалий час лунає в інформаційному просторі. Зокрема величезні кошти у свою інформаційну політику в Італії інвестує Російська Федерація, фінансуючи свої культурні центри, проросійських експертів тощо. В Італії Росія має дуже потужне інформаційне лобі в особі давнього друга В. Путіна С. Берлусконі, якому належать 30% медіаринку в Італії. За словами В. Вдовиченко, інформаційний потік для італійського громадянина є масованим і заангажованим, про що свідчить, наприклад, інформація про намір відкриття у Турині так званих «посольств» угруповань «ДНР» та «ЛНР» (<https://www.radiosvoboda.org/a/29262836.html>).

На шлях пошуку порозуміння з Росією можуть стати також Словаччина, Угорщина, Болгарія, Греція, Чорногорія, Чехія. Всі ці держави так чи інакше готові до перегляду санкцій щодо Росії, які, за висловлюванням президента Чехії М. Земана, шкодять економічному процвітання Європи. Принаймні наразі існує сприятливе політичне тло для таких настроїв.

«Але не тільки європейські популісти бажають більш теплих відносин з Росією, – йдеться в статті The New York Times. – Минулого тижня президент Єврокомісії Ж-К. Юнкер закликав покінчити з демонізацією Росії. А. Меркель і Е. Макрон приїжджали в Росію у травні, щоб обговорити порятунок ядерної угоди з Іраном».

Утім, попри позитивні тенденції у ставленні європейців до Росії, експерти вважають, що поки зарано говорити про можливість зміни консолідованої позиції ЄС щодо продовження дії антиросійських санкцій. Керівництво Італії, наприклад, яке неодноразово заявляло про можливість накладення вето на чергове продовження економічних санкцій проти Росії, за словами прем'єр-міністра Д. Конте «оцінить всі позиції», приймаючи рішення з цього приводу. «Насправді, з боку Італії є велика відкритість до діалогу, але це не означає зневажити весь шлях, прокладений Мінським процесом», – зазначив Д. Конте напередодні саміту G7 у Канаді (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/06/8/7082873/>).

Експерти сумніваються, що Рим дійсно зацікавлений у скасуванні санкцій проти Росії, називаючи заяви прем'єра Д. Конте про скасування санкцій, скоріше, грою на підвищення. «Нагадаю, Італія вже не раз висловлювала незгоду з продовженням санкцій, намагаючись, зокрема, домогтися лібералізації бюджетних норм ЄС. Швидше Рим використовуватиме питання санкцій як розмінну монету, щоб домогтися списання всього-на-всього 250 млрд євро боргу і/або отримати дивіденди в

діалозі з Росією, мовляв, "ми намагалися, але не вийшло"», – вважає заступник директора Центру «Нова Європа» К. Зарембо. За даними ЗМІ, Італія не порушуватиме єдність ЄС під час найближчого продовження економічних санкцій проти Росії (ukr.segodnya.ua /).

До того ж, серед італійських політиків звучать обгрунтовані заяви про неможливість послаблення санкційного тиску на Росію. Так, депутатка нижньої палати парламенту Італії від Демократичної партії Л. Квартапелле Прокопіо, виступаючи у парламенті, висловила переконання, що домагатися скасування санкцій проти Росії до виконання нею Мінських угод – значить шкодити й Італії також. «Скасування санкцій проти Росії веде до ізоляції Італії», – наголосила вона. Її емоційна промова широко розійшлася у ЗМІ та соцмережах, адже з ідеями нового «уряду змін», як він сам себе називає, погоджуються далеко не всі. У першу чергу до уряду популістів критично налаштовані академічні кола та відомі видання (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2476414-skasuvanna-sankcij-proti-rosii-prizvede-do-izolacii-italii-v-es-deputatka.html>).

«Ми будемо єдиною державою з такою пропозицією! У цій залі багато аплодували цій ідеї, з цього приводу я хочу спитати: вам подобається перспектива Італії, самотньої у Європі та близької до Путіна?», – відверто запитала вона колег-депутатів.

Л. Квартапелле Прокопіо нагадала присутнім, що санкції були впроваджені і продовжуються через те, що Росія здійснила військове вторгнення в Україну і не поважає Мінських домовленостей. Отже, скасувати їх означало б на всезагал оголосити прийнятною цю поведінку Росії. Звертаючись безпосередньо до прем'єр-міністра нового уряду Д. Конті, Л. Квартапелле сказала: «Ви говорили про те, що санкції шкодять громадянському суспільству Росії. Про яке громадянське суспільство йдеться?! Санкції стосуються 150 олігархів, вищих чинів Росії та Криму, а також бойовиків сепаратистських республік! Ви про це громадянське суспільство хочете потурбуватися?».

Вона підкреслила, що її політсила завжди буде в опозиції щодо подібних ініціатив, і не збирається бути на боці путінської Росії, а буде з Італією та Європою. «Якщо таким великим є занепокоєння щодо російського громадянського суспільства, то чому Ви не згадали жодним словом лідера опозиції Навального, який зараз ув'язнений? Чому така наполегливість та хвилювання через санкції? Ви змушуєте нас думати, що в уряді є хтось, хто має віддячити за щось Москві!», – зауважила депутатка.

Попри критику політики санкцій і зусилля лобі австрійського бізнесу, Відень також не збирається порушувати загальноєвропейську єдність щодо антиросійських санкцій. Така тональність була витримана канцлером Австрії С. Курцом під час візиту до Відня російського президента В. Путіна. «Австрія є активним членом ЄС. Ми активно братимемо участь у рішеннях Євросоюзу і будемо підтримувати рішення ЄС, зокрема в питанні санкцій. Сподіваємося, що Мінські угоди буде виконано, такого сценарію ми бажаємо

Європі», – заявив С. Курц на прес-конференції після підписання двосторонніх документів, висловивши потім надію у Twitter, що прогрес у виконанні Мінських угод дозволить «крок за кроком скасувати санкції» (https://dt.ua/international/valsuyuchi-280173_.html).

В питаннях санкцій позиція офіційного Відня залишилася незмінною, заявив також президент Австрії А. ван дер Беллен (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/06/8/7082825/>). На спільній прес-конференції з президентом Росії В. Путіним він запевнив, що Австрія у питанні санкцій проти РФ «діяла і буде діяти у згоді з Європейським союзом». Також він додав, що діалог з Росією все-таки важливий (<https://prn.ua/155293/>).

Незважаючи на такі заяви австрійських високопосадовців, перший закордонний візит В. Путіна після переобрання президентом досяг основних цілей, зокрема іміджево-політичних, відзначають оглядачі.

По-перше, Кремль отримав можливість показати росіянам, що спроби ізолювати Росію та її президента не вдалися. По-друге, візит до Відня – це й прагнення продемонструвати розкол у таборі Євросоюзу і США, який насправді є метою В. Путіна, попри запевнення європейців у протилежному. Крім того, у Москві й Відні можуть бути задоволені підсумками візиту в енергетичній сфері, оскільки було підписано угоду між «Газпромом» і нафтогазовою компанією OMV про продовження постачання газу в Австрію до 2040 року. Попередній контракт був розрахований до 2028-го. Загалом частка російського газу в енергетичному секторі Австрійської Республіки становить майже 70%.

Показово, що приводом для робочого візиту В. Путіна, організованого з подачі Партії свободи й австрійської нафтогазової компанії OMV (яка разом із «Газпромом» та іншими європейськими підприємствами бере участь у будівництві газопроводу «Північний потік-2»), стало 50-річчя від дня підписання угод на постачання газу з СРСР в Австрійську Республіку. Під час візиту В. Путін оцінив Австрію як ключову країну в європейській енергетичній політиці. Австрійці, своєю чергою, підтримали будівництво газопроводу «Північний потік-2» (https://dt.ua/international/valsuyuchi-280173_.html).

Тим часом, велика кількість вагомих світових гравців рішуче висловлюються на користь подовження антиросійських санкцій, і навіть їх посилення. Зокрема, глава британського уряду Т. Мей має намір порушити питання про додаткові обмежувальні заходи проти РФ на саміті лідерів Європейського союзу в липні (<http://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-mej-vistupila-za-posilennja-sanktsij-shchodo-rosiji-250701.html>).

Адміністрація президента США Д. Трампа тисне на європейських союзників з вимогою посилити санкції проти Росії, стверджуючи, що зусилля ЄС у цьому сенсі відстають від зусиль США. Про це повідомляє Financial Times з посиланням на американських чиновників

(http://vgolos.com.ua/news/ssha_vymagayut_vid_yes_posylennya_sanktsiy_proty_rosii_zmi_317324.html).

Відкидаючи звинувачення у м'якості президента Д. Трампа стосовно РФ, американські чиновники стверджують, що європейцям слід вжити координовані дії проти «державних і недержавних акторів», які стоять за кібератаками, а також ухвалити на національному рівні нові антикорупційні заходи.

«Ми повинні працювати з нашими європейськими партнерами, щоб зробити більше для протидії російській злочинній діяльності та не допустити використання Росією будь-яких напруженостей між Європою та Сполученими Штатами», – сказав один з представників адміністрації США. Вашингтон стурбований тим, що Росія зможе використовувати для своєї вигоди суперечності з приводу ядерної угоди з Іраном і плани США ввести нові імпорتنі тарифи на європейську сталь та алюміній.

НАТО підтримує санкції проти Росії, введені за збройну агресію проти України та інші порушення норм міжнародного права, але не відмовляється від діалогу із Кремлем, заявив генеральний секретар Альянсу Є. Столтенберг (https://dt.ua/WORLD/stoltenberg-vislovivsvya-za-dialog-iz-kremlem-za-zberezheniya-sankciy-280070_.html).

«Весь Північноатлантичний Альянс підтримує те, що ми називаємо подвійним підходом. А саме: стримування та оборону, але одночасно й діалог. Оскільки Росія – наш сусід, вона нікуди не дінеться, тому ми прагнемо поліпшити наші відносини з Росією», – повідомив Є. Столтенберг журналістам у Брюсселі 7 червня.

Він нагадав, що Росія неодноразово порушувала норми міжнародного права і продовжує робити це, а також вказав на необхідність покарання Кремля. «Санкції – це важливий механізм, тому що вони посиляють чіткий сигнал Росії. Коли вона порушує міжнародні правила, коли вона порушує суверенітет і територіальну цілісність сусідньої держави, то в таких дій бувають наслідки. Саме з цієї причини міжнародне співтовариство реагує санкціями», – пояснив генсек НАТО додавши, що особисто підтримує такий підхід.

Є. Столтенберг уточнив, що НАТО як організація не вводила санкцій проти Росії, але члени Альянсу робили це як самостійно, так і в рамках Євросоюзу. «Члени НАТО вітають ці санкції, підтримують ці санкції, тому що за свої дії треба платити», – підсумував генсек Альянсу.

Найкращий спосіб для Росії вийти з-під міжнародних санкцій – це дотримуватися міжнародного права, припинити дестабілізацію ситуації в Україні та змінити свою поведінку, сказав генеральний секретар НАТО Є. Столстенберг в інтерв'ю телеканалу «Дощ». Від імені НАТО він закликав Росію змінити свої дії стосовно України, Грузії, Молдови тощо. «Ми намагаємося побудувати хороші відносини з Росією, але одночасно ми шкодуємо, що Росія продовжує порушувати міжнародне право і використовувати силу відносно своїх сусідів, особливо щодо України», –

сказав Є. Столтенберг (<https://hromadske.ua/posts/rosiia-vyide-z-pid-sanktsii-u-razi-dotrymannia-mizhnarodnoho-prava-ta-zminy-povedinky-v-ukraini-nato>).

Лідери країн «Великої сімки» (G7) у підсумковому комюніке саміту в Канаді 8–9 червня чітко засудили дії Росії: «справу Скрипаля», агресивні дії РФ у Сирії та агресію проти України. Причому події в Україні виділяються у тексті комюніке окремо. Лідери G7 засудили анексію Криму і висловили підтримку суверенітету і територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах. Крім того, країни G7 пообіцяли продовжувати допомагати Україні в реалізації її реформ і наголосили, що санкції з Росії не будуть зняті, допоки не відбудеться повне виконання Мінських домовленостей та відновлення поваги до суверенітету України.

«Ми повністю підтримуємо зусилля в рамках "нормандського формату" та ОБСЄ для вирішення конфлікту у Східній Україні. Якщо буде потрібно, ми готові ввести додаткові обмежувальні заходи, щоб збільшити ту ціну, яку платить РФ за свої дії», – підкреслюється в документі.

Водночас країни «Великої сімки» мають намір і надалі підтримувати громадянське суспільство Росії і продовжувати залучати РФ до вирішення регіональних криз і глобальних викликів (<https://www.rbc.ua/ukr/news/g7-osudila-anneksiuyu-kryma-poobeshchala-dalneishuyu-1528604744.html>).

Таким чином, незважаючи на поширений серед європейців запит на перегляд санкційної політики щодо Росії та розділеність країн ЄС щодо перспективи подовження антиросійських санкцій, це питання, швидше за все буде вирішено позитивно. Принаймні ще раз. Хоча схоже, що на саміті лідерів країн ЄС 28–29 червня очікуються серйозні дебати щодо санкцій. «Я думаю, що дискусія з цього питання буде важкою», – заявила представниця Болгарії, яка головує в Раді ЄС, голова болгарської дипломатії Л. Павлова. Вона додала, що важко передбачити, яким буде результат переговорів щодо санкцій (<http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/365309>). Для рішення про їх продовження необхідна одностайність країн Євросоюзу, а це означає, що veto навіть однієї країни зможе скасувати обмеження. Поки що заяви європейських лідерів, попри наявність особливих поглядів на Росію у деякого з них, свідчать про консолідовану позицію ЄС у питанні подовження санкцій ще на півроку. Але не виключено, що надалі, з огляду на зростання зацікавленості європейського бізнесу в економічній співпраці з Росією та можливу зміну геополітичних розкладів, країнам Європейського Союзу важко буде домовитися про автоматичне продовження санкцій проти Росії. Тож у ситуації, що складається, українській дипломатії і владі потрібно докласти максимум зусиль, аби переконати своїх союзників у необхідності подальшого тиску на Росію, і насамперед аргументами внутрішньо українських змін та перспектив взаємовигідного співробітництва.

Перспективи розвитку міжнародного співробітництва у Чорноморському регіоні: прогнози та оцінки експертів

Черговим кроком розширення міжнародного співробітництва у басейні Чорного моря стала Друга міжпарламентська конференція «Грузія, Молдова та Україна: посилення міжпарламентського компонента регіонального і безпекового співробітництва та розвиток взаємодії з ЄС та НАТО», що проходила 9 червня у Києві. У рамках конференції відбулася церемонія підписання заяви головою Верховної Ради України А. Парубієм, головою Парламенту Грузії І. Кобахідзе та головою Парламенту Республіки Молдова А. Канду про створення Міжпарламентської асамблеї «Україна-Молдова-Грузія»,

Ця конференція є продовженням тристороннього міжпарламентського діалогу, розпочатого під час офіційного візиту Голови Верховної Ради України А. Парубія до Республіки Молдова у березні цього року (<https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/65522-v-kijevi-vidbulasy-druga-mizhparlamentsyuka-konferencija-gruziji-moldovi-i-ukrajini>).-2018.-12.06)

Як зазначив у виступі перед підписанням заяви голова ВРУ А. Парубій, сьогодні голови парламентів декларують свій намір та проголошують створення Міжпарламентської асамблеї. Водночас, зауважив він, створення Асамблеї не є одномоментним, адже це рішення ще має бути затверджено робочими групами, обраними від кожного парламенту. «Але має бути зроблений перший крок – проголошення Міжпарламентської асамблеї. І я маю надію, що на нашому засіданні, яке ми розпочали в Кишиневі, продовжуємо в Україні, зможемо провести в Тбілісі, в Грузії, де вже буде офіційне, формальне створення цієї Міжпарламентської асамблеї», – сказав голова Верховної Ради. Він висловив думку, що цей майданчик дасть безліч нових можливостей для співпраці та взаємодії між країнами. «Ми маємо прекрасний досвід діяльності Міжпарламентської асамблеї Україна-Польща-Литва, де зародилося багато прекрасних ідей, таких як ідея "плану Маршала". І я переконаний, що й Міжпарламентська асамблея Україна-Грузія-Молдова стане прекрасним майданчиком», – зауважив А. Парубій.

За словами голови ВР, він мріє про те, що одного дня відбудеться спільне засідання учасників цих двох Асамблей, яке продемонструє, що «Балто-Чорноморський пояс і є щитом Європи, який сьогодні захищає цінності і захищає увесь цивілізований світ».

Голови парламентів Грузії І. Кобахідзе та Молдови А. Канду наголосили на спільних з Україною безпекових викликах для їхніх країн. «Сьогодні історична подія. Ми щойно підписали декларацію про створення Міжпарламентської асамблеї між Грузією, Молдовою та Україною», – сказав головою Парламенту Грузії І. Кобахідзе і додав, що три країни мають багато спільного. За його словами, створення Асамблеї сприятиме поглибленню співпраці між державами за багатьма напрямками.

«Наші три країни мають багато спільного в історичній площині. Але також сьогодні мають спільну боротьбу проти спільного агресора. І ми сьогодні заявляємо про серйозні наміри поглиблювати співпрацю, продовжувати співпрацю за багатьма напрямками», – сказав голова грузинського парламенту.

Своєю чергою голова Парламенту Республіки Молдова А. Канду зауважив, що перед Україною, Молдовою та Грузією стоять майже однакові виклики. «Для наших країн дуже важливо обмінюватися досвідом, знаннями, шукати рішення, які були б корисними не лише для окремо взятої країни, а для всіх країн разом», – сказав він. А. Канду також підкреслив, що три країни мають спільну загрозу. «Є окуповані території Донбасу й окуповані території в Грузії. І ця загроза надходить від Російської Федерації. Ми маємо спільні виклики, спільні загрози, які надходять з Російської Федерації. Зокрема, ми можемо говорити про кібератаки, інформаційні війни», – зазначив А. Канду

Голова парламенту Молдови також висловив думку, що координація дій проти спільних викликів та загроз може допомогти у вирішенні низки питань (<https://www.unian.ua/politics/10146824-parlamenti-ukrajini-gruziji-ta-moldovi-rochali-ob-yednannya-v-asambleyu.html>).-2018.-9.06)

Поряд з проведенням Другої міжпарламентської конференції «Грузія, Молдова та Україна: посилення міжпарламентського компоненту регіонального і безпекового співробітництва та розвиток взаємодії з ЄС та НАТО» Президент України П. Порошенко здійснив робочий візит до Туреччини, що є також важливим елементом у створенні нових умов для Чорноморського співробітництва після анексії Криму.

Президент України відвідав Туреччину на запрошення його турецького колеги Р. Ердогана де взяв участь в урочистій церемонії запуску в експлуатацію Трансанатолійського газопроводу TANAP. Зазначена подія має важливе значення для країн чорноморського регіону і є частиною програми диверсифікації газового ринку Європи.

Трансанатолійський газопровід TANAP (Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline) – газопровід з азербайджанського родовища «Шах Деніз» від грузино-турецького кордону до західного кордону Туреччини – до Греції, де його продовженням стане Трансдріатичний газопровід. Вартість проекту – \$ 9,2 млрд, спорудження було розпочато в березні 2015 року. Стратова потужність – 16 млрд кубометрів газу в рік.

Президент України П. Порошенко у Стамбулі, зустрівся з Президентом Туреччини Р. Ердоганом та Міністром закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу. Сторони обговорили стан підготовки до Сьомого засідання Стратегічної ради високого рівня між Україною і Турецькою Республікою. Окремо були обговорені ключові напрями поглиблення двостороннього співробітництва в торговельно-економічній та інвестиційній сферах, а також можливості реалізації спільних проектів в енергетичній сфері. Серед іншого, йшлося про тристороннє співробітництво між Україною, Туреччиною та Катаром.

Президент П. Порошенко поінформував турецьку сторону про ситуацію на Донбасі. Окрім цього, відбувся обмін думками щодо ситуації в окупованому Росією Криму, зокрема щодо звільнення з російських в'язниць українських політичних в'язнів.

Туреччина підтримала розгортання миротворчої місії ООН на окупованій частині Донбасу і заявила про готовність взяти у ній участь. Сторони засудили використання хімічної зброї на території Сирії.

У зустрічі також взяли участь Міністр закордонних справ України П. Клімкін та Заступник Глави Адміністрації Президента України К. Єлісєєв. (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-u-stambuli-proviv-zustrich-z-prezidentom-46806>).-2018.-9.06)

На думку експертів поряд із розширенням співробітництва у енергетичній сфері і розвитком міжпарламентських відносин важливу роль у Чорноморському регіоні здатне відіграти активізація діяльності організації за демократію і економічний розвиток ГУАМ – регіонального об'єднання Грузії, України, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова створеної у 1997 році для протистояння впливу Росії.

Так, політолог І. Тишкевич стверджує, що для реальної протидії Росії об'єднанню не вистачає суб'єктності. Загалом експерти сходяться на тому, що ГУАМ не стане військовим союзом, але може створити нові можливості для економічної та гуманітарної співпраці.

Політолог Д. Левусь, вважає, що об'єднання ГУАМ, утворене 20 років тому, лише зараз підійшло до якихось конкретних дій. «На зустрічі міністрів закордонних справ, яка відбувалась 8 жовтня в Тбілісі, можна говорити про певний доробок, тим більше, що цьому передувала робота всього року. Була весняна зустріч у Києві, потім конкретним змістом наповнювали різні напрямки роботи – наприклад, в Японії була виставка з приводу туризму, і там був спільний стенд країн ГУАМ», – згадує він. ГУАМ не варто сприймати як оборонний союз, наголошує Левусь, – скоріше як політико-економічний. Водночас політолог визнає, що протистояння гегемонії Росії в регіоні було одним з мотивів утворення ГУАМ.

При цьому Україна, яка мала б бути лідером в цій організації, сама потерпала від політичної нестабільності, нагадує колишній прес-аташе посольства Грузії в Україні Б. Корчилава.

«Коли створювався ГУАМ, він створювався з ініціативи американської сторони, щоб в межах СНД існувала ще одна організація. Природним лідером була обрана Україна, а в Україні в різні часи були абсолютно різні політичні партії при владі, які воліли заgravати з Росією, аніж будувати якийсь політично-економічний союз, яким був задуманий ГУАМ свого часу», При цьому становище змінилося саме завдяки російській агресії, – підкреслив Б. Корчилава.

За його оцінкою, ГУАМ, хоч і не стане військовим союзом, може бути додатковим імпульсом у вирішенні конфліктів та побудові зв'язків між країнами. Крім того, якщо раніше зовнішній вектор розвитку України багато

в чому залежав від Росії, тепер російський вплив знизився до мінімуму, що надає ГУАМ нового сенсу, впевнений Б. Корчилава.

Росія дійсно загрожує територіальній цілісності країн-членів ГУАМ, стверджує експерт Українського інституту майбутнього І. Тишкевич. На його думку, організація намагається виробляти механізми протидії загрозам, але без зовнішньої підтримки вони навряд чи будуть дієвими.

«Якщо до цього часу ГУАМ нічого не зміг, і країни окремо від ГУАМ нічого не змогли зробити, то зараз тим більше. Тому говорити про те, що ГУАМ якось може виробити політику зарано. Спочатку нехай ГУАМ стане суб'єктом, а потім можна буде говорити», – радить Тишкевич

У свою чергу політолог Д. Левусь зауважує, що де-юре ГУАМ є цілком суб'єктним утворенням, адже відповідає вимогам міжнародного права. Однак для того, щоб відбутись фактично, цього замало. «Якщо зараз відбудеться конкретне наповнення роботою, то тоді можна буде говорити і про відповідне ставлення до цієї організації і її сприйняття на міжнародній арені», – розмірковує він. Політолог також наголошує, що ГУАМ – не оборонний союз, але цілком може бути майданчиком для гуманітарного співробітництва.

Молдавський політичний аналітик О. Нантой звертає увагу на те, що сама Росія дала поштовх до активізації ГУАМ, який до того не мав особливих дипломатичних заслуг.

«Зараз склалась принципово нова обстановка. Автором цієї обстановки є Росія, яка допустила агресію, розв'язала війну проти республіки Молдова в 1992 році, проти Грузії 2008 року, проти України 2014 року і шантажує Вірменію та Азербайджан своєю роллю в Карабахському конфлікті», – зазначає він.

Таким чином, вважає Нантой, ГУАМ має передумови для того, щоб стати активним гравцем на дипломатичному полі в галузі зовнішньої політики. Ідеальним варіантом він вважає координацію зусиль країн-учасниць, спрямованих на відновлення територіальної цілісності кожної з них.

Зараз повинна настати фаза, коли і Україна, і Грузія, і Молдова, і Азербайджан повинні провадити самостійну політику в рамках цієї організації, і тоді від додавання цих зусиль може бути кумулятивний ефект. Але все залежить від щирості намірів країн-учасниць», – підкреслює він, адже з моменту розвалу СРСР між колишніми радянськими республіками не спостерігається надмірної солідарності навіть при наявності спільного ворога.

Д. Левусь погоджується із такою оцінкою потенціалу ГУАМ, але вважає, що в четвірці країн повинні бути лідери.

«Наприклад, це буде Україна та Грузія, тоді цього ефекту можна досягти. В силу певних причин не можемо очікувати високої активності від Молдови, оскільки ситуація така, що президент і парламент є в цікавих відносинах», – пояснює він, маючи на увазі конфлікт проросійського

президента Молдови І. Додона з парламентом країни. В разі ж, якщо Україні та Грузії вдасться виступити локомотивом цього об'єднання, воно, дійсно, може опонувати Росії, впевнений Левусь (www.radiosvoboda.org/a/28784209.html).-2018.-12.06)

Отже, активізація співробітництва в рамках Чорноморського регіону стає все більш очевидною. Агресія РФ (в різний період часу) щодо всіх учасників ГУАМ створює умови для реанімації цього регіонального інтеграційного проекту. Важливим аспектом для реального інтеграційного процесу буде позиція Туреччини. Проте, більшість експертів схиляється до думки, що робити прогнози про дієвість заяв Другої міжпарламенської конференції Грузії, Молдови та України, а також реальні і ефективні спільні кроки країн учасниць ГУАМ – зарано.

Примітки на полях

Р. Жангожа, гл. науч. сотр. ГУ «Институт всемирной истории НАН Украины»

Транзит власти в Казахстане – варианты выбора без выбора

Экономические отношения между Украиной и одним из ключевых партнеров нашей страны в центрально-азиатском регионе – Казахстаном сформировались более полутора века тому назад. Поначалу взаимодействие осуществлялось в качестве несубъектных административных единиц единого политико-экономического пространства – Российской империи, и ее правопреемника – СССР. После демонтажа советской системы отношения перешли на уровень сотрудничества самостоятельных экономических партнеров.

Не вдаваясь в детальный анализ объема и характера сегодняшних экономических и политических украино-казахстанских отношений, заметим, что какие-либо изменения ощущаются весьма чувствительно, поскольку более менее отлаженный режим взаимных поставок продукции влияют на полноценность и оптимальный ритм производственно-экономического режима обеих стран.

Именно по этим (и многим другим) причинам политическая ситуация в Казахстане, гарантии и перспективы взаимных инвестиций привлекает пристальное внимание украинских политических и экономических экспертов и обозревателей.

В последние годы, многие политические эксперты пытаются понять формулу транзита верховной власти Казахстана с учетом физического возраста действующего президента Н. Назарбаева и фактически патерналистской модели государственного устройства страны. По этой причине всякое изменение в структуре политических институтов воспринимается политологическим сообществом Украины как латентный технологический сегмент начавшегося транзита. Что дает им повод для

прогнозных оценок, зачастую, имеющих весьма отдаленное отношение к реальной ситуации.

Недавно, Мажилис (Парламент) Республики Казахстан одобрил законопроект «О Совете Безопасности Республики Казахстан». После этого в казахстанском и зарубежном политикуме и информационном пространстве утвердился тезис, что этот документ знаменует подготовку к ротации власти, во время которой Совбез будет выполнять функции «коллективного преемника».

Однако некоторые эксперты подвергают сомнению этот сценарий, считая, что его безупречность можно рассматривать только в теории, и что особенности казахстанской политической системы, политических традиций и менталитета могут в значительной мере деформировать эту исходную идею.

Надо отметить, что слухи о подготовке к транзиту власти отнюдь не беспочвенны, поскольку в законопроекте предусмотрены нормы, действительно позволяющие Совбезу претендовать на полномочия «коллективного преемника» в транзитный период.

В случае принятия закона, Совбез сменит свой статус консультативно-совещательного органа на конституционный, а первый президент – Лидер нации будет наделен правом пожизненного в нем председательства с полномочиями президента. В свою очередь, действующий президент будет обладать только лишь представительскими полномочиями, уподобившись датской королеве, которая «властвует, но не правит».

Внесенные поправки существенно повышают политический статус Совета Безопасности, наделяя его полномочиями для проведения «единой государственной политики в сфере обеспечения национальной безопасности и обороноспособности Республики Казахстан в целях сохранения внутривластной стабильности, защиты конституционного строя, государственной независимости, территориальной целостности и национальных интересов Казахстана на международной арене».

В состав Совбеза будет входить все высшее руководство страны, включая президента, премьер-министра, председателей Мажилиса и Сената, руководителя Администрации президента, Госсекретаря, министра иностранных дел, а также все силовики – генеральный прокурор, председатель КНБ, министры обороны и внутренних дел.

Таким образом, президент становится вторым должностным лицом в стране, подчиняясь председателю Совбеза, который будет наделен полномочиями высшего руководителя страны, координирующего все ветви власти, а также силовые органы.

Казахстанские политические эксперты уже назвали законопроект «настоящей конституционной реформой» – в отличие от предыдущей, которая подразумевала перераспределение полномочий между ветвями власти, но ограничивалась лишь незначительными поправками

Как прогнозировали многие эксперты, в качестве выхода из затянувшейся неопределенности вокруг процедуры транзита власти был предложен вариант дуальной модели политической власти.

По аналогии с теократическими моделями государственной конфигурации, где фактическая власть – в руках религиозного лидера, а исполнительная светская – в ведении президента, занимающего вторую после Высшего руководителя позицию во властной иерархии. Подобную модель, по аналогу с Ираном, по всей видимости, предлагается создать и в Казахстане.

В соответствии с планируемым характером управления страной, второй президент, опираясь на безоговорочный авторитет Н. Назарбаева, исполнял бы оперативные, организационно-распорядительные функции, в то время как стратегические вопросы развития страны остаются в ведении первого президента – председателя Совбеза

Однако эксперты отмечают проблемные реперные точки принимаемой Казахстаном модели государственного управления.

Во-первых, в традиционную политическую культуру Центральной Азии, в особенности Казахстана, категорически не вписывается система с двумя центрами силы и принятия решений

Это проявилось в соседнем Кыргызстане, где экс-президент А. Атамбаев попытался сохранить влияние в политике после своего ухода с поста руководителя страны, закрепив за собой позицию сильного партийного руководителя при сильном парламенте, лояльном премьер-министре и «ручном» президенте.

Но новоизбранный президент С. Жээнбеков, считавшийся ставленником Атамбаева, решительно отверг модель двоевластия, оперативно проведя кадровую революцию и удалив с ключевых должностей атамбаевские креатуры – руководителя президентской администрации, премьер-министра и других.

Следующим шагом «разоружения» А. Атамбаева стала отмена парламентом неприкосновенности экс-президентов.

Очевидно, что при сложившейся в Центральной Азии политической культуре любые попытки прижизненно осуществить «операцию преемник», важным условием которой является высокая степень доверия и соблюдение элитами «джентльменских соглашений», отнюдь не гарантируют сохранения власти посредством технологических ухищрений.

Кроме того следует отметить, что в Казахстане «сильная президентская власть» в условиях все еще достаточно реального традиционного территориально-политического устройства, является несущей конструкцией политической системы и доминирующей политической традицией и поэтому там ломать традиции много труднее, нежели в Кыргызстане. Для национального социума и политикума представить ситуацию двоевластия и появления каких-либо альтернативных политических моделей, кроме

единовластия может означать хаос, который следует оперативно упорядочить.

В отличие от теократического государственного устройства, где дуальная политическая система и институт духовного лидера – Высшего руководителя страны опирается на религиозный авторитет и традицию, в Казахстане нет достаточных оснований для легитимации неких надстроечных координирующих институтов, выполняющих функции координатора и арбитра ветвей власти. В том числе, президентской. Таким легитимирующим инструментом должен был быть конституционный статус соответствующего закона, который определяет исключительную правоту и легитимность единовластия.

Таким образом, учитывая в целом невысокий уровень правовой культуры и сервильность казахстанского правосудия перед политической целесообразностью, инструмент этот не может гарантировать соблюдение обязательств вторым президентом.

Можно отметить, что авторы идеи придать Совету Безопасности Республики Казахстан статус чрезвычайной комиссии с чрезвычайными же полномочиями, опирались на опыт стран, где, в кризисной ситуации, армия и силовики выступали стражами внутривластной стабильности. Например, в Турции, где такую роль играла армия, или России, где аналогичные функции выполняют спецслужбы.

В Казахстане нет традиций сильной армии и сильных спецслужб, имеющих политический статус и, главное, безусловное доверие у президента. В этой связи можно вспомнить тот факт, что за последние полтора десятилетия были осуждены три бывших руководителя органов национальной безопасности – А. Мусаев, Р. Алиев и Н. Дутбаев, а их потенциальные сторонники отправлены в отставку.

Силовики в истории независимого Казахстана почти не выступали в качестве самостоятельных политических акторов – чаще всего они служили исполнителями «заказов» различных групп влияния. По этой причине положиться на них, как на гаранта исполнения конституционного закона, было бы, опрометчиво.

Таким образом, «специфичность» национальной управленческой и, шире, политической культуры могут сорвать реализацию сценария передачи власти в формате «коллективного преемничества» Совету Безопасности, как бы безупречным он не казался в теории.

Очевидно, что казахстанская элита заинтересована в детальной регламентации процедуры транзита власти и обеспечении гарантий сохранения своего статуса, собственности и безопасности. Наихудшим для нее вариантом может стать «дагестанский сценарий», при котором президентом становится персона, проведенная во власть внешними силами (Россия, США, Китай), которая будет лоббировать интересы своих покровителей в режиме внешнего управления.

В иной ситуації, коли преемник отримує мандат на зайняття вакансії «Першого лица» від місцевої фінансово-промислової групи, з якою він зв'язує свою майбутню політику, утверджується традиційна (а значить, легітимна) формула і архітектура державного устрою. Суть її була визначена англійським політикумом більш двох століть тому назад: «друзьям (еліте) все, ворогам – закон». Першочергова задача преемника – зачистка політичного і фінансово-економічного поля від «чужаков» і її кадрове переформатування «під себе».

Ні, зовсім можливо, що законопроект «О Совете безопасности» – це один із чорнових варіантів сценарію передачі влади, яким був і прийнятий в 2010 році закон «О Лидере Нации», але отнюдь не остаточний. В тій же мірі, як і фейкова інформація з метою виявлення можливих «перебежчиків» в табір потенціальних опонентів.

Підводячи підсумок слід зауважити, що незважаючи на відмічену неопределенність і враховуючи перспективи взаємовигідного співробітництва України з країнами центрально-азиатського регіону, актуальність подальшого об'єктивного аналізу процесу транзиту влади в Казахстані не викликає сумнівів.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Спрощення процедури добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до міст обласного значення

З травня поточного року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 6466, який дозволяє містам обласного значення сформувавши об'єднану територіальну громаду простішим шляхом, оскільки такі міста, згідно з законом, визнаються спроможною ОТГ. Це відкриває їм можливість сформувавши громаду із суміжними селами за процедурою приєднання у відповідності до Перспективного плану.

Цей закон входив до переліку важливих для продовження децентралізації законопроектіві був прийнятий Верховною Радою України 3 квітня 2018 року. За це рішення проголосували 268 народних депутатів (поіменно голосування). Президент П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» 4 травня.

Закон дозволяє громадам за спрощеною процедурою приєднуватися до міст обласного значення, а містам обласного значення згуртувати навколо

себе сусідні сільські та селищні ради і стати центром об'єднаної громади без зайвих бюрократичних процедур.

У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» зазначається, що законодавча ініціатива спрямована на розблокування процесу укрупнення територіальних громад міст обласного значення.

До прийняття Закону № 6466 об'єднання територіальних громад міст обласного значення з іншими територіальними громадами не здійснювалося через об'єктивне небажання міських голів та міських рад міст обласного значення, які представляють переважно дуже великі або великі територіальні громади, йти на нові місцеві вибори для об'єднання з малими сільськими, селищними територіальними громадами.

Для вирішення вказаної проблеми проектом Закону пропонується поширити на територіальні громади міст обласного значення порядок приєднання до спроможних об'єднаних територіальних громад інших територіальних громад без проведення перших виборів до міської ради. Для цього проектом Закону пропонується прирівняти територіальні громади міст обласного значення до спроможних об'єднаних територіальних громад.

Територіальні громади міст обласного значення у всіх випадках є спроможними територіальними громадами і є основою формування нових територіальних громад. Тому прирівняння їх до спроможних об'єднаних територіальних громад є виправданим.

Натомість, Головне науково-експертне управління ВРУ вважає, що запропонований у проекті спосіб «спонукання» до начебто «добровільного» об'єднання територіальних громад міст обласного значення шляхом їхнього прирівняння до спроможних об'єднаних територіальних громад з правової точки зору є доволі сумнівним. Про те в уряді, наголошують на важливості прийняття даного закону, оскільки міста обласного значення є найменш активними у процесі об'єднання громад. «Це неправильно. Вони є центрами економічної активності, і логічно, коли до них приєднуються довколишні громади. Ми пропонуємо для цього дієвий механізм: законодавчо визначаємо міста обласного значення спроможними громадами, і це дає змогу приєднатися до них громадам сіл і селищ без проведення до міської ради такої громади виборів, як це відбувається в інших об'єднаних громадах», – зазначив Прем'єр-міністр України В. Гройсман.

До прийняття Закону № 6466 навколишні з містами обласного значення громади не могли ухвалити рішення про приєднання до міст. Як відомо, в Україні 187 міст обласного значення, три з них – Лиман, Балта і Біляївка – скористалися законом про добровільне об'єднання територіальних громад ще у 2015 році, коли в країні пройшли чергові місцеві вибори. Тоді ж навколо міст обласного значення було створено ще декілька ОТГ, але там Центральна виборча комісія не дозволила провести перші вибори через необхідність, на

думку ЦВК, змінювати межі районів. Після цього великі міста залишилися поза процесом об'єднання громад. Там відпала мотивація до об'єднання і через позицію ЦВК, і через те, що голови міст, які тільки-но перемогли на виборах, не хотіли перевиборів. І законопроект 6466 вирішує цю проблему.

За словами міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубка, з прийняттям закону процедура приєднання залишається абсолютно добровільною. «Тільки спільне рішення міста і селищної громади, яка хоче об'єднатися, дозволить це зробити. Всі міфи про поглинання містом сіл та, як підсумок, їхнє зникнення не мають нічого спільного з реальністю. Яскравий приклад – Тячівська міська об'єднана громада, яка за останні три роки вклала в розвиток приєданого села тільки в інфраструктуру більше 10 млн грн», – підкреслив урядовець.

У профільному міністерстві зазначають, що нарешті міста обласного значення можуть очолити процес створення спроможних громад. Політичні і економічні вигоди від приєднання очевидні і для міст, і для сусідніх селищ та сіл. До того ж, рішення громади приймають, як і раніше, добровільно.

Перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України В. Негода пояснив чому містам і прилеглим селам варто об'єднуватися. За його словами, жителі навколишніх із містами сіл працюють здебільшого в місті, користуються там освітніми, медичними та іншими послугами, транспортом, інфраструктурою. При цьому місто і села – різні юридичні особи. Отже виникають питання з фінансуванням спільної інфраструктури, послуг, доріг, транспорту і так далі. Об'єднання в одну потужну громаду, з одного боку, підтягне приміські території до рівня життя і послуг, які надаються в місті, а з іншого боку, дасть містам додатковий ресурс, території, на яких можна розвивати бізнес, туризм, інші послуги. Отже тут є взаємна вигода.

Основна задача цього законопроекту – дати можливість містам і прилеглим селам та селищам спільно розвиватися, ставати економічно сильними, здатними разом ефективно вирішувати усі проблеми, які виникають на їхній території, надавати мешканцям доступні послуги високої якості.

У законі передбачена спрощена процедура об'єднання міст з навколишніми громадами – без проведення позачергових виборів. Це і політично, і економічно доцільно. Введення такої законодавчої процедури у першу чергу пов'язано з тим, що великі міста не дуже зацікавлені в міжвиборчий період йти на позачергові вибори. Тому, звичайно, вони не мотивовані до повної процедури об'єднання. Закон про приєднання цю перешкоду знімає.

При цьому в законі закріплено процедуру добровільності процесу приєднання. Важливо розуміти, що рішення про приєднання добровільно приймається і містом, і громадою, що приєднується. «Ніхто не має права змушувати до об'єднання. Це має бути свідоме, економічно обґрунтоване рішення усіх учасників. Невигідним об'єднання в фінансовому сенсі бути не

може. Усі об'єднані громади отримують більше можливостей, більше ресурсів, а також підтримку держави, увагу інвесторів та міжнародних проектів. А от у сенсі збереження посад чиновників це дійсно може декому не подобатися», – зауважив перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України В. Негода

Експерти з питань реалізації реформи з децентралізації влади в Україні Реанімаційного пакету реформ також цілком переконані, що всі міфи про поглинання містом сіл та, як підсумок, їхнє зникнення не мають нічого спільного з реальністю. У нових умовах центрами економічного розвитку є міста обласного значення. Міста мають тісні економічні, соціальні (особливо в гуманітарній сфері) та політичні зв'язки з навколишніми громадами.

І. Лукеря, експерт групи «Децентралізація» підкреслив, що Закон № 6466 дозволяє сусіднім із містами громадам ухвалювати рішення про приєднання до міст. Закон надає можливість територіальним громадам приєднуватися до міст обласного значення без проведення перших виборів на всій території ОТГ. Ухвалення законопроекту очікували 182 міста обласного значення, навколо яких можуть бути утворені нові ОТГ. За його словами, в Україні вже створено близько 20 міських ОТГ. Вони є прикладами того, як місто ефективно працює з селами, які приєдналися.

Таку думку розподіляють і представники громадянського суспільства. Зокрема, директор проекту «ПУЛЬС» І. Парасюк наголосив, що правова можливість створювати об'єднані громади з центром у місті обласного значення прискорить децентралізацію. Він зазначає, що міста можуть гармонійно розвиватись тільки в унісон зі своїми приміськими територіями, бо це єдиний економічний організм. А «внутрішні кордони» в межах цих утворень тільки ускладнюють життя і гальмують економічне зростання.

На появу цього закону давно чекали громади міст обласного значення, які вже давно розпочали рух у напрямку створення ОТГ. На заваді стояло лише єдине «але» – невизначеність законодавства стосовно міст обласного значення. Тепер же, відповідно до законодавчих змін, міста обласного значення автоматично визнаються спроможними територіальними громадами і населені пункти, які бажають до них приєднатися, мають пройти процедуру приєднання. Зараз цю невизначеність зняли, але для деяких громад це може стати додатковим викликом.

Відтак, Новодністровську ОТГ Чернівецької області навколишнім селам потрібно буде по-новому провести всі процедурні етапи для приєднання. «Не все так просто для Новодністровської громади з прийняттям законопроекту № 6466. А все тому, що сільські ради, які прийняли рішення ввійти до складу Новодністровської громади, вже пройшли всю процедуру зі створення ОТГ, не було прийнято тільки рішення ЦВК про призначення виборів», – пояснив Т. Прокоп, радник з децентралізації Чернівецького Центру розвитку місцевого самоврядування, створеного за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та Мінрегіону України.

Перші кроки до формування цієї громади були ще в 2015 році, але саму процедуру об'єднання в громаду вже вдалось розпочати у 2016 році і завершити у 2017. Впродовж цього часу були проведені громадські слухання по селах, а сільські ради всіх сіл, окрім с. Ожеве, прийняли пропозицію Новодністровська сформувати громаду/ За 2017 рік бюджет Новодністровська склав 85 млн грн, а на 2018 рік заплановано вже 95 млн. Якщо окремо говорити про села, котрі згідно з Перспективним планомувійдуть до ОТГ, то їх бюджет склав би 25 млн грн. За попередніми підрахунками, бюджет села Ломачинці в разі формування ОТГ склав би 5,8 млн, с. Ожеве– 2,8 млн, Василівки– 6,3 млн, а Білоусівки – 10 млн. Відповідно Новодністровська ОТГ у такому форматі матиме найбільший бюджет серед усіх громад області – близько 120 млн грн.

Окрім фінансової доцільності формування Новодністровської громади, важливішими є питання доступності послуг до громадян, історичних та соціальних зв'язків, котрі спонукають утворити громаду саме в такому форматі.«Така конфігурація Новодністровської громади продиктована і умовами, і часом. Склалося так, що ці села навколо міста наближені до нього, і багато послуг вже отримують саме тут. Це і ринок, і відділення Пенсійного фонду, відкрите минулого року, яке обслуговує саме нашу громаду. У Ломачинцях, Ожевому, Василівці є батьки, котрі вважають за потрібне віддавати дітей на навчання у Новодністровськ. Тож частина дітей із села Ожеве навчаються в місті, інші – в селі. І з цим не має жодних проблем. У нас нормальне автобусне сполучення, між нашими селами максимум відстань складає до 15 км. Також, якщо брати історично, то саме місто Новодністровськ побудоване на колишніх землях сіл Ожеве та Ломачинці. Як б сказав, що ми вже з давніх-давен одна громада, просто поки на папері різні», – зазначив І.Нажига, депутат Сокирянської районної ради та один із прихильників формування Новодністровської ОТГ.

Міста обласного значення після набрання чинності закону № 6466 вже активно працюють над формуванням потужних об'єднаних громад. За словами І. Слюзара, міського голови м. Коломия Івано-Франківської області, вони давно чекали на цей закон. Майбутня Коломийська ОТГ має приєднати до себе щонайменше 6 сіл, які дали на це згоду. Ще 3 села поки не визначилися, однак, наскільки я знаю, вони теж схиляються до утворення об'єднаної громади спільно з ними. Коломия має 61 тис. жителів, десять довколишніх громад – близько 20 тис. жителів. Тобто вже навіть у такій конфігурації вони утворять надзвичайно потужну ОТГ.

Саме місто Коломия не отримуватиме після цього об'єднання більше грошей, ніж отримує зараз, але статки довколишніх сіл зростуть у 4 рази. Є домовленість з ними, що усі податки, які вони збирають на своїй території, будуть інвестовані у розвиток цих сіл. Зиск міста у тому, що після об'єднання воно перестане платити реверсну дотацію. Також у складі громади Коломиї легше буде працювати з проектами Євросоюзу.

Там планують робимо ставку на зелений туризм, який обслуговує міжнародний гірськолижний курорт «Буковель», і за рахунок цього суттєво наростити базу надходжень. І якщо мережу освітніх закладів майбутньої громади привести до норми нового закону «Про освіту», усім буде вигідно.

У перспективі нашу громаду можуть також підсилити кілька неспроможних довколишніх громад, створення яких було невдалим експериментом.

Колегу з Коломиї підтримав і міський голова Конотопа А. Семеніхін. За його словами, якщо закон № 6466 діятиме так, як задумували спочатку, це буде надзвичайним позитивом. «Коли б нам вдалося утворити потужну об'єднану громаду, ми б насамперед зробили на її базі бальнеологічний курорт. У селі Жолдаки, це у 20 км від Конотопу, на території регіонального ландшафтного парку «Сеймський» знаходиться чи не найчистіше в усій Україні місце. За радянських часів там планували будувати повноцінну відпочинкову базу, і ми готові продовжити цю роботу», – зазначив він.

Підтримує позицію партнерів і І. Матвійчук, міський голова Калуша. Він також переконаний, що цей закон дозволить нам зробити крок вперед у своєму розвитку, створивши велику потужну громаду. «У районі вже є кілька маленьких громад, але, відверто кажучи, я не бачу перспектив для їхнього розвитку. Натомість об'єднання з Калушем дозволить сільським громадам не тільки суттєво покращити власну інфраструктуру, але ще й претендувати на гранти різноманітних закордонних організацій. Якщо довколишні села, до яких ми звернулися з пропозицією об'єднання, погодяться, ми зможемо звертатися і до наступних сіл», – зазначив він. І. Матвійчук пояснює, що переваги злуки з Калушем є очевидними. Це і створення нових робочих місць, і залучення інвестицій, і реалізація великих інфраструктурних проєктів. Також на його думку, що об'єднання дасть нам можливість створювати на території Калуського району великих агропромислових підприємств.

Проте для міст обласного значення, навколо яких вже сформовані громади, закон № 6466 з'явився із запізненням. Так, за словами Л. Торжинської, секретаря Вознесенської міської ради, м. Вознесенськ опинився буквально в кільці ОТГ, далеко не всі з яких є спроможними. Їм вдалося вмовити почекати лише одну сільську раду – Новогригорівську, жителі якої з самого початку висловлювали бажання об'єднатися з нашим містом. Вони пройшли усі необхідні процедури, маємо позитивний висновок Миколаївської обласної адміністрації. Згідно чинного законодавства, проходити через нові вибори нам не потрібно. «Однак ми на разі не розуміємо, що, власне, маємо зробити, аби, принаймні, проголосити утворення Вознесенської ОТГ, частиною якої стане Новогригорівська сільська рада. Тож чекаємо на методичні рекомендації з Києва. Новогригорівка так само, як і Вознесенськ, знаходиться на трасі, відтак ми маємо чимало планів щодо нашого спільного розвитку», – пояснила ситуацію Л. Торжинська.

Щоб уникнути ситуації, яка склалася з м. Вознесенськ, у міськраді Чернівців після внесення змін до закону «Про добровільне об'єднання» ми поставили питання про приєднання громад на голосування. «У нас є заявки на приєднання до міста двох сільських рад, і таке приєднання було б, як на мене, цілком логічним. Адже довколишні села активно використовують міську інфраструктуру, діти селян ходять до чернівецьких садочків, самі селяни працюють переважно в Чернівцях, користуються послугами чернівецьких лікарень тощо. Об'єднання дасть нам можливість «узаконити» наші стосунки й можливість реалізовувати спільні великі інфраструктурні проекти», – пояснив О.Каспрук, міський голова Чернівців.

Він також підтримує думку про те, що законопроект № 6466 прийнято запізно. Через це, наприклад, злітна смуга Чернівецького аеропорту починається на території міста, а закінчується на території сусідньої ОТГ. Приєднання двох сільських рад дозволить уникнути бодай частини подібних проблем.

Міф про те, що селу потрібно «боятися» міста розвіює приклад селища Повстанське Одеської області, яке розвивається в складі міської громади. У 2015 році місто Біляївка в Одеській області ініціювало об'єднання громад та запросило приєднатися до нього довколишні села. Після того, як було утворено Біляївську міську ОТГ з центром у місті обласного значення, у селищі Повстанському було вирішено запровадити посаду старости, хоча раніше воно входило до складу сільської ради, і представника місцевої влади тут не було. За цей час у селищі значно покращились соціально-економічні умови проживання мешканців.

Одним з перших кроків стало запровадження посад інспектора з благоустрою, озеленювача та двірника території загального користування. Це дозволило систематизувати роботу із дотримання порядку й наведення ладу на вулицях селища. Традицією стало проведення регулярних загальних зборів, на яких селяни обговорюють проблеми Повстанського та пропонують шляхи їх вирішення. Наприклад, на одному з таких зібрань було вирішено створити координаційну раду з числа активних жителів селища, яка б допомагала старості вирішувати питання щодо проведення святкових заходів, толок, нагородження та відзнак найактивніших мешканців, а завдяки згуртованій роботі громади вперше за 80 років у Повстанському відзначили День рідного селища.

За два роки у селищі облаштували два парки, дитячий майданчик, ліквідували всі стихійні сміттєзвалища та встановили контейнери для побутових відходів, відремонтували спортивне приладдя на стадіоні і встановили нову автобусну зупинку, а ще вперше і остаточно вирішили питання освітленням всіх вулиць та громадських місць.

Серед більш масштабних здобутків Повстанського – капітальний ремонт фельдшерсько-акушерського пункту, ремонт доріг на території селища та до села Майори, придбання теплогенератора для селищного будинку культури, після чого тут запрацювали гуртки для дітей і молоді на

постійній основі. Модернізували водонапірну станцію, яка подає питну воду для селища, внаслідок чого було зменшено тариф на водопостачання, і це поки що єдиний випадок по всій області.

У цьому році за зверненням громадян та поданням старости на сесії Біляївської міської ради були виділені кошти на тверде покриття вулиць селища (у вигляді гравійно-пісочної суміші) та будівництва тротуару в парковій зоні селища. Завдяки фермерам та небайдужими громадянам в населеному пункті постійно проводяться заходи з благоустрою, очищення під'їзних доріг у разі сильних снігопадів та заметілі, викошування дорожніх узбіч тощо..

Експерти радять поживляювати процес об'єднання громад з обласними центрами і покладають великі надії на розвиток їхніх територій. Зокрема, І. Парасюк, директор проекту USAID «Пульс», пропонує кілька варіантів, які можуть дати в Україні поживлення економічного і соціального розвитку: перший – створення об'єднаних громад з центрами в містах обласного значення, другий – створення агломерацій, або ж третій – використання механізму співробітництва територіальних громад.

«Але дієвість кожного з цих варіантів є абсолютно різною з точки зору розвитку. Країни, які створюють найбільший обсяг ВВП на душу населення, йдуть за сценарієм № 1 і № 2. До прикладу США чи Китай. Або ж, до прикладу, ініціатива Великий Париж об'єднала в собі понад 100 населених пунктів і вони спільно працюють над розвитком територій», – пояснив він.

При цьому, ряд експертів прогнозують, що без створення об'єднаних громад з центрами у містах обласного значення чи агломерацій, економічний розвиток в країні буде повільним.

Експерти переконані, що на сьогодні варто об'єднати зусилля громад. ОТГ з центром в містах обласного значення – це поштовх для сіл і селищ, прилеглих до міст. За умови спільної відповідальності всіх учасників процесу вони отримують можливість розвивати свою територію. Так, виконавчий директор Івано-Франківського регіонального відділення Асоціації міст України Ю. Стефанчук пояснює, що староста, який фактично виконуватиме обов'язки голови сільради, буде входити у виконком міської ради і матиме прямий вплив на прийняття рішень, тобто визначатиме пріоритети розвитку свого населеного пункту.

«Нині в селах і селищах зосереджений немалий ресурс – це землі сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, які, згідно з розпорядженням Кабміну, з 1 лютого почали віддавати у комунальну власність ОТГ», – підкреслив він.

Після набрання чинності Закону № 6466 в різних регіонах розпочалося ініціювання процесу створення ОТГ навколо міст обласного значення. Миргород першим серед шести міст обласного значення в Полтавській області розпочав процес створення об'єднаної територіальної громади. З 5 травня цього року значно спростилася процедура приєднання територіальних громад до таких міст. Буквально одразу міський голова С. Соломаха офіційно

звернувся до очільників сільських та селищних громад стосовно приєднання. На підтвердження своїх серйозних намірів мер міста-курорта видав офіційне розпорядження «Про ініціювання добровільного приєднання територіальних громад» та запросив доєднатися 13 сільських та селищних рад Миргородського району.

«Хорошим симптомом вважаю те, що вже буквально на наступний день після підписання Президентом законопроекту № 6466 Полтавщина включилася в процес децентралізаційного укрупнення міст обласного значення. Піонером на цьому незвіданому шляху нині став наш курортний Миргород. Зі свого боку Полтавський ЦРМС максимально й всебічно допоможе миргородцям створити нарешті ОТГ», – І. Балибіна, директор Полтавського ЦРМС.

Потенційно Миргородська ОТГ може стати найбільшою на Полтавщині за кількістю мешканців. Поки що в Миргородському районі створена лише одна об'єднана територіальна громада – Великосорочинська. Існує ймовірність утворення ще однієї – з центром в Комишні.

Навколо себе Івано-Франківськ за спрощеною процедурою гуртує села. Згідно з перспективним планом, Івано-Франківськ може об'єднати навколо себе 15 сільських і селищних рад – тих, що межують із містом. Але виконавчий директор Івано-Франківського регіонального відділення Асоціації міст України Ю. Стефанчук пояснює, що оскільки вже відбулися вибори в Загвздянській та Угринівській ОТГ, то можна говорити лише за 13. Хоча й припускає, що з часом і ці два села можуть приєднатися до Івано-Франківської ОТГ.

«Громади, які вже пройшли перші вибори 29 квітня, утворені всупереч методиці формування спроможних громад. 45–60 % мешканців навколишніх сіл отримують послуги соціальної сфери в Івано-Франківську. Чимало дітей із навколишніх сіл теж навчається в місті. Тому рано чи пізно постане питання про оплату цих послуг, і їм доведеться віддавати значну частину коштів з бюджету громади, – підкреслив він.

Івано-Франківськ на сьогодні має такі ж повноваження, як і ОТГ, тобто забезпечує мешканців послугами в усіх сферах життя. Завдяки об'єднанню навколо Франківська, селища й села отримують доступ до цих послуг, інвестиції та додатковий фінансовий ресурс. А місто натомість – додаткову можливість розвивати свою територію.

На останній сесії міської ради депутати затвердили Порядок проведення громадських обговорень з добровільного об'єднання тергромад. Тобто, вони прописали правила таких обговорень. Організовує обговорення міський голова. Він же визначає, яким буде формат – конференція, слухання, збори чи щось інше. Головне, аби залучити якомога більше зацікавлених.

Після обговорень пропозицію щодо добровільного об'єднання подають на розгляд сесії, яка і прийме рішення про надання згоди та делегування представника до спільної робочої групи.

«Нині ми готові об'єднуватися і прийняли відповідне рішення на сесії. Але кожне село має ухвалити рішення. Бо це також питання землі, розподілу ресурсів. Об'єднуватися треба – Івано-Франківськ сьогодні потребує розширення, у нас мало місця для розвитку інвестицій та інфраструктури. Ми готові приймати села. І добре, що не треба буде щоразу з приєднанням ще одного села робити перевибори, бо не було б коли працювати», – зазначив міський голова Р. Марцінків.

Нині місто готується до консультацій та обговорень, аби забезпечити співпрацю і розуміння з навколишніми селами. За словами мера, раніше Підпечери і Рибне вже говорили про готовність приєднатися. Погоджується на приєднання і Чукалівка.

«У нас позитивне ставлення до всього, що стосується об'єднання. У нас бюджет 2 млн, а за ці гроші нічого не зробиш, тому думати про окрему громаду немає змісту. Хтось в селі проти, хтось – за. Кожен має свою думку. Але виходу в нас немає ніякого, тому будемо йти на об'єднання», – зазначив сільський голова Чукалівки М. Курій.

Івано-Франківськ – одне з небагатьох міст області, яке нині віддає державі реверсні кошти, вилучені до держбюджету. Новосформована ОТГ дозволить місту не віддавати гроші, а використати їх на розвиток своєї території. Бо реверс розраховують за двома показниками – податок на доходи фізичних осіб і кількість населення. Після об'єднання кількість населення зросте, тож реверс зменшиться.

З цього приводу заступник начальника міського фінансового управління Г. Яцків зазначає, що минулого року Франківськ повернув у держбюджет 21,2 млн грн. А на цей рік заплановано вже 52 млн грн. Реверс подвоївся, оскільки минулого року зросли й надходження до місцевого бюджету. А от прогнозувати, скільки зможе зекономити Франківська ОТГ, у фінуправлінні не беруться.

«Наразі ми не можемо говорити про збільшення чи зменшення реверсу. Ми робили попередні розрахунки, але називати ці цифри нині не доцільно, бо ми не знаємо, скільки сіл приєднається та якими є їхні прибутки», – підкреслила вона.

Виконавчий директор Івано-Франківського регіонального відділення Асоціації міст України Ю. Стефанчук припускає, що достатньо 2–3 місяці, аби об'єднання стартувало. Процес йтиме за спрощеною системою доєднання – аби утворилася Івано-Франківська ОТГ, достатньо буде бажання кількох сіл, інші зможуть приєднатися згодом. А щодо процесу добровільності, то він триватиме, допоки в країні не приймуть відповідні зміни до законодавства, а, зважаючи на публічні заяви високопосадовців, він може завершитися вже невдовзі.

За словами Ю. Стефанчука, істотні зміни після об'єднання будуть не одразу. «Ті позитивні зміни, які у місті нині відбуваються, вони такими й залишаться. Об'єднання тут і зараз для мешканців міста нічого не змінить.

Однак дасть перспективу економічного розвитку території. Це тенденція на 5–10 років. Але ніяких мінусів мешканці відчутти не мають», – пояснив він.

Міста обласного значення на Сумщині готуються до об'єднання з сусідніми громадами. 16 травня 2018 року під час круглого столу, організованого Сумським Центром розвитку місцевого самоврядування, Центральним офісом реформ при Мінрегіоні, Сумським регіональним відділенням Асоціації міст України та Сумською міською радою, говорили на тему «Створення ОТГ в Сумській області навколо міст обласного значення: план на 2018 рік».

«Перш за все, мова має йти про перспективний план, відповідно до якого і повинні об'єднуватись громади», – зазначив координатор із правових питань Центрального офісу реформ при Мінрегіоні, директор ГО «Інститут розвитку територій» Ю. Ганущак.

За словами експерта, закон № 6466 щодо добровільного приєднання територіальних громад до міст обласного значення дозволяє громадам за спрощеною процедурою приєднуватися до міст обласного значення, але саме перспективний план у цьому питанні є обов'язковим, адже при об'єднанні громад виникає дуже багато складних питань, головне серед яких – питання фінансове.

У квітні та на початку травня Сумський ЦРМС провів зустрічі майже з усіма містами обласного підпорядкування, окрім міста Суми. Консультаційні виїзди здійснювалися в місто Охтирку, Ромни, Лебедин, Шостку, і є потреба підсилувати міста.

Уже є домовленість, що на сесії обласної ради 10 липня, перспективний план буде повністю затверджений. «Щодо проекту «Великі Суми», минулоріч Центр провів три зустрічі з приводу створення Сумської міської ОТГ. 22 грудня 2017 року обласна рада затвердила Перспективний план, який передбачає приєднання до міста Суми Стецьківської, Великочернечинської, Битицької та Піщанської сільських рад. Зараз на фінальній стадії створення Садівської ОТГ, центр якої знаходиться поблизу міста Суми», – зазначив директор Центру О. Хоруженко.

Міський голова О. Лисенко підкреслив, що Суми готові показати приклад того, як мають створюватись ОТГ. Мова йде, перш за все, про співробітництво між громадами, яке не можливе без домовленостей, які повинні бути прописані у перспективному плані. За таким нині діє міська рада при опрацюванні питання про приєднання до міста сіл Стецьківка, Битиця та В. Чернеччина.

Заступник голови Сумської обласної ради Т. Головка акцентувала увагу присутніх голів міст, райрад, територіальних громад на тому, що безкінечно карта області «кроїтися» не буде, тому рішення має бути остаточним. «Є узгоджена позиція з обласною державною адміністрацією, що перспективний план, який є на сьогодні, може мати одне-два коригування, що буде внесене на найближчій сесії обласної ради. Більше

жодних змін до Перспективного плану не планується, адже їх неможливо буде зробити ні фізично, ні юридично», – зауважила вона.

Таким чином, прийнятий Верховною Радою України та підписаний Президентом П. Порошенком Закон України «Про внесення змін до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» став правовим фундаментом для прискорення процесу створення ОТГ навколо міст обласного значення, а для міст обласного значення надав законодавчий механізм гуртувати навколо себе сусідні сільські та селищні ради і стати центром об'єднаної громади без зайвих бюрократичних процедур. У свою чергу, це відкриває нові можливості та поштовх для створення агломерацій, розвитку співробітництва територіальних громад (*Матеріал підготовлено за матеріалами таких інформаційних джерел: Портал Верховної Ради України (<http://w1.c1.rada.gov.ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Біляївська міська рада (<http://bilyaivka.odessa.gov.ua/>); Одеський Центр розвитку місцевого самоврядування (<http://ofis.odessa.gov.ua/>); Чернівецький Центр розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/LGDC.Chernivtsi/>); Полтавський Центр розвитку місцевого самоврядування (<https://www.facebook.com/poltava.lgdc/>); Сумський Центр розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/lgdc.sumy/>); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/columns/2018/04/2/7176387/>); ГО «Реанімаційний пакет реформ» (<http://rpr.org.ua/news/rpr-zaklykaje-narodnyh-deputativ-uhvalyty-detsentralizatsijni-zakonoproekty-6466-ta-6636/>); Репортер (<http://report.if.ua/akcent/frankivsk-gurtuye-sela-hto-vygraye-vid-obyednannya-z-oblasnym-centrom/>).*

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Ймовірні зміни логістики поставок газу на європейський ринок і проблеми розвитку газової промисловості України

(Початок, закінчення у № 13)

1. Тенденції зміни логістики поставок газу на європейський ринок

Технологічний прогрес у сфері видобутку і транспортування газу протягом останніх 10–15 років кардинально змінив економічні умови функціонування міжнародних газових ринків, включаючи європейський. Насамперед, йдеться про досягнення у видобутку газу з морського дна, видобутку нетрадиційного (сланцевого) та транспортуванні скрапленого

природного газу (СПГ) і прокладанні підводних (морських) магістральних газопроводів. Саме розвиток зазначених технологій до економічно вигідного рівня (з точки зору окупності витрат) і створив, в основному, нинішні передумови для суттєвих змін логістики поставок газу на європейський ринок і відповідних змін у функціонуванні цього ринку. Наприклад, в результаті зазначених вище технологічних змін у газовій сфері на міжнародному ринку США зникли як великий імпортер газу й почали поступово перетворюватись на його доволі потенційно вагомого світового експортера.

Водночас характерною рисою європейського газового ринку, насамперед газового ринку ЄС загалом, є його висока платоспроможність. До того ж цей макрорегіональний ринок є великим міжнародним споживачем і, особливо, нетто-імпортером газу. Тобто, сукупний видобуток газу в країнах зарубіжної Європи (звичайно, за виключенням Росії) менший від його сукупного споживання у цьому макрорегіоні. Причому, якщо ще наприкінці минулого століття серед країн зарубіжної Європи Велика Британія, Нідерланди та Норвегія виступали значними виробниками й експортерами газу, то нині лише Норвегія прагне зберегти свій статус великого експортера на європейському газовому ринку.

Раніше Велика Британія, а згодом і Нідерланди фактично почали поступово відмовлятися від цього статусу. Зокрема, до 2030 р. буде припинена розробка найбільшого європейського родовища в провінції Гронінген в північній частині цієї країни. «Це викликано численними землетрусами в регіоні, заявив прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте 30 березня 2018 р. ... Вже до кінця 2022 р. виробництво газу планується скоротити до менш ніж 12 млрд куб. м на рік. У 2017 р. тут було вироблено 23,6 млрд кубів газу, а в 2013 р. - вдвічі більше цього обсягу. У Гронінгені на кордоні з ФРН розташовані великі запаси газу, проте тут часто відбуваються невеликі землетруси, як вважається, викликані зміщенням пластів через багаторічне видобування. Через землетруси в регіоні були пошкоджені тисячі будинків. Уряд Нідерландів оголосив про скорочення газовидобутку на початку 2018 р. після чергового землетрусу силою 3,4 бали. Для забезпечення безперебійного енергопостачання в Гронінгені за півмільярда євро планується побудувати фабрику з переробки висококалорійного імпортного газу для його подальшого використання в Нідерландах. Буде також скорочено експорт газу в Німеччину, Францію і Бельгію». Водночас європейські країни, насамперед з міркувань екологічної безпеки, не прагнуть розвивати на своїй території видобуток нетрадиційного (сланцевого) газу.

З іншого боку, навіть з урахуванням реалізації заходів з енергозбереження та збільшення обсягів використання відновлюваних джерел енергії, у Європі загалом поступово збільшується споживання газу. Хоча в територіальному плані цей процес відбувається доволі нерівномірно. Наприклад, найбільшим європейським споживачем газу є Німеччина, де його річне споживання останнім часом сягнуло 95 млрд куб. м. При цьому

оглядачі ЗМІ наголошують, що промисловість і електроенергетика ФРН споживають незначну кількість блакитного палива. Наприклад, у виробництві електроенергії частка газу становить 8% і особливого зростання не передбачається. А концерн Siemens радикально згортає виробництво газових турбін. Як пише DW, основна причина – відсутність перспектив будівництва нових газових електростанцій в Європі.

В основному, газ потрібен Німеччини для опалення будинків. За даними місцевого Федерального об'єднання підприємств енерго- і водопостачання (BDEW) з 2006 по 2016 рр. частка газу у виробництві тепла для населення становила в середньому 40–45%. Минулого року газом опалювали вже 49,4% житлових будинків в Німеччині (індивідуальні та багатоквартирні будинки з власної газоопалювальною установкою). А у майбутньому Німеччині може знадобитися ще більше газу на обігріву будівель, оскільки 26,3% житлових будинків у цій країні все ще опалюються мазутом. Причому технологія використання мазуту вважається застарілою, дорогою та екологічно шкідливою (https://ukr.lb.ua/economics/2018/05/17/397814_navishcho_nimechchini_rosiyski_y_gaz.html). Хоча при цьому деякі оглядачі німецьких ЗМІ зазначають, що в разі подальшого збільшення частки теплових насосів у новобудовах зростання споживання газу в Німеччині для опалення житлових будинків може суттєво сповільнитись чи навіть припинитись. Утім, варто брати до уваги, що лідерство ФРН у використанні доволі капіталомістких відновлювальних джерел електроенергії значною мірою забезпечується високим рівнем ефективності економіки цієї держави загалом, а також консенсусом німецького суспільства у питаннях раціонального природокористування та екологічної безпеки.

І далеко не всі держави Європейського Союзу мають достатній власний економічний потенціал для проведення національної енергетичної політики аналогічної німецькій. Водночас у ряді європейських держав є вагомі передумови для зростання споживання газу. Наприклад, у Польщі на сьогодні дуже багато будинків опалюється вугіллям. В результаті у великих польських містах (Варшаві, Кракові, Катовіце та ін.) в опалювальний сезон спостерігаються смоги, які загрожують здоров'ю місцевого населення, сприяють зростанню його захворюваності. Тому, згідно з повідомлень ЗМІ, переведення опалення будинків на газ розглядається у Польщі як один з важливих шляхів боротьби зі смогом. Наведені вище приклади, як і різноманітні експертні оцінки, дають підстави припускати, що загалом у коротко- і середньостроковій перспективі споживання газу в Європі буде поступово зростати. Хоча й не такими високими темпами, як це прогнозували раніше, особливо деякі російські експерти.

Утім, враховуючи згадувані вище тенденції скорочення сукупних обсягів видобутку газу в ЄС та у Європі загалом (за виключенням України і Росії), можна очікувати на збільшення імпорту газу Євросоюзом у майбутньому. Як зазначалось вище, на сьогодні основними експортерами

газу на європейський ринок, що постачають газ по трубопроводах є Росія, Норвегія та Нідерланди. Наприклад, на газовому ринку Німеччини, за інформацією ЗМІ, частка Росії (в особі «Газпрому») складала 40%, Норвегії–31%, а Нідерландів – 22%. Держави Центральної та Східної Європи ще більшою мірою, ніж ФРН, залежать від поставок газу з Росії. А до Італії та Іспанії по підводних газопроводах газ надходить ще і з Північної Африки.

Безпосередньо у газовій сфері ЄС послідовно проводить політику з диверсифікації джерел та маршрутів постачання газу на власний ринок та демонополізації газового ринку ЄС. Одним з найважливіших напрямків диверсифікації джерел пропозиції газу на європейському газовому ринку стало поступове збільшення ролі скрапленого природного газу у сукупних обсягах пропозиції та споживання газу в Європі. Причому навіть оглядачі російських ЗМІ змушені визнати, що зріджений природний газ стає все популярнішим в Європі. Більшість терміналів з прийому та регазифікації СПГ (СПГ-терміналів) знаходиться на узбережжі країн саме Західної Європи – Великої Британії, Франції, Нідерландів, Іспанії, Португалії та Італії. Утім, за інформацією міжнародних енергетичних організацій, європейці планують й на далі розширювати мережу СПГ-терміналів. Причому насамперед це стосується саме східних флангів ЄС. Нині поступово відбувається збільшення поставок і споживання ЗПГ в країнах Центральної Європи та Балтії.

Зокрема, останніми роками запрацювали термінали з прийому та регазифікації СПГ у Литві (Клайпеда) та у Польщі (Свіноусті). Так, у жовтні 2014 р. було введено в експлуатацію новий корабель-термінал СПГ у Литві, що почав свою комерційну діяльність в січні 2015 р. Цей термінал потенційно дає змогу Литві імпортувати до 4 млрд куб. м газу на рік після 2015 р., що значно більше від обсягів газу, які Литва закуповує у Росії, і дозволяє здійснювати певні обсяги поставок газу до Латвії та Естонії, які є повністю залежними від російського газу. Функціонування СПГ-терміналу в Клайпеді має виключне значення для забезпечення енергетичної (та й взагалі національної) безпеки Литви та інших країн Балтії, оскільки порушує монополію російського «Газпрому» на газовому ринку цих держав. Адже до кінця 2014 р. єдиним постачальником газу до Литви дійсно був «Газпром». Однак з відкриттям в країні плавучого терміналу з прийому зрідженого природного газу Литва почала закуповувати норвезький СПГ.

Крім того у грудні 2015 р. почались перші поставки сировини до СПГ-терміналу ім. Президента Л. Качинського у м. Свіноусті, що на північному заході Польщі. Протягом першого року функціонування цього об'єкту на нього було доставлено близько 2 (два) млн. куб. м скрапленого природного газу, що у перерахунку на регазифіковану продукцію складає близько 2 млрд куб. м. Причому у Польщі планують збільшити об'єми цього ЗПГ-терміналу у два рази, довівши початковий обсяг регазифікації до 5 млрд куб. м газу на рік. Як і в державах Балтії, у Польщі диверсифікація джерел постачання газу на національний ринок розглядається як засіб гарантування національної

безпеки в цілому, й у енергетичній сфері зокрема, а не суто з позицій короткотермінової економічної ефективності господарства цих держав.

При цьому варто згадати, що ще під час глобальної фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр., коли міжнародні ціни на нафту і газ стрімко впали, навіть деякі російські фахівці наголошували, що поширення технологій СПГ і трубопровідного газу – це два абсолютно різних підходи до формування енергетичної безпеки країни і вибудовування відносин у світовій енергетичній системі. Причому існуючий у Росії ринок трубопровідного газу, значно менш конкурентний, ніж ринок СПГ, й не настільки оперативний. Вони визначили ринок СПГ, як гнучкий конкурентний ринок перспективного енергоносія XXI століття. І на цьому перспективному ринку Росія, по суті, й досі «пасе задніх». Зокрема, Росія не здатна експортувати значні за міжнародними мірками обсяги СПГ. По суті, російський газовий експорт пов'язаний з транспортуванням газу майже повністю по трубопроводах. Причому усе більше іноземних покупців російського газу, особливо великих, останнім часом цією конкурентною ситуацією вигідно для себе користуються.

Тому, мабуть, саме під кутом єдності техніко-економічних можливостей та гео економічних і геополітичних інтересів суб'єктів європейського газового ринку доцільно розглянути перспективи будівництва «Північного потоку – 2». Адже в Європейському Союзі у питаннях енергетичної безпеки і, зокрема, у сфері газопостачання геополітичні та гео економічні аспекти цієї проблеми завжди вельми тісно переплітались. І якщо ще 10 – 20 років тому в ЄС у питанні диверсифікації джерел газопостачання робили ставку на прокладання до Європи магістральних газопроводів з країн Близького і Середнього Сходу (в цьому контексті варто згадати так і не реалізований проект «Набуко»), то останніми роками ситуація у цій сфері суттєво змінилась. Згадувані вище досягнення у технологіях видобутку і транспортування газу, а також доволі ефективна реалізація політики енергозбереження в європейських країнах створили нові можливості для демонополізації газового ринку ЄС. Причому і без будівництва дуже великих потужностей нових магістральних газопроводів з країн Близького і Середнього Сходу.

І ЄС цією новою можливістю, по суті, вже почав користуватись, зробивши ставку на поєднання економічних та організаційно-правових важелів впливу на постачальників, включаючи й експортерів газу до ЄС. Йдеться про те, що, з одного боку, Євросоюз почав виступати як єдиний потужний суб'єкт європейського газового ринку, представляючи права держав-членів ЄС. А з іншого боку, матеріальною основою впровадження єдиної європейської антимонопольної політики у газовій сфері стали згадувані вище техніко-економічні та геополітичні зміни умов поставок газу на ринок Європи.

Показовими в цьому плані стали нещодавні рішення Європейської Комісії (ЄК), яка протягом кількох років проводила антимонопольне

розслідування щодо діяльності російського «Газпрому» на ринку ЄС. ЄК під час розслідування назвала три можливі антиконкурентні практики, в яких підозрюють російську компанію: «Газпром», можливо, ділив газові ринки, перешкоджаючи вільному потоку газу через територію держав-членів, можливо, перешкоджав диверсифікації поставок газу, а також міг встановлювати несправедливі ціни для своїх клієнтів, прив'язуючи ціни на газ до цін нафти», йдеться у повідомленнях ЗМІ.

Повідомлялось також, що наприкінці травня 2018 р. ЄК у своєму прес-релізі підтвердила закриття антимонопольної справи стосовно російського монополіста «Газпрому». Однак, водночас Єврокомісія зобов'язала російський «Газпром» забезпечити вільні поставки газу за конкурентними цінами в Центральну і Східну Європу на користь європейських споживачів і підприємств, йдеться в повідомленні ЄК. Зокрема, російська компанія має відмовитися від усіх обмежень, які заважають її клієнтам перепродавати за межі національних кордонів куплений у неї газ. Також «Газпром» зобов'язаний полегшити газові потоки в напрямку ізольованих ринків Центральної та Східної Європи, а також з них, зокрема йдеться про країни Балтії та Болгарію.

Причому Єврокомісія прийняла рішення зробити ці правові положення юридично зобов'язуючими для «Газпрому» в межах статті дев'ятого антимонопольного регулювання ЄС. Якщо «Газпром» порушить свої зобов'язання, Єврокомісія може накласти на нього штраф у розмірі 10% світового торгового обороту російського газового монополіста. Показово, що в «Газпромі» публічно висловили задоволення цим рішенням Єврокомісії. «Ми завжди підтверджували намір сумлінно співпрацювати з метою пошуку конструктивного взаємоприйняттого рішення в рамках встановленої процедури», – заявив заступник голови правління «Газпрому» О. Медведєв.

Правда, на початку травня польський антимонопольний регулятор УОКіК порушив справу проти «Газпрому» і п'яти зарубіжних компаній, відповідальних за фінансування газопроводу «Північний потік – 2». УОКіК підозрює, що сторони угоди, незважаючи на відкликання повідомлення про концентрації, спільно реалізують проект, фінансуючи будівництво «Північного потоку – 2». «Президент офісу (УОКіК – ред.) може накласти на підприємство штраф до 10% від виручки за рік, що передує року, протягом якого накладається штраф, якщо підприємство здійснило операцію в області концентрації без отримання згоди від президента управління. Якщо концентрація вже реалізована, УОКіК може вимагати продажу частини активів підприємства, продажу контрольного пакета акцій або розпуску підприємства», – загрожує польський регулятор (https://dt.ua/ECONOMICS/polscha-porushila-spravu-za-finansuvannya-pivnichnogo-potoku-2-v-obhid-zaboroni-277277_.html). Чи вплине на реалізацію проекту «Північний потік – 2» така позиція польського антимонопольного регулятора після рішення Європейської Комісії щодо

закриття антимонопольної справи стосовно російського «Газпрому» покаже час.

Також треба згадати, що 21 березня цього року євродепутати підтримали законопроект Єврокомісії, який поширює правила внутрішнього газового ринку ЄС на газопроводи, що знаходяться не на суходолі континенту, в тому числі – на «Північний потік – 2» (Nord Stream – 2). Таким чином, Європейський Союз, прямо не заборонивши будівництво «Північного потоку – 2», однозначно заявив про своє право на регулювання його роботи юридичними важелями. Адже якщо до проекту будівництва «Північного потоку – 2» немає правових зауважень з боку органів влади відповідних держав, в економічних зонах акваторії Балтійського моря яких він реалізуватиметься, то і, по суті, Європейська Комісія не має підстав його забороняти.

Водночас Євросоюз підтримує проекти будівництва газопроводів, що сприяють кращій енергетичній безпеці країн-членів ЄС та посилюють конкуренцію на європейському газовому ринку. Зокрема, на початку червня ЗМІ повідомили, що у Фінляндії, в м. Інкоо почалося будівництво фінсько-естонського газопроводу під назвою Baltic connector, який повинен знизити залежність цієї країни від російського газу. Це перший у Фінляндії газопровід, який пройде по морському дну. Будівництво газопроводу закінчиться в 2020 р. Водночас фінський ринок газу буде відкритий для конкуренції. Вартість будівництва цього газопроводу складає 250 млн євро. Причому ЄС виділить на його будівництво 75% від загальної суми проекту.

Поряд з цим слід визнати, що, мабуть, доволі суттєво на процес змін в конфігурації газотранспортної мережі Європи і гібридна війна Росії проти України з її загрозою суттєвого посилення саме військового компонента російської агресії. Як зазначають О. Домбровський та Л. Уніговський на сторінках «Дзеркала тижня» «в атмосфері навколо нашої газотранспортної системи (ГТС) дедалі чіткіше звучить: транзит російського газу в Європу українською трубою — це не тільки запорука енергетичної та економічної безпеки, це й вагомий запобіжник, який стримує прорив можливих агресивних дій Російської Федерації. І щойно транзиту не стане, а саме таку перспективу (чого не можна допустити) уже до 2020 р. погрожує реалізувати РФ, то ця перешкода подальшій ескалації двосторонніх відносин, а отже, і підриву безпеки зникне».

У такій ситуації, і на це звертають увагу оглядачі доволі багатьох ЗМІ, найпотужніша держава ЄС – Німеччина, вочевидь, з урахуванням свого вигідного географічного положення, вирішила перебрати на себе функції основного транзитера імпортного газу на ринку ЄС. По-перше, у ФРН для цього є всі технічні можливості. Адже загальна протяжність газотранспортної мережі Німеччини становить 511 тис. км, а через територію країни газ йде в інші країни ЄС. Газ поставляють Росія, Норвегія і Голландія, що дозволяє міністерству економіки і енергетики Німеччини говорити про те, що газопостачання широко диверсифіковане. У 2019 р., за інформацією ЗМІ,

має запрацювати «Південний коридор», і тоді в Німеччину піде газ ще й з Азербайджану. Хоча аналіз пропускних можливостей трубопроводів на цих напрямках викликає певні сумніви, зазначають оглядачі ЗМІ. З Норвегії до ФРН природний газ доставляється трубопроводами загальною ємністю 54 млрд куб. м на рік з різних газових родовищ. Російський газ надходить до Німеччини по трубопроводу «Ямал-Європа» (потужністю 33 млрд куб. м), через трубопровідну систему України (потужність 120 млрд куб. м), за двома ниткам «Північного потоку – 1» (потужністю 55 млрд куб. м), таку ж саму потужність повинен мати «Північний потік – 2». А по «Південному коридору» плануються поставки до ФРН до 10 млрд куб. м газу на рік. До того ж у ФРН зараз є 51 підземне сховище природного газу. Їх сукупний максимальний робочий об'єм становить 24,6 млрд куб. м. Німеччина займає четверте місце в світі, після США, Росії та України, за ємністю газосховищ. Якщо врахувати, що у Німеччині за рік нині споживається, як зазначалось вище, до 100 млрд куб. м газу, що значно менше сукупної потужності магістральних газопроводів які прямують до цієї країни, то стає очевидним, що саме Німеччина може стати основним транзитером газу в ЄС, насамперед газу російського.

По-друге, введення в експлуатацію «Північного потоку – 2» розширює для Німеччини можливості окремих двосторонніх домовленостей з Росією. Причому ймовірний вплив третіх держав на німецько-російські відносини у газовій сфері буде мінімізовано. Це підтверджується перебігом деяких нещодавніх міжнародних подій. Так, під час свого візиту до Сочі, де вона зустрілась з російським президентом В. Путіним, канцлер Німеччини А. Меркель вкотре підтвердила, що німецька сторона сприймає газогін «Північний потік – 2», «перш за все, в економічній площині, хоча й не виключає й певних політичних компонентів проекту». І хоча вона «вказала, що при запуску «Північного потоку-2» має бути врахований потенціал подальшої експлуатації української ГТС, конкретних механізмів забезпечення цього наведено не було. Натомість російський президент обмежився фразою про можливість транзиту палива через Україну за наявності економічної доцільності. З іншого боку, ... міністр економіки та енергетики ФРН та один з наближених до Меркель політиків П. Альтмаєр вкотре заявив, що німецька сторона готова до впровадження проекту, якщо до нього не матиме зауважень Комісія ЄС» (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/22/7082014>).

А Президент Німеччини Ф-В. Штайнмаєр 5 червня у Варшаві на зустрічі з президентом Польщі А. Дудою заявив, що газопровід «Північний потік – 2» є приватною ініціативою. Правда, він наголосив, що в переговорах із російською стороною німецький уряд піднімає питання, які турбують також Польщу і Україну. Як бачимо, німецькі високопосадовці виступають із дипломатичними заявами, які їх ні до чого не зобов'язують.

Водночас, і це – третій важливий аспект позиції німецького уряду в газовому питанні, набуття Німеччиною фактичний статус основного

транзитера імпортного газу на ринку ЄС після введення в експлуатацію «Північного потоку – 2» посилює її політичні та економічні позиції у відносинах з іншими державами ЄС, з Росією, Україною та США й у світі загалом. Наприклад, німецькі ЗМІ прямо пишуть, що «Євросоюз стає майданчиком боротьби двох гігантів-експортерів газу – США та Росії». Адже бум видобутку в США, в основному, сланцевого газу, створив нове потенційне джерело дешевого «блакитного палива» у світовому масштабі. А це змінює звичні схеми споживання енергії у всьому світі, й може мати далекі геополітичні наслідки. З огляду на це Німеччина оголосила про плани будівництва на півночі країни терміналу для прийому скрапленого природного газу вартістю у 420 мільйонів євро. Він має стати першим такого роду терміналом у ФРН і, якщо все йтиме за планом, буде готовий до кінця 2022 р. Одразу три німецьких підприємства - Gasunie LNG Holding, Oiltanking GmbH та Vopak LNG Holding - заснували спільне підприємство German LNG Terminal для будівництва, володіння та управління терміналом та отримали торік у липні схвалення від Європейської Комісії на реалізацію планів. А Міністерство економіки та енергетики Німеччини пізніше заявило, що підтримує приватні ініціативи щодо СПГ.

Таким чином же все наведене вище свідчить, що немає підстав очікувати від нинішнього німецького уряду добровільної відмови від таких перспектив посилення геополітичних і гео економічних позицій своєї держави загалом і у газовій сфері, зокрема. Причому Фінляндія та Німеччина вже дали дозволи на будівництво газопроводу. Також у Німеччині вже почалися будівельні роботи. Все це суттєво підвищує ймовірність реалізації проекту «Північний потік – 2».

В цьому контексті особливого значення набуває повідомлення ЗМІ проте, що Єврокомісія хоче проконтролювати збереження транзиту газу через Україну. Про це 16 квітня заявив заступник голови Єврокомісії з питань енергетичного союзу М. Шефчович. Він наголосив на необхідності чотиристоронніх переговорів за участі України, Росії, Єврокомісії та Німеччини з приводу транзиту газу і будівництва «Північного потоку – 2». А наприкінці травня цього року Єврокомісія запропонувала Росії та Україні свої посередницькі послуги в суперечці навколо будівництва нового газопроводу «Північний потік – 2». Метою є детальна угода про продовження транзиту російського газу територією України після 2019 р., заявив заступник голови Єврокомісії з питань енергетичного союзу М. Шевчович. А в середині червня він же повідомив, що тристоронні переговори між Україною, Євросоюзом і Росією про транзит газу через українську територію можуть початися вже на початку липня. При цьому М. Шевчович не виключив, що переговори будуть складними.

А у середині червня Президент України П. Порошенко у своїй замітці на онлайн-платформі для соціальної журналістики «Medium» заявив, що «ми зараз створюємо групу у Євросоюзі, яка має зупинити «Північний потік – 2». Саме тому ми активно ведемо переговори з Німеччиною. Запрошуємо їх

робити міжнародний консорціум з управління державною газотранспортною системою України. Але умовою участі є зупинка «Північного потоку – 2». Давайте говорити про те, що наші партнери зі США також рішуче налаштовані. І ніхто проти санкцій США також не піде. Я не буду розкривати всіх інструментів, які ми застосовуємо для того, щоб зупинити будівництво «Північного потоку – 2», – наголосив П. Порошенко.

Водночас треба зазначити, що українські ЗМІ вельми багато уваги приділяють перспективам будівництва «Північного потоку – 2», а іншому магістральному газопроводу – «Турецькому потоку» уваги вони приділяють менше. Тим часом Росія згідно з угодами з Туреччиною продовжує послідовно реалізувати цей проект. «Турецький потік» – проект газопроводу з Росії до Туреччини через Чорне море і далі до кордону Туреччини з суміжними країнами. Він має складатись з двох ниток. Перша нитка газопроводу призначена для турецького ринку, друга – для країн Південної і Південно-Східної Європи. Потужність кожної нитки – 15,75 мільярда кубічних метрів на рік. Будівництво морської ділянки газопроводу почалося 7 травня 2017 р. 30 квітня «Газпром» повідомив про завершення прокладання морської ділянки першої нитки газопроводу «Турецький потік». Другу нитку «Турецького потоку» планують завершити в 2019 р.

А 26 травня російський «Газпром» і уряд Туреччини підписали протокол про прокладання сухопутної ділянки газопроводу «Турецький потік» від узбережжя Чорного моря до кордону Туреччини з сусідніми європейськими країнами. «Будівництвом сухопутної ділянки буде займатися спільна проектна компанія TurkAkim Gaz Tasima A.S.», – повідомили в прес-службі «Газпрому». Повідомлялося також і про врегулювання арбітражного спору між дочірньою компанією «Газпром експорт» і турецькою корпорацією Botas. Цей конфлікт виник навколо умов поставок російського газу турецьким споживачам. Прикметно, що суперечливі російсько-турецькі моменти сторонам вдалося вирішити в позасудовому порядку, що непрямым чином свідчить про згоду «Газпрому» на прокладання сухопутної ділянки газопроводу «Турецький потік» саме на умовах турецької сторони.

При цьому оглядачі деяких ЗМІ наголошують, що в той час як проти будівництва «Північного потоку – 2» в Європі розгорнуто доволі потужні інформаційну та політичну кампанії, то щодо будівництва «Турецького потоку», подібних заходів не спостерігається. Тому треба очікувати, що певну частину від нинішнього обсягу транзиту російського газу територією України вже у недалекому майбутньому «Турецький потік» все-таки забере. Який саме буде обсяг таких втрат, покаже час.

Водночас у російського «Газпрому», а частково і у його європейських партнерів з будівництва «Північного потоку – 2» можуть виникнути певні фінансові проблеми при реалізації цього проекту. Так, згідно з повідомленнями ЗМІ, бюджет проекту «Північний потік – 2» складає 9,5 млрд євро з урахуванням процентних витрат, тобто близько 11 млрд дол.

США за сьогоднішнім курсом. До того ж через загрозу санкцій з боку США щодо учасників проекту «Північний потік – 2» виникли додаткові проблеми щодо його фінансування і зросла загроза подальшого подорожчання реалізації цього проекту. А вартість будівництва «Турецького потоку», за інформацією з відкритих джерел, оцінюють в 6 млрд дол. Відзначається також, що інвестиції «Газпрому» в цей проект на 2018 р. заплановані в розмірі близько 3,2 млрд дол. проти близько 1,6 млрд дол. у 2017 р. Причому в обох випадках йдеться лише про морські ділянку згаданих газотранспортних систем.

А якщо до цього додати витрати «Газпрому» на будівництво суходольних ділянок «Північного потоку – 2» і «Турецького потоку», то стає очевидним, що найближчим часом у російського монополіста стрімко зростатиме потреба у значних фінансових ресурсах. І це може бути додатковою перешкодою з дотримання планових термінів будівництва «Турецького потоку» і, особливо, «Північного потоку – 2», над яким тяжіє «Дамоклів меч» американських санкцій. Хоча слід визнати, що намагаючись реалізувати свої геополітичні амбіції Росія зробить усе для будівництва «Турецького потоку» і «Північного потоку – 2». Адже зазначені проекти усе більше набувають саме геополітичного, а не суто економічного значення. Тому й аргументи з позицій виключно економічної ефективності цих магістральних газопроводів для Росії матимуть другорядне значення. Принаймні, найближчим часом.

На підтвердження цієї тези слугує скандальна історія з відкликаним аналітичним звітом про «Газпром» аналітичного підрозділу Sberbank СІВ (Росія), в якому була різко розкритикована робота російського газового монополіста. У цьому звіті йдеться про те, що головними вигодонабувачами будівництва експортних трубопроводів «Газпрому» є не його акціонери, а найбільші підрядники, що належать друзям президента РФ В. Путіна. Причому, як зазначається у звіті, сукупні витрати на будівництво «Північного потоку – 2» і «Турецького потоку», з урахуванням витрат на будівництво необхідної для їх функціонування газотранспортної інфраструктури на суходолі в Росії, значно більше від поширюваних у ЗМІ та наведених вище оцінок і складають, відповідно, 17 млрд дол. і 20 млрд дол. До цього ще варто додати 55 млрд дол. витрат російської сторони на будівництво магістрального газопроводу «Сила Сибіру» для постачання газу до Китаю. Показово, що оприлюднення згаданого звіту коштувало місця роботи не тільки його автору, а й керівникові аналітичного підрозділу Sberbank СІВ. За таких обставин стає очевидним, що у російського «Газпрому» вже у найближчому майбутньому може виникнути відчутний дефіцит фінансових ресурсів з усіма економічними наслідками, що з цього випливають.

Однак, в цілому аналіз повідомлень ЗМІ свідчить, що останнім часом у Європі відбуваються або ж намічаються вельми значні зміни у конфігурації як зовнішньої, так і внутрішньої газотранспортної інфраструктури

континенту. Це стосується систем поставок і трубопровідного, і скрапленого газу.

Зокрема, у жовтні 2016 р. Польща представила проект нового магістрального газопроводу «Northern Gate» («Північні Ворота»), призначений для транспортування газу з шельфу Норвегії через Данію до Польщі. Повноважний представник польського уряду щодо стратегічної енергетичної інфраструктури П. Наїмські заявив на слуханнях в Європейському парламенті, що Польща хоче замінити поставки газу з Росії його поставками із Заходу. Цей проект, який також відомий, як «Норвезький коридор», передбачає транспортування 10 млрд куб. м на рік норвезького природного газу до Польщі до 2022 р. Відзначається, що окремі обсяги норвезького газу можуть бути направлені в інші країни Центральної Європи, такі як Чехія, Словаччина, Угорщина, країни Балтії і навіть до України. Представник Польщі заявив, що були проведені зустрічі на всіх політичних рівнях, в тому числі на рівні лідерів Норвегії і Данії, і з політичної точки зору немає ніяких перешкод для реалізації цього проекту. Утім, посол Норвегії в ЄС О. Х. Слетнес підкреслила, що найважливішим є те, що цей проект буде комерційно життєздатним. Крім того П. Наїмські також додав, що російський газ у Польщі був дорожче, ніж в країнах Західної Європи, які є більш віддаленими територіально. Він сказав, що його країна хоче мати безпечні поставки газу за найнижчою можливою ціною і що він бачить запропонований проект «Northern Gate» як конкурента газопроводу «Nord Stream – 2», який також спрямований на продаж газу на центральноєвропейському ринку.

Також у ЗМІ повідомляється, що «на німецькому кордоні планується інтерконектор Німеччина—Польща через Ласов (Lasow) потужністю 5 млрд кубометрів на рік. На південному кордоні Польщі буде введено в експлуатацію два проекти — інтерконектори Чехія—Польща (до 7 млрд кубометрів) і Словаччина—Польща (6,5 млрд)». А «у Литву за підтримки Євросоюзу будується 530-кілометровий газопровід. ЄС фінансує більш як половину його вартості».

Крім того, як наголосив прем'єр-міністр М. Моравецький наприкінці квітня поточного року під час польського-американського економічного саміту, Польща прагне стати центральним хабом для американського газу в Центральній Європі. Як наголошує польська сторона, саме польський LNG(СПГ)-термінал, що є найбільшим у нашому регіоні, створює можливості подальшої дистрибуції цієї сировини. Підприємство Gaz-System розбудовуватиме його морську частину. До 2021 року має бути споруджений другий причал, що дозволить перевантажувати газ на менші судна з метою постачання його до інших споживачів, адже на балтійському узбережжі вже є низка менших LNG-терміналів – два шведських, фінський і литовський. Притому, фіни планують спорудження ще двох, а крім цього подібні менші термінали мають з'явитися на естонському узбережжі та у шведському порті в Гетеборзі. Проте, жоден з цих терміналів не буде в змозі отримувати газ з

найбільших танкерів для перевезення метану, що спроможні заходити до Свіноустя. В цьому, на думку поляків, і полягає перевага польської інфраструктури. Починаючи з 2022 р. основними джерелами постачання газу до Польщі буде, як писала «Gazeta Polska Codziennie», LNG(СПГ)-термінал в місті Свіноустя та газопровід Baltic Pipe.

Також, за інформацією ЗМІ, польський газотранспортний оператор Gaz-System і словацький Eustream ухвалили інвестиційне рішення щодо будівництва газопроводу-перемички між Польщею і Словаччиною, підписавши відповідний «Договір про приєднання». Новий газопровід дозволить диверсифікувати джерела газу для всього регіону Центральної та Східної Європи, ліквідувавши відсутній до цього зв'язок між польськими і словацькими газотранспортними системами. Згідно з коментарем компанії-учасників, проект забезпечить країнам регіону доступ до нових джерел постачання газу з СПГ - терміналів в Польщі і Литві, а також з півдня - через перемичку Словаччини та Угорщини і планований газопровід Eastring. Будівництво газопроводу між двома країнами має розпочатися у другій половині 2018 р. і завершитися наприкінці 2021 р.

Водночас, як зазначалось вище, свій газ на європейський ринок прагне постачати Азербайджан. Наприкінці травня цього року Азербайджан запустив перший трубопровід Південного газового коридору. У 2020 р. за цим коридором планується через територію Туреччини постачати 10 млрд куб. м газу на ринок Євросоюзу.

Також, за інформацією міжнародних енергетичних організацій, європейці планують й надалі розширювати мережу СПГ-терміналів. Причому насамперед це стосується саме східних флангів ЄС. Зокрема, очікується, що нові СПГ-термінали будуть створені в Італії, Греції, Швеції та Фінляндії. А, наприкла, в середині минулого року, перебуваючи з візитом у Варшаві, президент Хорватії К. Грабар-Кітарович заявила, що метою газового сполучення її країни з Польщею є енергетична незалежність регіону. Вона розповіла про те, як LNG/СПГ-термінал на острові Крк співпрацюватиме з польським газопортом у Свіноуйсьті. К. Грабар-Кітарович сказала, що головною метою в цьому питанні є з'єднання обох цих терміналів коридором Північ-Південь. «Ми не говоримо про конкуренцію, про те, що обидва ці термінали змагатимуться один із одним, але про те, що вони будуть взаємодоповнюючими», – підкреслила президент Хорватії.

Причому під час саміту «Ініціативи Тримор'я» польська фірма GAZ-SYSTEM підписала договір про співпрацю з Plinacro – хорватським оператором газотранспортної системи. Обидва підприємства співпрацюватимуть у питаннях розвитку газового ринку в Центральній Європі. Plinacro приступило до першого етапу спорудження газового терміналу на острові Крк, а також газотранспортної інфраструктури, що дозволить постачати газ до інших країн. Натомість GAZ-SYSTEM планує збільшити регазифікаційні потужності Терміналу ім. президента Л. Качинського в Свіноуйсьті.

Таким чином, цілком імовірно, що вже у недалекому майбутньому на газовому ринку Європи сформується принципово нова ситуація, якої не було раніше. Її характерними ознаками, мабуть, будуть такі. Насамперед, це – перевищення пропозиції пропозиції газу на цьому ринку над попитом на нього. За власними минулорічними оцінками російського «Газпрому», до 2025 р. прогнозується зростання річного імпорту газу Європою у обсязі до 60 млрд куб. м, тоді як ще кілька років тому прогнозувалось ледь не вдвічі більше зростання імпорту газу європейськими споживачами.

І на європейському ринку, куди буде постачатись як трубопровідний, так і скраплений газ, російський газ буде конкурувати з газом з Норвегії, Азербайджану, Африки, Катару і США. Причому, знову ж таки згідно з власними оцінками «Газпрому», у 2016 р. сукупна потужність регазифікаційних терміналів у Європі для прийому СПГ складала близько 220 млрд куб. м газу на рік. А використовувались ці потужності приблизно лише на чверть. Тобто, конкуренція на європейському газовому ринку зростатиме як за рахунок збільшення обсягів пропозиції газу, так і за рахунок збільшення числа і потужності маршрутів його доставки на цей ринок. Причому введення в експлуатацію вже у відносно недалекій перспективі ряду газових переминок (інтерконекторів) на території Європи створить кращі технічні передумови для посилення конкуренції продавців газу на багатьох місцевих ринках ЄС. Наслідком всіх згаданих вище змін найімовірніше буде поширення механізмів вільного ціноутворення на європейському газовому ринку. При цьому, поряд, з Німеччиною на роль нових помітних регіональних дистриб'юторів імпортного газу на європейському ринку (а отже – і конкурентів української ГТС) претендують Туреччина і Польща.

Отже, проведений вище аналіз засвідчив, що українська газова промисловість, в цілому, і вітчизняна газотранспортна система, зокрема, вже у найближчому майбутньому найімовірніше розвиватимуться за умов суттєвого скорочення обсягів транзиту російського газу територією нашої держави. Ймовірні масштаби такого скорочення, можливий режим транзиту російського газу, а також економічні та соціальні наслідки таких змін потребують окремого аналізу, коротка спроба якого буде зроблена далі.

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

13 червня 2018 року під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Відповідно до порядку денного учасники зібрання заслухали наукову доповідь із теми «Історична наука в Академії: інституційний розвиток і

дослідницькі практики», з якою виступив директор Інституту історії України НАН України, академік-секретар Відділення історії, філософії і права НАН України, член Президії НАН України академік В. Смолій.

Потому присутні розглянули низку кадрових і поточних питань. *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4069>). – 2018. – 13.06).*

11–12 червня 2018 року з ініціативи Київського університету права (КУП) НАН України в приміщенні Верховної Ради України відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Охорона культурної спадщини в Україні: стан та перспективи» – на продовження парламентських слухань «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні» (від 18 квітня 2018 року).

Співорганізаторами заходу виступили: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Інститут культурології Національної академії мистецтв України, Український союз промисловців і підприємців.

У роботі конференції взяли участь провідні вчені, державні службовці, фахівці-пам'яткоохоронці, особи, зацікавлені пам'яткоохоронною сферою, а також аспіранти та студенти вітчизняних закладів вищої освіти.

Робота науково-практичної конференції тривала за кількома напрямками – правовим, історичним, економічним, культурологічним, мистецтвознавчим. Метою було визначення сучасного стану об'єктів (проявів) культурної спадщини, дослідження досвіду України й інших країн у пам'яткоохоронній сфері, обговорення проблемних питань охорони культурної спадщини в Україні та шляхів їх вирішення, зокрема й безпосередньою реалізацією принципів, обумовлених низкою Конвенцій ЮНЕСКО в цій сфері.

Ректор КУП НАН України професор Ю. Л. Бошицький, звернувшись до гостей та учасників конференції, зазначив, що культурна спадщина виступає багатофункціональною системою, котра відображає нерозривний зв'язок часів і поколінь. Вона проявляється в сукупності успадкованих людством об'єктів – всіх минулих культурних досягнень суспільства, окремих соціальних груп, осіб і їхнього історичного досвіду, а її об'єкти є унікальними об'єктами історії, науки, мистецтва й релігії, складають основу національної самобутності та державності, забезпечують культурний розвиток суспільства.

Голова підкомітету з питань охорони історико-культурної спадщини Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, народний депутат України С. О. Тарута наголосив на важливості для нашої держави й усього світу культурної спадщини України, її охорони й збереження, а також окреслив коло проблемних питань у вітчизняній пам'яткоохоронній сфері.

У доповіді «Організаційно-правові аспекти захисту культурної спадщини України» директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України академік НАН України Ю. С. Шемшученко підкреслив, що надзвичайно важливим є збереження об'єктів культурної спадщини України як першоджерел для об'єктивного розуміння історичних і культурних процесів у суспільстві. Він також окреслив діяльність очолюваної ним наукової установи за цим напрямом, зокрема, навівши як приклад роботу щодо Скіфського золота.

Від імені радника Президента України Ю. П. Богуцького присутніх привітав заступник директора з наукової роботи Інституту культурології НАН України професор С. М. Волков, доповівши про роботу своєї установи в пам'яткоохоронній сфері.

Учасники конференції заслухали також доповіді провідних науковців, зокрема директора Інституту всесвітньої історії НАН України члена-кореспондента НАН України А. І. Кудряченка «Проблеми збереження історичної пам'яті та охорони культурної спадщини в Німеччині», завідувача кафедри загальнотеоретичних та державно-правових дисциплін КУП НАН України професора Н. І. Кудерської «Охорона культурної спадщини в Україні: проблемні питання нормативно-правового регулювання», завідувача кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв доктора історичних наук В. В. Карпова «Інставрація експертної діяльності в сфері культури і мистецтва» та інших (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4075>). – 2018. – 15.06).

Запрацювала Міжвідомча науково-методична рада «Геологічні проблеми ізоляції радіоактивних та інших небезпечних відходів у надрах.

Під час засідання, в якому взяли участь понад 50 осіб (члени ради, аспіранти, докторанти, наукові співробітники, представники громадських організацій), доповіді виголосили академік НАН України В. М. Шестопапов (про геолого-геофізичні аспекти ізоляції радіоактивних відходів в надрах України), член-кореспондент НАН України С. Б. Шехунова (щодо організаційних питань роботи Ради) та старший науковий співробітник Ю. О. Шибецький (про скринінг території України з метою з'ясування перспектив виявлення перспективних майданчиків для сховищ РАВ геологічного типу).

У дискусії взяли участь головний спеціаліст АТ «КІЕП» П. О. Корчагін, експерт ДП «ДНТЦ ЯРБ» В. Я. Шендорович, провідний науковий співробітник відділу геології рудних та нерудних корисних копалин Українського державного геологорозвідувального інституту (УкрДГРІ) М. М. Костенко, декан Навчально-наукового інституту «Інститут геології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. А. Михайлов, головний науковий співробітник Інституту телекомунікацій і

глобального інформаційного простору НАН України Є. О. Яковлев, начальник управління ДІЯРУ Н. В. Рибалка, головний спеціаліст ДАЗВ О. В. Таранюк, головний геофізик Державного підприємства «Укргеолкомпанія» Л. М. Шимків, завідувач відділу гідрогеологічних та еколого-геологічних досліджень УкрДГРІ Н. Г. Люта, начальник відділу перспективного розвитку ДСП «ЦППРВ» М. І. Береговий, заступник директора Науково-інженерного центру радіогідроекологічних полігонних досліджень НАН України Ю. Ф. Руденко, перший заступник Голови ДАЗВ О. І. Насвіт, академік НАН України В. М. Шестопалов та інші.

За підсумками обговорення було ухвалено рішення про план робіт на поточний рік і основні стратегічні напрями діяльності Ради (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4080>)). – 2018. – 16.05).

З 1 червня 2018 року оголошено проведення конкурсу на здобуття щорічної Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701.

Текст оголошення опубліковано в газеті «Урядовий кур'єр» від 31 травня 2018 р. № 101 (6217), стор. 7 та на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.

З умовами проведення конкурсу та вимогами до оформлення документів можна ознайомитися на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua) у розділі «Головна», «Наука», «Премія Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій», підрозділі «Вимоги до оформлення документів».

Термін подачі робіт – до 01 серпня 2018 року. (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4071>)). – 2018. – 14.06).

Діяльність науково-дослідних установ

5–6 червня 2018 року у Фізико-механічному інституту (ФМІ) імені Г.В. Карпенка НАН України (Львів) відбулася XIV Міжнародна конференція «Проблеми корозії та протикорозійного захисту матеріалів» (КОРОЗІЯ-2018), присвячена 100-річчю Національної академії наук України.

Захід організували ФМІ імені Г.В. Карпенка НАН України, Українська асоціація корозіоністів, Івано-Франківський національний технічний університету нафти і газу, Європейська корозійна федерація, Національна академія наук України, Львівський національний університет імені Івана Франка.

Конференцію відкрив президент Української асоціації корозіоністів член-кореспондент НАН України В. І. Похмурський.

У межах цього зібрання було представлено близько 90 пленарних, секційних і стендових доповідей науковців та виробничників із України, Португалії, Мексики, Казахстану, Польщі.

Доповіді присвячувалися фундаментальним аспектам корозії та корозійно-механічному руйнуванню, водневій і газовій корозії, новим корозійнотривким матеріалам та покриттям, інгібіторам корозії, біоцидному захисту, методам досліджень і корозійному контролю, протикорозійному захисту трубопроводів та резервуарів. Найбільшу увагу було приділено корозійно-механічному руйнуванню матеріалів як одному з найнебезпечніших видів корозії металокопструкцій, розробленню методів корозійного моніторингу обладнання, зокрема магістральних нафтогазопроводів, і створенню захисних покриттів...

Під час конференції працював круглий стіл «Протикорозійний захист обладнання нафтогазової, хімічної та енергетичної промисловості», в роботі якого взяли участь представники галузевих інститутів і виробничих підрозділів ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Укрнафтохімпроект», УМГ «Львівтрансгаз», ПАТ «Укртранснафта», ТОВ НТП «Екор», ТОВ НДП «Водоочистные технологии», ПАТ «ДТЕК Західенерго».

На завершення конференції відбулося засідання Міжвідомчої науково-технічної ради з проблем корозії і протикорозійного захисту металів, під час якого було ухвалено рішення про подальші кроки з розвитку пріоритетних напрямів вітчизняної науки про корозію та протикорозійний захист (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4082>). – 2018. – 15.06*).

7–8 червня 2018 року в Інституті фізики конденсованих систем (ІФКС) НАН України у Львові відбулися XVIII Всеукраїнська школа-семінар і Конкурс молодих вчених зі статистичної фізики та теорії конденсованої речовини. Цьогоріч вони присвячувалися 100-річчю Національної академії наук України.

У семінарі й конкурсі взяли участь молоді науковці з Дніпра, Києва, Львова та Сум. Лекторами Школи були провідні вчені з Києва, Харкова, Ужгорода, Львова й Варшави, які розповіли про фізичні підходи до нефізичних задач, явища в бозе-ейнштейнівському конденсаті атомів і фотонів у розріджених газах, стабільні та метастабільні стани сегнетоелектриків із багатоямним потенціалом, термодинамічні властивості рідин у невпорядкованих пористих середовищах, квантову критичність у металічних системах.

Лауреатом першої премії конкурсу став В. Пальчиков (ІФКС НАН України) – за цикл робіт «Самоорганізація та виникнення структур у складних системах різної природи». Другу премію отримала

Г. Паночко (Львівський національний університет імені Івана Франка) – за цикл робіт «Проблема бозе-полярона в квантових газах».

У рамках конкурсу було також відзначено Р. Овчарова (Київський національний університет (КНУ) імені Тараса Шевченка) – за успішний науковий старт, О. Мазур (Інститут фізики гірничих процесів НАН України, Дніпро) – за якісне представлення результатів і А. Дворниченко (Сумський державний університет, Суми) – за найкращу презентацію.

За найкращі доповіді в рамках школи-семінару осередок Українського фізичного товариства в ІФКС НАН України відзначив трьох молодих науковців – Оксану Добуш і Мар'яну Красницьку з ІФКС НАН України та Володимира Шубного з КНУ імені Тараса Шевченка.

У рамках зазначених заходів академік І. Р. Юхновський вручив свою іменну стипендію 2018 року О. Матвеєву (ІФКС НАН України) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4084>). – 2018. – 15.06*).

2–4 жовтня 2018 року на базі Ужгородського національного університету триватиме VIII Українська наукова конференція з фізики напівпровідників (УНКФН-8), присвячена 100-річчю Національної академії наук України.

Організатори: Національна академія наук України, Інституту фізики напівпровідників імені В.Є. Лашкарьова НАН України, Ужгородський національний університет.

Наукові напрями конференції:

1. Нові фізичні явища в об'ємі та на поверхні напівпровідників.
2. Фізичні явища у низькорозмірних структурах.
3. Фізика напівпровідникових приладів.
 - 3.1. Проблемні питання мікро- та наноелектроніки.
 - 3.2. Сучасні фізико-технічні аспекти напівпровідникової сенсорики та оптоелектроніки.
 - 3.3. Надвисокочастотна та терагерцова електроніка.
 - 3.4. Сонячна енергетика
4. Матеріалознавство, технології та діагностика напівпровідникових матеріалів.

Робочі мови конференції – українська, англійська, російська (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4087>). – 2018. – 15.06*).

7–8 червня 2018 року в спортивно-оздоровчому таборі «Гарт» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (с. Світязь, Волинська область) відбулася III Міжнародна науково-

практична конференція «Територіальний розвиток і регіональна політика: сучасний стан та орієнтири подальших реформ». З ініціативи Відділення економіки НАН України такі конференції відбуваються щорічно в рамках Економічних дискусій на Світязі.

Головним організатором конференції вже традиційно виступив Інститут регіональних досліджень (ІРД) імені М.І. Долишнього НАН України (м. Львів), основним співорганізатором – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Метою конференції було обговорення сучасних проблем територіального розвитку та реалізації регіональної політики в Україні, вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України в контексті сучасних реформ та євроінтеграційних процесів. Особливу увагу в доповідях і виступах було приділено питанням нових викликів для державної регіональної політики в контексті процесів децентралізації й реформування адміністративно-територіального устрою в Україні та децентралізації влади, а також проблематиці розвитку українських міст у сучасних умовах.

У конференції взяли участь близько 40 науковців і практиків із різних регіонів України (зокрема з Києва, Одеси, Львова, Луцька, Тернополя й Ужгорода) та вчені з Польщі (Варшави, Білостоку, Ярослав). Учасниками заходу стали також віце-президент Національної академії наук України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. І. Пирожков, директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік В. М. Геєць, директор Інституту економіки промисловості НАН України академік О. І. Амоша, директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України академік Б. В. Буркинський, перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень член-кореспондент НАН України О. С. Власюк, заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України член-кореспондент НАН України О. В. Макарова, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України член-кореспондент НАН України В. А. Устименко та член-кореспондент НАН України В. К. Симоненко.

Відкрив конференцію директор ІРД імені М.І. Долишнього НАН України доктор економічних наук, професор В. С. Кравців.

Із вітальними словами до учасників конференції звернулися віце-президент НАН України академік С. І. Пирожков і ректор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки доктор біологічних наук, професор І. Я. Коцан.

У рамках конференції було проведено два тематичні пленарні засідання.

– «Регіональна політика в Україні: уроки минулого, виклики сьогодення та найближчі пріоритети»;

– «Українські міста: проблеми та перспективи. Нові реалії»

(Національна академія наук України

*(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4083>)
– 2018. – 15.06).*

4–8 червня 2018 року у Фізико-технічному інституті низьких температур (ФТІНТ) імені Б.І. Веркіна НАН України (Харків) тривала 9-а Міжнародна конференція спеціалістів та молодих вчених «Фізика низьких температур» 2018, організована Радою молодих вчених цієї академічної наукової установи та присвячена 100-річчю Національної академії наук України.

У межах заходу було представлено 151 доповідь учасників із різних країн світу, а також 26 запрошених доповідей провідних світових учених із Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, Іспанії, Нідерландів, Чехії, Грузії, України.

Конференція охопила основні питання фізики низьких температур, такі як надпровідність, квантові рідини та кріокристали, магнетизм, нанофізика, матеріалознавство, оптика, спектроскопія, біофізика тощо. Доповіді як учасників, так і запрошених доповідачів викликали жваві й цікаві дискусії та обговорення, а постерні секції стали місцем виникнення нових ідей і налагодження співробітництва. Вперше до участі в конференції приєдналася польська компанія з виготовлення кріогенного обладнання «Frako-Term».

Окрім різноманітної наукової програми, Рада молодих вчених ФТІНТ імені Б.І. Веркіна НАН України організувала й дозвілля учасників та гостей конференції. Під час традиційного воркшопу OSA-SPIE, за кавою, обговорювалися проблеми написання наукових статей, кар'єрного зростання молоді. Вільному спілкуванню між молодими та провідними дослідниками сприяли екскурсії до лабораторій інституту, екскурсії містом і за місто – до радіотелескопа УТР-2 (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4081>). – 2018. – 15.06).*

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

31 травня та 1 червня 2018 року морська спільнота відзначала Європейський день моря 2018 (EMD 2018) – щорічну європейську подію, присвячену океанам, морям, узбережжям та їхньому майбутньому. До заходів із цієї нагоди долучилися й науковці НАН України.

Відзначення EMD вперше відбулося в порту Чорного моря. Заходи тривали в Бургасі (Республіка Болгарія), розташованому на мальовничу чорноморському узбережжі. Відкриваючи перше пленарне засідання, присвячене питанням розроблення загальної морської програми для Чорного моря, Європейський комісар з питань навколишнього середовища, рибальства та морських справ К. Велла (Karmenu Vella) зазначив: «EMD

цього року дасть вам змогу побачити визначальний момент для басейну Чорного моря. Мої власні прагнення полягатимуть у тому, щоб до 2019 року було розроблено спільну морську програму з конкретними заходами, які беруть на себе партнерські прикордонні держави до 2020 року. Настав час. Я вірю, що Чорне море готове до власного «Великого вибуху». Підтвердженням цього стала насичена програма EMD 2018.

EMD 2018 – це значуща для європейського морського співтовариства соціо-гуманітарна, науково-організаційна й ділова подія, в рамках якої було проведено 18 семінарів зацікавлених сторін – стейкхолдерів. Відбулися дебати на високому рівні за участі міністрів Причорноморських прибережних держав (Україну представляв заступник з питань європейської інтеграції Міністра інфраструктури України В. М. Довгань) із питань «Великого Вибуху Чорного моря» («Black Sea Big Bang») і пленарні засідання, зокрема щодо співробітництва в басейні Чорного моря та фінансового забезпечення Європейським Союзом ініціативи Блакитного зростання (Blue Growth).

Як стимулювати стійке блакитне зростання? Як згенерувати інвестиції? Як посилити співробітництво для досягнення економічного буму в Чорноморському регіоні? Як полегшити доступ до фондів ЄС для проектів «Блакитний ріст» і «Співробітництво в Чорноморському басейні»? Ось далеко не повний перелік питань, що обговорювалися під час пленарних засідань.

Проте основою конференції EMD 2018 стали організовані стейкхолдерами тематичні семінари з питань вивчення й розвитку: морського просторового планування; берегового та морського середовища, змін клімату; морських досліджень, інновацій і технологій; морської й океанської енергетики; аквакультури та сталого рибальства; океанічної грамотності (Ocean Literacy), морських навичок і людського потенціалу; портів як інноваційних хабів, морських кластерів; сталого туризму, прибережних громад; цифровізації та великих масивів даних для морських програм; блакитної біоекономіки, морських біотехнологій; морської безпеки, нагляду й обміну інформацією; співробітництва та стратегії морського басейну тощо.

Програмою конференції також було передбачено проведення тренінгів (зокрема «Copernicus Marine Service (CMEMS) support of maritime activities in the Black Sea») та виставкових заходів. Експозиція EMD тривала паралельно з дводенною конференцією EMD і стала ідеальним місцем для зустрічей зацікавлених сторін, обміну досвідом та обговорення останніх подій, демонстрації інноваційних ідей, продуктів і послуг, пов'язаних із темами конференції.

У підсумку склалося цікаве меню – понад 25 заходів, що охоплюють широке коло актуальних питань, таких як аквакультура, територіальне планування й офшорна енергетика; синя біоекономіка, цифровізація та великі дані; морські дослідження, інновації та освітня грамотність; морське сміття, порти й морська безпека; співробітництво в морському басейні та в галузі державних коштів.

Всі заходи EMD відбулися на території Вільного університету Бургасу за підтримки муніципальної влади.

Напередодні конференції EMD 2018, 30 травня 2018 року в Бургасі також відбулося чергове, 6-те, засідання експертної групи з підготовки Стратегічної програми досліджень та інновацій (SRIA) для Чорного моря, на якому було остаточно узгоджено для представлення стейкхолдерам під час проведення конференції EMD 2018 проект Візії «Ініціатива «Блакитного Росту» для досліджень та інновацій у Чорному морі» – (Burgas Vision Paper A Blue Growth Initiative for Research and Innovation in the Black Sea).

У роботі групи на запрошення Європейської Комісії було задіяно провідних експертів із Причорноморських прибережних країн – Республіки Болгарія, Грузії, Румунії, Турецької Республіки, України, Республіки Молдова, Російської Федерації, а також експертів, які репрезентували провідні європейські морські інститути й організації. Експерти працювали за широкої підтримки Європейської Комісії.

Учасниками від України стали представники Національної академії наук України: перший заступник головного вченого секретаря НАН України член-кореспондент НАН України В.О. Ємельянов (м. Київ), кандидат геолого-мінералогічних наук

Т. С. Куковська (Центр проблем морської геології, геоекології та осадового рудоутворення НАН України, м. Київ), доктор економічних наук О. Є. Рубель (Інститут проблем ринку та економіко-екологічних наук НАН України, м. Одеса) та кандидат географічних наук В.М. Коморін (Український науковий центр екології моря Міністерства екології та природних ресурсів України, м. Одеса).

Наразі визначено загальні принципи, характеристики й пріоритети для Чорного моря. В цілому SRIA спрямовуватиметься на:

- вирішення фундаментальних наукових і прикладних проблем у Чорному морі;
- розвиток продуктів, рішень і кластерів, що є основою чорноморського «блакитного» зростання;
- створення систем критичної підтримки й інноваційних дослідницьких інфраструктур;
- розвиток освіти та кадрового потенціалу.

Планується, що в найближчі місяці буде сформульовано конкретні заходи за цими пріоритетами.

У подальшому зусилля робочої групи концентруватимуться на поглибленні спільного бачення Чорного моря як продуктивної, здорової, чистої, стійкої, стабільної та більш цінної системи. На думку експертів, до 2030 року необхідно «поглибити співпрацю Чорноморських громад через міст нових знань, технологій і послуг, а також заохотити швидший розвиток людських ресурсів та інфраструктури у прибережних і морських галузях з метою розкриття унікальних можливостей для сталого й екологічно сприятливого «блакитного» зростання в Чорному морі».

Наголошувалося, що група міжнародних експертів продовжить працювати над розробленням SRIA та спробує залучити до обговорення якнайбільшу кількість відповідних державних і приватних зацікавлених сторін.

SRIA спрямовуватиметься на те, щоб стати базовим документом для морських стратегій, які використовуватимуться як програмний інструмент для визначення національних, європейських та морських басейнових пріоритетів.

У засіданні також брали участь менеджери міжнародних програм досліджень і розвитку Балтійського (BONUS), Середземного (BLUEMED) морів та представник Атлантичного дослідницького союзу (Atlantic Ocean Research Alliance, AORA), які ознайомили учасників засідання з реалізацією, проблемами й досягненнями цих програм. Було наголошено на важливості міжрегіонального співробітництва.

Кінцевим результатом роботи міжнародної експертної групи і конференції стали ухвалені документи:

– Бачення щодо наближення до ініціативи «Блакитного зростання» для досліджень та інновацій у Чорному морі;

– Декларація міністрів: на шляху до спільної морської програми для Чорного моря (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4079>). – 2018. – 15.06*).

11 червня 2018 року до Інституту політичних і етнонаціональних досліджень (ІПіЕНД) імені І.Ф. Кураса НАН України завітала група з 25 вчених, музейних працівників, викладачів університетів, співробітників меморіалів із Баварії (ФРН). Зустріч спільно підготували цей інститут і Український центр вивчення історії Голокосту.

Німецькі колеги цікавилися станом досліджень і викладання трагічної історії ХХ ст. на теренах України, зокрема, нацистським окупаційним режимом під час Другої світової війни, вивченням долі військовополонених, примусових робітників, євреїв, ромів, інших жертв злочинів націонал-соціалізму на українській землі. Сферою зацікавлення гостей ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України стали також сучасна історична політика в Україні та формування відповідальності за пам'ять про минуле.

Під час зустрічі інститут представляв провідний науковий співробітник кандидат історичних наук А. Подольський. Крім того, він модерував дуже цікаву, плідну й активну дискусію з німецькими науковцями. Колег із Баварії представила п. К. Кудин із Університету Людвіга-Максиміліана, що в Мюнхені (Ludwig-Maximilians-Universität München). Вона є координаторкою Німецько-української комісії істориків (Deutsch-Ukrainische Historikerkommission).

У ході відкритої та активної дискусії було порушено й обговорено цілу низку питань щодо культури пам'яті в Україні та Німеччині; сучасного стану національних і релігійних меншин у наших країнах; проблем дискримінації, переслідувань за різними ознаками; виховання міжетнічної та міжрелігійної толерантності в українському й німецькому суспільствах. Так, німецькі колеги висловили занепокоєння зволіканням українських владних інституцій, у першу чергу Міністерства закордонних справ України, зі вступом нашої країни до міжнародної організації IHRA (International Holocaust Remembrance Allianz – Міжнародної цільової групи з дослідження, викладання і вшанування пам'яті жертв Голокосту). Наголошувалося, що вступ Української держави до цієї європейської інституції вже давно на часі.

А. Подольський розповів німецьким колегам про наукову діяльність ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, зокрема Центру єврейської історії і культури та про педагогічну і наукову діяльність громадської організації «Український центр вивчення історії Голокосту», котра тісно співпрацює з цією академічною науковою установою.

Німецькі колеги виступили з ініціативою поглиблення співпраці з українськими істориками й політологами, зокрема, з провідними науковцями ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України й Українського центру вивчення історії Голокосту (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4085>). – 2018. – 15.06*).

6 червня 2018 року в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень (ІІІЕНД) імені І.Ф. Кураса НАН України відбулася зустріч із делегацією викладачів та студентів Університету Сорбонна (Sorbonne) з Парижу.

Зустріч спільно підготували й організували ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України й Український центр вивчення історії Голокосту. Її учасниками стали французькі науковці, що цікавляться збереженням історичної пам'яті про жертви націонал-соціалізму та сталінізму в сучасній Україні.

Програма перебування цієї делегації в Україні (4–9 червня 2018 року) була дуже насиченою. Викладачі та студенти Університету Сорбонна відвідали місця пам'яті жертв злочинів гітлерівського і сталінського режимів у Києві – Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили», Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр». До програми перебування в Україні французьких гостей було також включено відвідини Меморіалу Голодоморів в Україні, Музею історії України в Другій світовій війні, а також візити до Бердичева й Житомира – на місця пам'яті жертв Голокосту. Частина екскурсійної програми для вчених із Парижа організував головний науковий співробітник ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук Ю. Шаповал.

Одним із основних пунктів перебування делегації Університету Сорбонни в Україні стала зустріч в ІПіЕнД імені І.Ф. Кураса НАН України. Захід модерували: з боку Університету – викладач, історик Франсуа Ксав'є, а з боку Інституту – провідний науковий співробітник кандидат історичних наук А. Подольський. Тематику для обговорень стали питання сучасної політики історичної пам'яті в Україні, зокрема вшанування пам'яті жертв Другої світової війни та злочинів комуністичного режиму в Україні, історична освіта в Україні, проблематика вивчення й викладання історії Голокосту. Обговорення виявилось дуже професійним і жвавим. Французьких викладачів та студентів – майбутніх істориків, культурологів, політологів – цікавили труднощі процесу декомунізації, що зараз триває в Україні, та виклики цього процесу для українського суспільства. Дуже активне обговорення викликала й проблема сучасної освіти в царині історії Голокосту. А. Подольський розповів французьким колегам про наукову діяльність ІПіЕнД імені І.Ф. Кураса НАН України, зокрема Центру єврейської історії і культури, а також про педагогічну й наукову діяльність громадської організації «Український центр вивчення історії Голокосту», що тісно співпрацює із зазначеною академічною науковою установою.

Під час зустрічі колеги з Франції запропонували тіснішу наукову співпрацю між Університетом Сорбонна й Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України, план якої буде розроблено найближчим часом (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4070>). – 2018. – 14.06).

Наукові публікації

Компанія Clarivate Analytics запрошує взяти участь у серії безкоштовних веб-семінарів, які триватимуть із 19 до 21 червня 2018 року.

Розклад

19 червня 2018 16:15

Тема: Можливості платформи Web of Science для науковця.

Тези: Базові та розширені можливості пошуку наукової літератури. Комбінування фільтрів і тегів, пошук у пристатейній літературі та схожих записах. Отримання повного тексту можливості Корепію. Оцінка обраної вибірки, звіти з цитування, збереження результатів. Додаткові бази на платформі.

Реєстрація: <https://goo.gl/ivd8CZ>.

20 червня 2018 16:15

Тема: Підбір та аналіз наукових видань для публікації власних досліджень.

Тези: Як підібрати видання для публікації? Про що говорить імпакт-фактор, квартиль та інші показники в Journal Citation Reports? Скільки коштує публікація? Чи можна опублікуватися в міжнародному виданні безкоштовно? Як оформити перелік літератури? Хто створює хижацькі видання та як не стати їхньою жертвою? Як перевірити, куди мене запросили публікуватися?

Реєстрація: <https://goo.gl/W93NHG>.

21 червня 2018 16:15

Тема: Аналіз публікаційної діяльності установи і науковця.

Тези: Публікаційна активність установи: ідентифікація робіт, профіль організації, оцінка. Підготовка статистики установи для участі у конкурсі МОН на отримання доступу до Web of Science. Авторський ідентифікатор ResearcherID: створення, наповнення, редагування, використання.

Реєстрація: <https://goo.gl/gFaJzF>.

За традицією вебінари починаються о 16:15. Вони є безкоштовними. Можна прослухати всі (для цього слід реєструватися на кожен окремо) або лише той, що зацікавив найбільше. Тривалість – до 1 години. Мова – українська. Необхідна попередня реєстрація.

Третій вебінар міститиме інструкцію щодо того, як вибрати статті певної установи за певний проміжок часу та що запитують при поданні заявки на конкурс для отримання доступу до платформи Web of Science.

На вказану вами під час реєстрації електронну пошту надійде запрошення, за яким необхідно перейти за 5-10 хвилин до початку вебінара.

Налаштування звуку можна переглянути за посиланням: <https://goo.gl/p6A3sv>. Операційна система XP не підтримується – знайдіть можливість долучитися до вебінару з відповідного пристрою, що дає змогу прослухати звук (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4088>). – 2018. – 15.06*).

Вийшло друком 2-е число науково-популярного журналу «Світогляд» (за березень – квітень 2018 року), який видають Національна академія наук України та Головна астрономічна обсерваторія НАН України. Пропонуємо до вашої уваги анонс цього номеру видання.

Все про віруси дізнавайтеся зі статті «Поважний вірус» академіка НАН України В. Семиноженка та доктора фізико-математичних наук В. Яновського.

До 100-річчя заснування НАН України представлено матеріали з біології, екології та педагогіки. У рубриці – стаття кандидата історичних наук Е. Юрчак «Історія алелопатії: минуле й сьогодення...». Публікацію доктора фізико-математичних наук М. Курика та доктора медичних наук А. Лобенка «Здоров'я нації формує освіта держави» присвячено сучасним питанням екологічної безпеки здоров'я людини, котрі є основою нової

концепції створення профілактичної медицини через систему освіти України. «Про участь освітян у розбудові Всеукраїнської академії наук (1920–1930 роки)» пише доктор педагогічних наук, дійсний член НАПН України О. Сухомлинська.

Академік НАМН України, член-кореспондент НАН України Л. Пирігробить огляд філателістичних випусків (марок, конвертів штемпелів) до 100-річчя Української Республіки – в публікації «Українська революція 1917–1921 років – самоусвідомлення, надія, досвід».

У рубриці «Історія України» магістр історичного факультету Криворізького державного педагогічного університету С. Петрухін досліджує «Використання штрафних підрозділів у Керчинсько-Ельтигенській десантній та Кримській наступальній операціях в роки Другої світової війни».

У рубриці «Мова. Література. Видатні постаті» академік НАН України М. Жулинський розповідає про словацького фольклориста, українознавця Миколу Мушинку, величаючи його «Український пастор культури і науки». Далі професор Пряшівського університету, іноземний член НАН України М. Мушинка пропонує статтю «Іван Кочанський – нове ім'я у лемківській мемуарній літературі».

Публікація кандидата філологічних наук О. Пономаренко «Різдвяна і великодня символіка у живописі та скульптурі Олексія і Кирила Шевчуків. Співзвучність із поезією Б.-І. Антонича» представляє рубрику «Мистецтвознавство».

Статтею «Хвилююча панорама часу» кандидат технічних наук А. Білоусов у рубриці «Новини книговидавництва» анонсує завершення випуску тритомника академіка НАМН України, члена-кореспондента НАН України Ісаака Михайловича Трахтенберга «В началі нового віка». У тритомнику – філософські роздуми про час і життя та захопливі мемуари про цікавих людей (в іменному покажчику – 2700 прізвищ), із якими автора доля звела.

Доктор філологічних наук Ж. Колоїз у матеріалі «У кожного слова своя словотворна доля...» привертає увагу читачів до виходу книги «Як народжується слово». Автор книги – відомий мовознавець, член-кореспондент НАН України Н. Клименко – адресує видання всім шанувальникам української мови (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4086>). – 2018. – 15.06).

Нещодавно світ побачило наукове видання «Вітчизняна наука у соціологічному вимірі», підготовлене й опубліковане Інститутом соціології НАН України.

У цій брошурі подано результати дослідження, виконаного в Інституті соціології НАН України в рамках науково-дослідної роботи «Роль науки в модернізації українського суспільства» відповідно до Плану з реалізації завдань і заходів Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 рр.

На підставі даних репрезентативних опитувань населення України у 2014–2017 рр. та експертних опитувань, проведених серед українських і зарубіжних науковців у 2016 р., проаналізовано суспільну думку щодо нинішнього стану й перспектив розвитку вітчизняної науки. Динаміку довіри до вчених України, інтерес до світу науки серед українських громадян, їхні уявлення про роль і престиж науки в українському суспільстві доповнено оцінками найкомпетентніших вітчизняних фахівців із приводу стану наукової сфери у сучасній Україні.

Книга розрахована на науковців, політиків, управлінців, журналістів, викладачів і студентів соціогуманітарних закладів вищої освіти, а також усіх небайдужих до розвитку вітчизняної науки.

Наразі з виданням можна ознайомитися, відвідавши бібліотеку Інституту соціології НАН України або придбавши в інституті примірник (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4068>)). – 2018. – 13.06).

Здобутки української археології

У травні 2018 року в міжнародному міждисциплінарному рецензованому науковому журналі «PLOS One» вийшла друком стаття, що містить результати дослідження часу й обставин виникнення так званої символічно обумовленої поведінки у Східній Європі.

Дослідження присвячувалося результатам мікроскопічного аналізу гравіювання на кірці крем'яного сколу, знайденого під час розкопок на стоянці Кіік-Коба в Криму, і виконувалося в рамках спільного проекту Національної академії наук України (керівник проекту з українського боку – доктор історичних наук Вадим Степанчук, Інститут археології НАН України) та Національного центру наукових досліджень (CNRS, Франція; керівник проекту з французького боку – професор Франческо д'Ерріко, Університет Бордо).

Зазначений предмет походить із шару IV, в якому було виявлено неандертальське дитяче поховання та який містить численні вироби так званої індустрії типу Кіік-Коба, датованої близько 32 тис. років тому. Мікроскопічний аналіз і 3D-реконструкція канавок на ділянці з кіркою цього невеличкого сколу допомогли науковцям з'ясувати, що нарізки є навмисним гравіюванням, зробленим досвідченим майстром. Лінії, майже ідеально вписані в рамки ділянки з кіркою, свідчать про добре керовані рухи. Це особливо підкреслюється невеликими розмірами об'єкта, що ускладнювали таке завдання. Гравіювання потребувало відмінного нейромоторного й вольового контролю, що передбачає зосереджену увагу. Гравіювання було виконано цілком усвідомлено і навмисно, в кілька етапів, ймовірно, за допомогою двох різних пригострених знарядь.

Під час виконання спільного дослідницького проекту українські й французькі вчені виявили найдавніші у Східній Європі свідчення творчої, розумової та пізнавальної діяльності неандертальців, що датуються близько 35–50 тис. років тому. Рештки природних фарбників, прикрашених ритмічними нарізками предметів із каменю, кістки й вохри свідчать про навмисне створення візуально завершених образів давніми майстрами, а також про принципову подібність психологічних оцінок і нейромоторного контролю неандертальців та сучасної людини (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4060>). – 2018. – 7.06).

Директор Центру археології Києва Інституту археології НАН України кандидат історичних наук М. Сагайдак у програмі «За Чай.com» (ефір від 30 травня 2018 року), що виходить на «5 каналі», розповів про археологічні розкопки на Поштовій площі у Києві, унікальні знахідки науковців та перспективи музеєфікації виявлених об'єктів.

Випуск телепередачі можна переглянути за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=cx8_7JhvnII (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=4058>). – 2018. – 7.06).

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Сучасні особливості розвитку методів контент-моніторингу і контент-аналізу інформаційних потоків

У статті висвітлено особливості вдосконалення інноваційних підходів до обробки постійно оновлюваної інформації, що циркулює в соціальних інформаційних комунікаціях, активне використання методик контент-моніторингу, контент-аналізу в цьому процесі. Узагальнено досвід сучасних інформаційних центрів, які використовують та удосконалюють методики контент-моніторингу і контент-аналізу інформаційних потоків, вирішують завдання сучасної інформаційної діяльності щодо систематичного відстежування суспільних тенденцій і процесів, явищ у постійно оновлюваному мережевому інформаційному середовищі.

Ключові слова: *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, контент-моніторинг, контент-аналіз, квантифікаційна обробка інформації, зонно-просторовий метод.*

Проведення реформ в Україні, постійний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій істотно змінюють роль інформаційних центрів у суспільній діяльності, розширюють та ускладнюють їхні завдання. Такі

перманентні зміни в суспільній діяльності, що зумовлені розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, здійснюють вплив на формування відповідних запитів на інформаційні послуги та продукти сучасних інформаційних центрів.

Ці тенденції впливають на розвиток інформаційної діяльності і сучасних бібліотек, визначають основні її напрями в роботі із інформаційними ресурсами на основі інформаційно-комунікаційних технологій, консолідації інформаційних ресурсів, розширення спектра необхідних для реалізації суспільної діяльності продуктів і послуг. Відбувається посилення ролі бібліотек через реалізацію відповідних функцій, збереження та кумуляцію інтелектуального надбання, забезпечення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, орієнтація користувачів у масивах інформації, продукування нових інформаційних матеріалів за принципом «інформація на базі інформації». Загалом це сприяє утвердженню бібліотек у структурі інформаційної інфраструктури як сучасного суспільно значущого інформаційного центру.

У зв'язку з цим, традиційні внутрішньобібліотечні процеси й операції по мірі можливості бібліотек змінюються, у бібліотечну практику впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології, відповідно оновлюється характер взаємодії бібліотек із різними суб'єктами суспільної діяльності, органами державної влади, місцевого самоврядування.

Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями корпоративних користувачів відбувається в площині пошуку оптимальних механізмів підтримки стійких інформаційних обмінів між суб'єктами суспільної діяльності, у тому числі через розвиток дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів, забезпечення умов щодо наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції. Результати цих досліджень висвітлювалися в роботах таких вітчизняних науковців як О. Онищенко, В. Горовий, Л. Дубровіна, Т. Гранчак, Ю. Половинчак, С. Горова, В. Бондаренко, В. Пальчук та ін.

Кардинальні реформи в різних галузях, підвищення конкуренції між суб'єктами суспільної діяльності, демократизація суспільних відносин із залученням у ці процеси інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує питання наукових досліджень різних аспектів комунікаційних процесів у суспільстві. Наукове осмислення комунікаційних процесів, вивчення кількісних і якісних характеристик інформації, що вводиться в соціальні інформаційні комунікації стали результатами досліджень науковців таких як А. Барановский, А. Берко, В. Висоцька, П. Кісь, В. Суховерський, Л. Чирун, Л. Чирун, В. Горбулін, О. Додонов, Д. Ланде, А. Федорчук, та ін. [1; 2; 3; 4; 6; 24].

Із даними питаннями тісно пов'язана наукова проблематика узагальнення досвіду обробки, аналізу інформації, що вводиться в соціальні інформаційні комунікації і відображає певні інформаційні виміри якісних і

кількісних характеристик життєдіяльності різних суб'єктів суспільства, суспільних процесів, явищ тощо.

У зв'язку із цим, метою статті є узагальнення досвіду сучасних інформаційних центрів, які широко використовують і вдосконалюють методики контент-моніторингу та контент-аналізу інформаційних потоків.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує значення для здійснення ефективної суспільної діяльності інформаційної сфери, пов'язаної з виробництвом програмно-технічних засобів, методів і технологій для обробки, поширення, генерування нової інформації, її введення в соціальні комунікації. Пошук необхідної інформації в умовах збільшення обсягів інформаційних потоків у більшій мірі вирішується за допомогою інформаційно-пошукових систем. На сьогодні динаміка інформаційних потоків, тобто постійне систематичне оновлення інформації, яка далеко не завжди має очевидну регулярність, зумовила запит на систематичне відстеження тенденцій і суспільних процесів, явищ у постійно оновлюваному інформаційному середовищі.

Особливістю вдосконалення організаційно-технологічних, програмно-технологічних, інтелектуальних підходів до обробки постійно оновлюваної інформації стало активне використання контент-моніторингу, тісно пов'язаного з використанням контент-аналізу. Саме використання контент-моніторингу в розвитку інформаційної діяльності багатьма науковцями розглядається в контексті вирішення завдання систематичного відстежування тенденцій і суспільних процесів, явищ у постійно оновлюваному мережевому інформаційному середовищі.

Під контент-моніторингом найчастіше розуміють змістовний аналіз інформаційних потоків з метою отримання необхідних якісних і кількісних зрізів, який ведеться постійно протягом не визначеного заздалегідь проміжку часу [1; 2; 5; 13].

Саме безперервна аналітична обробка інформаційних потоків є найхарактернішою рисою контент-моніторингу, за допомогою якого здійснюється екстракція фактів із текстів, виявлення понять, сюжетів, відстеження перебігу багатоаспектних суспільних процесів, їхня візуалізація, розроблення різноманітних статистичних звітів. Вітчизняні дослідники А. Додонов, Д. Ландеаргументовано зазначають, що названі завдання сьогодні охоплюються двома основними технологіями – витягом фактографічної інформації з текстів (Information Extraction) та глибинним аналізом текстів (Text Mining) [6, с. 45–52].

Сучасні інформаційні центри, удосконалюючи свої організаційно-технологічні, програмно-технологічні, інтелектуальні підходи, забезпечують необхідний рівень контент-моніторингу з метою виявлення взаємозв'язків суспільних процесів, явищ, проблем, фактів, їх групування, візуалізації. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології, відповідне програмне забезпечення дає можливість відпрацьовувати методики визначення (виявлення) таких характеристик інформаційних повідомлень, як:

- кількісна динаміка (кількість подій за одиницю часу);
- визначення основних сюжетів публікацій у ЗМІ, інтернет-виданнях, соціальних медіа, офіційних сайтах органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних партій та громадських організацій щодо обраного явища, процесу, подій та ін.;
- ранжирування та аналіз динаміки розвитку окремих проявів;
- статистичний, кореляційний аналіз загальної динаміки та динаміки окремих проявів;
- прогнозування розвитку явища й окремих його проявів [2].

У цьому контексті необхідно підкреслити, що саме безперервне відтворення в часі результатів аналітичної обробки даних є найхарактернішою рисою контент-моніторингу. Методологічною складовою контент-моніторингу дослідники називають контент-аналіз. Проте контент-моніторинг має власну методологію та власні шляхи вирішення прикладних завдань.

Контент-аналіз у рамках дослідження інформаційних потоків передбачає аналіз масиву текстових документів, – результатів моніторингу інформаційного простору. Унікальність технології контент-аналізу полягає в об'єднанні змістових і кількісних методів. Послідовність етапів змістового аналізу проблеми, яку досліджує конкретна інформаційна система, умовно можна поділити на змістовий (якісний) аналіз сукупності публікацій та формалізований (кількісний) аналіз інформаційних масивів: індексного, бібліографічного та масиву текстів ключових фрагментів публікацій [19].

Дослідники акцентують увагу на деяких визначеннях поняття «контент-аналіз». Контент-аналіз – це методика об'єктивного якісного та систематичного вивчення змісту засобів комунікації (Д. Джері, Дж. Джері). Контент-аналіз – це систематична числова обробка, оцінка та інтерпретація форми та змісту інформаційного джерела (Д. Мангейм, Р. Річ). Контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури і є квантифікаційною обробкою тексту з подальшою інтерпретацією результатів (В. Іванов). Контент-аналіз складається з пошуку в тексті певних змістовних понять (одиниць аналізу), виявлення частоти їх появи і співвідношення зі змістом усього документа (Б. Краснов). Контент-аналіз – це дослідницька техніка для отримання результатів шляхом аналізу змісту тексту про стан і властивості соціальної дійсності (Е. Таршис) [там само].

Цими визначеннями поняття «контент-аналіз» окреслено загально визнаний розподіл методології цього методу на дві складові: якісну та кількісну. Кількісний метод контент-аналізу пов'язують з визначенням частоти появи в документах певних характеристик змісту. Метод якісного контент-аналізу базується на самому факті присутності або відсутності в тексті однієї або декількох характеристик змісту. Можна погодитися з висновками дослідників із галузі соціальних комунікацій, зокрема, Л. Чуприною, що різні компоненти, образи, думки та стереотипи,

представлені в публікаціях ЗМІ різної спрямованості, піддаються вимірюванню. Можливість дослідити, яке місце вони посідають у загальному обсязі, їх послідовність і/або частоту, з якою вони трапляються. При уважному розборі можна усвідомити динаміку змісту – ті випадки, коли наприклад, когось раптом перестають або починають лаяти або коли в текстах раптово з'являється нова тема [21, с. 275].

У цьому контексті доцільно уточнити, що діапазон методів і процедур, які стосуються самого контент-аналізу, широкий. Найбільш важливим при підготовці дослідження є виконання таких аналітичних операцій: опис проблемної ситуації (процесу, явища); визначення мети, об'єкта і предмета дослідження; попередній аналіз об'єкта; змістовне уточнення та емпірична інтерпретація понять; опис процедур фіксації властивостей і явищ; визначення загального плану дослідження; визначення типу вибірки, переліку інформаційних джерел тощо.

Контент-моніторинг широко використовується сучасними інформаційними центрами для продукування різноманітних інформаційних продуктів, що орієнтовані на корпоративних користувачів з різних сфер суспільної діяльності. У зв'язку із цим, використовуючи загальновизнані методології контент-моніторингу і контент-аналізу, інформаційні центри розробляють і практикують власні інноваційні підходи до аналітичної обробки інформаційних потоків, які циркулюють у соціальних інформаційних комунікаціях та відображають інформаційну картину різних сфер суспільної діяльності.

Сучасні інформаційні центри, удосконалюючи свої організаційно-технологічні, програмно-технологічні, інтелектуальні підходи забезпечують необхідний рівень контент-моніторингу з метою виявлення взаємозв'язків фактів, суспільних процесів, явищ тощо їх групування, візуалізації, отримання статистичних даних. Інформаційно-аналітичні структури сучасних бібліотек розробляють та успішно практикують власні методики контент-моніторингу, методики кількісної та якісної оцінки суспільних процесів.

Національна юридична бібліотека, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в рамках науково-практичних досліджень інформаційного поля регіонів України розробили та успішно впровадили науково-методичні підходи до змістовного аналізу інформаційних потоків з метою отримання необхідних якісних і кількісних зрізів, який ведеться постійно протягом невизначеного заздалегідь проміжку часу.

У рамках дослідження відпрацьовані науково-методичні підходи до вимірювання інформаційних величин, які відповідають видам активності населення, його протестним настроям у різних регіонах, аргументованому вибору методів аналізу отриманих даних. У результаті науково-практичних досліджень виявлені залежності і зв'язок між видами протестної активності населення, зростання кількості повідомлень у ЗМІ про протестні акції в

регіонах. Серед цих видів найбільш поширеними виявлені такі конфлікти: політичні, економічні, соціальні, екологічні, етнічні та конфесійні та ін. Найбільш резонансні політичні конфлікти (проблеми) стосуються проти дій Президента і центральних органів влади, проти/за дій місцевої влади, ситуації навколо Ю. Тимошенко, проблем ЗМІ та демократичних свобод, проти зловживань в органах виконавчої служби, протестів з ідеологічним підґрунтям, окремих політичних акцій, проблем ринків, фінансово-банківської галузі, проти рейдерства, корупції та незаконної приватизації, захисту прав робітників, ситуації в галузі освіти, культури та спорту, проблем ЖКГ, незаконного/неузгодженого з територіальними громадами будівництва, ситуації у сфері охорона здоров'я, проблем транспортного сполучення, проти об'єктів, що несуть загрозу навколишньому середовищу тощо [10, с. 4].

Розвиток запропонованих науково-методичних підходів дає змогу моделювати інформаційну картину регіону за певний період часу, відтворювати візуально та статистичнорозподіл конфліктів за регіональною ознакою, прогнозувати можливі наслідки прийняття рішень як на місцевому рівні так і на загальнодержавному. Відповідно, виникає об'єктивна необхідність у подальшому розвитку методик контент-моніторингу новин політичного та суспільного життя регіонів, а також методології, яка дасть змогу здійснювати оцінюючі розрахунки зв'язку причин і проявів активності населення, виявити ризики, відстежувати збільшення або зменшення інтенсивності протестних дій суспільства за регіонами. Зокрема, при відпрацюванні методик контент-моніторингу інформаційного поля регіонів фахівці інформаційно-аналітичних структур НБУВ виявили в літній період 2017 р. аномальний сплеск протестних настроїв, які пояснено такими факторами: розвитком інформаційних технологій, орієнтованих на «розкрутку» масових акцій, відтак – резонансністю владівських подій та спробами опозиційних політиків використати місцеві реальні (і навіть формальні) проблеми для вирішення політтехнологічних завдань; інтересом ЗМІ до відповідних конфліктів – повідомлення про акції у райцентрах раніше далеко не завжди опинялися у сфері уваги ЗМІ, у липні ж ця інформація могла бути зафіксована значно детальніше; поширеністю проблем, пов'язаних із недоліками роботи правоохоронної та судової системи в Україні, значною кількістю громадян та цілих територіальних громад, де такі проблеми стали хронічними і болючими; зниженням порогу емоційної стійкості реакції українців на проблеми: теперішня практика, інформаційна політика приводять до закріплення у масовій свідомості ідей «майданної демократії»; помітна тривожна тенденція, згідно з якою мітинги і пікети стають першою, а не останньою реакцією на конфліктні ситуації [там само, с. 5].

Основою для відпрацювання науково-методичних підходів до вимірювання інформаційних величин, які відповідають видам активності населення, його протестним настроям у різних регіонах, стало визначення

поняття «контент-моніторинг», запропоноване в монографічному дослідженні В. Горбулін, О. Додонов, Д. Ланде. Суть контент-моніторингу полягає у систематичному виділенні і фіксуванні певних одиниць виміру тексту, квантифікації отриманих даних і подальшої інтерпретації результатів для оцінки і прогнозування поведінки діючих систем [4, с. 2].

Кількісний вираз якісних ознак такого суспільного явища як протестні акції в різних регіонах зумовив використання найбільш оптимальних базисних вейвлет функцій і аргументацію їх використання для проведення фрактального і мультифрактального аналізу вихідних даних, що дає змогу перейти від аналізу до моделювання активності суспільства для розрахунку оцінок зв'язку причин і проявів, відстеження збільшення або зменшення інтенсивності протестних акцій. Цей підхід дав можливість поряд із все ще переважаючими повідомленнями нейтрального характеру виявити матеріали, що мають ознаки маніпулювання (приховано упереджені матеріали) та інформаційної війни (відкрито упереджені матеріали, транслювання російських чи інших ворожих щодо України меседжів). У цілому присутня велика кількість повідомлень, які мають нейтральний характер – подання фактичних матеріалів про діяльність місцевої влади, органів прокуратури та судів різних рівнів, а також, меншою мірою, національної поліції [11, с. 2].

Змістовний аналіз інформаційних потоків з метою отримання необхідних якісних і кількісних зрізів інформаційної картини різних регіонів за певний період часу дозволив відтворити візуально та статистично розподіл конфліктів за регіональною ознакою, загальну динаміку кількості повідомлень за найбільш топовими темами, їх загальну оцінку, надати оціночний розподіл основних проблем (конфлікт, маніпуляція, інформаційна війна, негативно, нейтрально, позитивно, загально). Регіональний зріз дослідження дає змогу виявити райони областей, питання щодо яких висвітлювалися найактивніше.

Аналітична обробка інформаційних потоків є найхарактернішою рисою контент-моніторингу, за допомогою якого здійснюється екстракція фактів із текстів, виявлення понять, сюжетів, відстеження перебігу багатоаспектних суспільних процесів, розроблення різноманітних статистичних звітів, їх візуалізація. У зв'язку із цим, аналітичні підходи використано для уточнення джерельної бази, що дало змогу наблизитись до інформаційної картини, яка пояснювала б особливості оціночних суджень населення. Зокрема, залучення до джерельної бази опозиційних видань, що мають російську реєстрацію, а також російських видань дало змогу виявити публікації маніпулятивного характеру, а також такі, що мають ознаки відкрито інформаційної війни. Переважно вони стосуються діяльності центральної влади (президента, уряду), силових відомств [там само, с. 3].

Інформаційно-аналітичні структури НБУВ у процесі науково-практичних досліджень інформаційних потоків удосконалюють методики контент-аналізу, що передбачають аналіз масиву текстових документів, – результат моніторингу інформаційного простору. Науково-практичні

методики контент-аналізу передбачають таку послідовність: визначення загального плану дослідження; уточнення інформаційних джерел; визначення мети, об'єкта і предмета дослідження; попередній аналіз об'єкта; вибірка; квантифікаційна обробка тексту з подальшою інтерпретацією результатів проблемної ситуації (процесу, явища); змістовне уточнення та емпірична інтерпретація понять; опис процедур фіксації властивостей і суспільних явищ, процесів тощо.

Напрацювання в рамках науково-практичних досліджень інформаційних потоків стали основою для розвитку методик контент-аналізу при реалізації таких інформаційно-аналітичних проектів як «Інформаційна картина місяця», «Інформаційні акценти / Кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів», «Україна у фокусі іноземних ЗМІ / Кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів найбільш рейтингових ЗМІ» [8; 9; 18].

У рамках таких досліджень визначаються основні суспільні явища, процеси, події, проблеми, між ними встановлюються зв'язки для подальшої формальної передачі кількісно-змістовних характеристик публікацій. Кожній з вибраних публікацій після її аналізу присвоюється сукупність кількісно-змістовних характеристик, які відповідають визначеній меті дослідження. Таким чином, на основі розробленого рубрикатора ведеться формальний опис тексту публікацій, а сукупність усієї обробленої інформації забезпечує візуалізацію опису суспільного явища в цілому в контексті досліджуваного об'єкта.

Контент-аналіз публікацій електронних ЗМІ за визначений проміжок часу в рамках виконання вищезазначених інформаційно-аналітичних проектів дав змогу отримати необхідні якісні та кількісні зрізи загальної картини резонансних повідомлень, середньодобовий показник резонансних повідомлень, оціночний розподіл основних суспільно-політичних та економічних проблем за визначений проміжок часу та ін.

Контент-аналіз публікацій електронних ЗМІ за визначений проміжок часу в рамках виконання інформаційно-аналітичних проектів «Україна у фокусі іноземних ЗМІ (Кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів найбільш рейтингових ЗМІ)», «Інформаційна картина місяця (Основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ)» дав змогу відтворити візуально та статистичноспіввідношення кількості публікацій по світу, загальну динаміку кількості повідомлень про українські персоналії в зарубіжних ЗМІ, оціночний розподіл за сферами діяльності західних та російських ЗМІ, (політика, соціальна сфера, економіка, негативно, нейтрально, позитивно, загально), співвідношення ключових тегів у західних і російських ЗМІ.

Кількісний вираз якісних ознак такого явища як інформаційні маніпулятивні технології в інформаційному просторі дав можливість виявити матеріали, що мають їхні ознаки. Зокрема, за результатами дослідження, найбільш поширеними наразі виявилися такі види інформаційних

маніпуляцій: створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет, вибіркова правда, коментарі, створення асоціацій, розмахування прапором, рекомендація, констатація факту, ствердження, постановка риторичних запитань [18].

Результативність здійснення контент-аналізу може бути досягнуто через розвиток кооперації з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. На сьогодні бібліотеки в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій змінюють підходи до комплектування власних фондів, орієнтуються не лише на їхнє якісне збільшення, але й на забезпечення доступу до інформаційних ресурсів на основі кооперативних зв'язків з іншими сучасними інформаційними центрами. Із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній практиці інформаційний простір бібліотеки розширюватиметься до міжбібліотечного, міжрегіонального, його межі становитимуться ширшими. Цим самим досягається доступ до будь-яких багатоаспектних масивів інформації сумірних із загальним обсягом всієї інформації в бібліотечних закладах України, забезпечення глибинного вузькотематичного пошуку. Усе це дає змогу здійснення контент-аналізу на базі значного обсягу масивів інформаційних ресурсів.

При цьому варто зазначити, що здійснення оперативного та якісного контент-аналізу на базі акумульованих бібліотеками інформаційних ресурсів можливий за умови впровадження сучасних електронних технологій обробки, зберігання та пошуку інформації, використання інформаційно-комунікаційних технологій. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні акумульований бібліотеками інформаційний ресурс слабо включений у систему соціальних інформаційних комунікацій внаслідок зберігання значного обсягу масивів інформації на традиційних носіях. Тому вони не доступні для використання інформаційно-комунікаційними технологіями управління інформацією. У зв'язку із цим, для вирішення повноцінної реалізації відповідних функцій бібліотеками дослідники називають завдання сьогодення – формування електронних ресурсів бібліотечних закладів двома шляхами: надання наявній у бібліотечних базах (фондах) інформації на всіх носіях електронної форми і систематичним наповненням цих баз новою електронною інформацією [7, с. 48].

Сучасні інформаційні центри відмінні за своєю структурою та належністю від бібліотечних активізували свою діяльність у напрямі інформаційно-консалтингового супроводу українських фінансово-промислових груп (далі – ФПГ). Українська компанія «NOKs fishes» виробила та вдосконалює програмно-технічні, технологічні підходи та методики щодо реалізації різноманітних проектів контент-моніторингу національного медіаполя (друкованих ЗМІ, інтернет-ЗМІ, ТВ і радіо, інформаційно-аналітичні агенства, соціальні медіа). З 2007 р. фахівцями компанії розроблено та впроваджено інноваційні підходи до оцінки якості

резонансу, що дає змогу бачити багатомірні характеристики медіаполя. З 2010 р. ці програмно-технічні, технологічні підходи та методики вдосконалюються завдяки впровадженню каналу логістики сервісу через індивідуальні онлайн-бази з вмонтованим модулем графічної візуалізації контент-аналізу, агрегації в клієнтські бази рекламного контенту, запуску власної пошукової системи «Shukach.info», електронну базу даних, архів інформаційних продуктів, регіональну мережу [16; 17].

Це стало основою для створення інформаційно-аналітичного сервісу, який містить у собі контент-моніторинг медіаполя, дослідження статистики і якості створеного резонансу, репутаційні дослідження, що висвітлюють коментарі експертних груп на медіа-іміджеві дії ФПГ. Програмно-технічні, технологічні підходи та методики, впроваджені компанією, дають змогу щоденно обробляти понад 3,5 тис. джерел інформації.

На сьогодні компанія надає такі інформаційно-аналітичні послуги:

- контент-моніторинг медіаполя;
- аудит медіаактивності в розрізі статистичних, якісних і вартісних характеристик резонансу за тиждень, місяць, квартал, що надає порівняльний аналіз активності в ЗМІ ФПГ за тиждень/місяць/квартал (порівняння представленості у ЗМІ великих ФПГ);
- онлайн-база в режимі реального часу з контент-аналізом, гнучкою системою фільтрів, публікаціями в розрізі тем, блоків, експертів.

У рамках інформаційно-аналітичного сервісу компанія виробляє такі продукти:

- прес-кліпінг з розподілом бізнесу за галузями, власниками, новинами про компанію, іншими рубриками, типами ЗМІ;
- прес-кліпінг про благодійність і корпоративно-соціальну відповідальність проявів ФПГ;
- дайджест важливих новин з розподілом за ринками.

Прес-кліпінг передбачає надання корпоративним користувачам інформації, сегментовану за репутаційними блоками, ринками і тональністю. Також кліпінг містить аналітичну надстройку, що дає змогу бачити співвідношення якості резонансу і статистики.

Особливістю програмно-технічних, технологічних підходів і методик, впровадженими компанією, є те, що корпоративний користувач отримує можливість самостійно аналізувати та порівнювати своє медіаполе з іміджевими проявами в ЗМІ, соціальних медіа інших українських ФПГ. Зокрема, онлайн-база надає доступ корпоративним користувачам до оновленого контенту медіаполя кожні 30 хв за ключовими словами запиту, з допомогою гнучкої системи фільтрів формувати кліпінг за визначений період часу, активом, репутаційним блоком, ринком, джерелом інформації, створювати інтерфейси користувача з різним ступенем доступу до змісту онлайн-бази. Крім того, онлайн-база містить графічний модуль, який дає змогу користувачам бачити результати контент-аналізу обробленого масиву інформації в розрізі якісних і кількісних показників. Блок контент-аналізу,

який реалізується через вбудований графічний модуль, дає змогу клієнту отримувати дані про якість резонансу в розрізі інтегральних коефіцієнтів, що характеризують лояльність медіа до інформаційних приводів клієнта, насиченість медіаполя клієнта подієвим рядом, ймовірність впливу інформаційного приводу на аудиторію засобів масової інформації, а також тональності публікацій, і рейтингу резонансу медіаполя, визначеного «позитивно», «нейтрально» і «негативно». Уся інфографіка містить посилання на масив публікацій, що обумовили значення графічного показника.

Узагальнюючи досвід удосконалення методик контент-моніторингу і контент-аналізу інформаційних потоків варто зазначити, що українська компанія «NOKs fishes» розробила та успішно практикує інноваційні підходи, що надають можливість аналізу медіаполя з допомогою зонно-просторового методу. Цей метод дає змогу проводити системні дослідження динаміки макропоказників діяльності економічних суб'єктів, їх конкурентів, створення інформаційно-аналітичних моделей контролю, аналізу і коректування інформації медіаполя з репутаційної політики ФПГ, інших корпоративних користувачів у багатомірному режимі за рахунок інтегральних характеристик об'єктів досліджень у розрізі тематичних векторів.

Таким чином, відповідно до можливостей самих інформаційних центрів, інформаційних запитів, потреб як українського суспільства загалом, так і окремих корпоративних замовників, користувачів сучасні інформаційні центри розробляють та удосконалюють відмінні один від одного взаємопов'язані організаційно-технологічні, програмно-технологічні, інформаційно-технологічні, інтелектуальні підходи та методики контент-моніторингу і контент-аналізу інформаційних потоків. Традиційно спільним для інформаційних центрів залишається використання переваг технологій та методик контент-моніторингу і контент-аналізу, які забезпечують:

- а) одержання оперативних кількісних і якісних аналітичних зрізів;
- б) оперативний аналіз інформаційних потоків, що циркулюють у соціальних комунікаціях;
- в) визначення оперативності, повноти інформаційних джерел;
- г) одержання аналітичних даних для визначення інтенсивності публікацій;
- д) своєчасне надання необхідної профільної інформації корпоративним користувачам.

Очевидно, що найбільш інноваційні підходи та методики мають можливість розробляти та впроваджувати ті інформаційні центри, які спроможні профінансувати гнучке програмне забезпечення для підтримки програмно-технологічного циклу роботи інформаційно-аналітичної платформи контент-моніторингу, контент-аналізу інформаційного простору з відповідними автоматичними засобами оцінювання якісних і кількісних характеристик інформаційних потоків.

Важливими конкурентними перевагами бібліотек країни, як стверджують дослідники з галузі соціальних комунікацій, залишається:

системність, фундаментальність і науковість, що визначає авторитетність бібліотечних установ, які гарантують користувачу якість свого інформаційного продукту. Інша важлива риса, якою характеризується діяльність бібліотечних установ, – їх незалежність, внаслідок чого сучасна бібліотека може претендувати на експертний статус [15, с. 55]. Саме великі бібліотеки на сьогодні спроможні здійснювати контент-моніторинг за джерелами інформації, безперервну аналітичну обробку інформаційних потоків, забезпечувати систематичне відстежування нових тенденцій і суспільних процесів, явищ у постійно оновлюваному мережевому інформаційному середовищі.

Список використаних джерел:

1. *Барановский А.* Контент-мониторинг и анализ социальных процессов [Электронный ресурс] / А. Барановський. – Режим доступа: <http://taac.org.ua/files/a2011/proceedings/UA-3-Oleksii%20Mykolayovich%20Baranovskyi-134.pdf>. – Загл. с экрана.
2. *Берко А.* Система контент-моніторингу новинних інтернет-ресурсів / А. Ю. Берко, Я. П. Кісь, В. І. Суховерський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 699: Інформаційні системи та мережі. – С. 13–21.
3. *Висоцька В.* Контент-моніторинг текстової інформації Web-ресурсів / В. А. Висоцька, Л. Б. Чирун, Л. В. Чирун // Міжнародна наукова конференція «Інтелектуальні системи прийняття рішень та проблеми обчислювального інтелекту (ISDMCI'2015)», Залізний Порт, Україна. – 25–28 трав. 2015. – С. 38–40.
4. *Горбулін В.* Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія / [В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде]. – Київ : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
5. *Григорьев А.* InfoStream / А. Н. Григорьев, Д. В. Ландэ, С. А. Бороденков и др. // Мониторинг новостей из Интернет: технология, система, сервис: научно-методическое пособие. – Київ, ООО «Старт-98», 2007. – 40 с.
6. *Додонов А.* Виявлення категорій і їх взаємозв'язків у рамках технології контент-моніторингу / А. Г. Додонов, Д. В. Ланде // Вісник державної служби України. – 2006. – № 4. – С. 45–52.
7. *Дубас Т.* Роль бібліотечних закладів у реалізації програми інформатизації українського суспільства / Т. П. Дубас // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – Вип. 23. – С. 48.
8. Інформаційна картина місяця: маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ (квітень 2017, за матеріалами зарубіжних ЗМІ) [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/inf_akcentu/Kvit17_zar_ZMI.pdf. – Назва з екрана.

9. Інформаційна картина місяця: основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/inf_akcentu/traven17.pdf. – Назва з екрана.
10. Інформаційна картина регіону: аналітичний огляд на базі електронної інформації. – 2017. – № 1. – С. 4.
11. Інформаційна картина регіону (Харківська область): аналітичний огляд на базі електронної інформації. – 2017. – 19–27 черв. – С. 2.
12. *Кравчук В.* Контент-моніторинг світових ЗМІ з питання інтеграції України до ЄС та НАТО / В. О. Кравчук // Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України : мат. II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (14–15 трав. 2014 р., м. Луцьк). – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – С. 90–96.
13. *Ландэ Д., Литвин А.* Феномены современных информационных потоков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sib.com.ua/arhiv_2001/lande_1_2001/lande_1_2001.htm. – Заглав. с екрана.
14. *Леліков Г.* Моніторинг діяльності органів виконавчої влади із застосуванням комп'ютерної системи контент-аналізу електронних ЗМІ / Г. І. Леліков, В. М. Сороко, О. М. Григор'єв, Д. В. Ланде // Вісник державної служби України. – 2002. – № 2. – С. 72–78.
15. *Половинчак Ю.* Бібліотечні ресурси як фактор зміцнення національної самосвідомості суспільства / Ю. Половинчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – Вип. 23. – С. 55.
16. Пошукова система «Шукач» [Електронний ресурс] // Noksfishes: mediaresearchandconsulting. – Режим доступу: <http://noksfishes.info/index.php/nou-khau/systema-shukach>. – Назва з екрана.
17. Проект «МедіаВершки» [Електронний ресурс] // Noksfishes: mediaresearchandconsulting. – Режим доступу: <http://noksfishes.info/index.php/diialnist/mediavershky>. – Назва з екрана.
18. Україна у фокусі іноземних ЗМІ (Кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів найбільш рейтингових ЗМІ. Маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ. Резюме) [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/inf_akcentu/Ino_ZMI_2017.pdf. – Назва з екрана.
19. *Федорчук А.* Контент-моніторинг інформаційних потоків [Электронный ресурс] / Б-ки Нац. акад. наук: пробл. функціонування, тенденції розвитку. – Київ, 2005. – Вип. 3. – Режим доступа: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/bnan_2005_3_17%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/bnan_2005_3_17%20(3).pdf). – Заглав. с екрана.
20. *Федорчук А., Танатар Н.* Теоретико-методичні засади аналізу інформаційного потоку соціально-політичного спрямування // Бібліотекознавство, документознавство, інформологія. – 2004. – № 2. – С. 33–38.

21. Чуприна Л. Проблема інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів / Л. А. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – Вип. 23. – С. 269–288.

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. НБУВ

Біобібліографічні покажчики у фондах відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ: нові надходження

Шевчик Б. М. Григорій Башнянин: внесок у розвиток економічної науки та бібліографічний покажчик праць : присвяч. 65-річчю з дня народж., 40-річчю наук.-пед. діяльності Г. І. Башнянина та 200-річчю з часу засн. Львів. торг.-екон. ун-ту = Gryhoriy Bashnyanyn: Contribution to the development of economic science and the bibliographic index of works / Б. М. Шевчик. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 1563 с. : фот., табл.

Книга створена з метою висвітлення діяльності доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри теоретичної та прикладної економіки і науково-дослідної лабораторії економічної оцінки Львівського торговельно-економічного університету, заслуженого діяча науки і техніки України Г. І. Башнянина. Незвичайність цього ґрунтовного дослідження полягає в тому, що у ньому подається характеристика всіх наукових досягнень вченого-економіста, як фундатора найфундаментальніших новітніх версій економічної науки: економічної метаметодології як надметодології і надточної методології економічного аналізу та альтернативи традиційній політичній економії; економічної метрології та метрологічної економії як загальної теорії економічного вимірювання, теорії кількісно-якісного аналізу в економіці тощо. Оцінюється його внесок у розвиток економічної науки, зроблений ним упродовж останніх сорока років.

Мета виходу цього видання – це спроба узагальнити наукові здобутки Г. І. Башнянина, викласти їх максимально популярно та зрозуміло для широкого кола читачів; типологізувати економічні системи. Книга складається з п'яти частин, які розподілено за розділами та підрозділами, а також 27 додатків, де у вигляді численних таблиць розглядаються питання наукової діяльності вченого; надаються результати науково-публікаційної діяльності Г. І. Башнянина за період з початку науково-педагогічної діяльності, 1975–2016 рр. Далі міститься інформація про видання та події, які плануються Г. І. Башняниним до підготовки в найближче десятиріччя: наукові монографії, економічні енциклопедії, міжнародні наукові конференції; підкреслюються основні напрями подальшого розвитку різних типів метаметодології та метаекономії. Останній додаток містить поетичні

ювілейні вітання Г. І. Башнянину від колективів вищих учбових закладів міста Львова.

Шифр зберігання НБУВ: Вc62892

Шифр зберігання ВДБО: д Б33

Тетяна Миколаївна Безрукова – педагог і краєзнавець : біобібліогр. покажч. / М-во культури України, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. О. М. Дмитрієва ; наук. ред. С. М. Куделко ; вступ. ст.: І. Ю. Можейко, Г. І. Іванцової]. – Харків, 2017. – 72 с. : портр. – (Краєзнавці Слобожанщини ; вип. 13).

Видання надає довідкову інформацію про життя і творчий доробок краєзнавця та пам'яткоохоронця, педагога позашкільної освіти Т. М. Безрукової. Спрямованість наукових інтересів Тетяни Миколаївни полягає у дослідженні Харківського району, історії Озерянської ікони Божої матері, історії селища Буди, зокрема у дослідженні історії фаянсового виробництва, діяльності визначних промисловців і меценатів ХІХ–ХХ ст. Кузнецових на теренах Харківщини. У творчому доробку краєзнавця – п'ять книг та понад 200 наукових та популярних статей з питань позашкільної освіти та шкільного краєзнавства, про історію окремих закладів, збереження пам'яток, релігійних святинь, історичні події та сучасний розвиток передмістя Харкова. Життєвий девіз дослідниці – «Шлях здолає той, хто йде».

До покажчика увійшли публікації з освітнянської тематики, з питань краєзнавства, матеріали про Т. М. Безрукову, як організатора та керівника клубу «Краєзнавець» при ХДНБ ім. Короленка, науково-допоміжний апарат (вступні статті, основні дати життя і діяльності, іменний покажчик), додатки (перелік радіо- та телепрограм, підготовлених за допомогою Т. М. Безрукової, та наукових конференцій, у яких вона брала участь упродовж 1996–2016 рр.).

Шифр зберігання НБУВ: Ва812379

Шифр зберігання ВДБО: д Б40

Білоножко Володимир Якович: доктор сільськогосподарських наук, професор : біобібліогр. покажч. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; [уклад.: О. М. Абразумова, Л. Г. Лисиця ; наук. ред. Г. М. Голиш]. – Черкаси, 2017. – 32 с. : портр. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ; вип. 21).

У виданні представлено перелік наукових праць доктора сільськогосподарських наук, професора кафедри екології та агробіології Володимира Яковича Білоножка. Коло його наукових зацікавлень – насіннезнавство, селекція та агроекологія.

Матеріал покажчика систематизовано за розділами: «Життєвий і творчий шлях», «Основні дати життя й діяльності», «Основні курси, які

викладає В. Білоножка», «Матеріали про В. Я. Білоножка», «Наукове керівництво», «Автореферати дисертацій, захищених при опонуванні В. Я. Білоножка», «Хронологічний покажчик друкованих праць» (1978–2016), «Патенти», «Автореферати дисертацій», «Видання за редактуванням В. Я. Білоножка».

Допоміжний апарат представлено алфавітним покажчиком авторів і співавторів, списком умовних скорочень.

Шифр зберігання НБУВ: P132831

Шифр зберігання ВДБО: д Б61

Професор Веденєєв Дмитро Валерійович : бібліогр. покажч. пр. : до 50-річчя від дня народж. / Укр. фонд культури. – Київ, 2017. – 76 с. : фот.

У книзі відображено життєвий і творчий шлях, наукова, науково-організаційна та громадська діяльність українського історика, доктора історичних наук Дмитра Валерійовича Веденєєва.

Професор В. Д. Веденєєв – автор понад 600 друкованих праць, у тому числі до 50 монографій, навчальних посібників та науково-документальних праць, лауреат Міжнародної премії імені Володимира Винниченка, член науково-консультативної ради журналу «В мире спецслужб», член Експертної ради з історичних наук МОН України, Член Громадської ради при СБ України, член Головної редколегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією».

У його працях простежується вся історія дипломатії, розвідки та контррозвідки України, повстансько-підпільних рухів 20 століття; вирішуються проблеми дипломатичної та воєнно-політичної історії, інформаційно-гуманітарної безпеки.

Матеріал у покажчику представлено за розділами: монографії, розділи монографічних праць та інші наукові видання; науково-документальні та науково-довідкові видання; статті, доповіді та повідомлення у наукових виданнях; навчальні посібники та вибрані навчально-методичні праці; публікації у науково-популярних виданнях та пресі; вибрані публікації в електронних виданнях; біографічні публікації про Д. В. Веденєєва. Хронологічні межі добору матеріалу –1989–2017 рр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва814703

Шифр зберігання ВДБО: д В-26

Горбатенко Володимир Павлович : до 60-річчя від дня народження і 30-ліття наук.-пед. діяльності / упоряд. О. В. Кукуруз ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – Київ : ВЦ «Академія», 2017. – 144 с.

У біобібліографічному виданні висвітлено життєвий та творчий шлях знаного українського вченого-правознавця, політолога, педагога, доктора політичних наук, професора, академіка Української академії політичних наук та Академії наук Вищої школи, заступника директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України Володимира Павловича

Горбатенка. Досліджено основні етапи його наукової, політичної та громадсько-політичної діяльності. Володимир Павлович – член редакційних колегій низки політологічних часописів і наукових збірників: «Держава і право», «Молода нація», «Нова парадигма», «Політика: історія і сучасність», «Сучасна українська політика: політики і політологи про неї», «Генеза», «Часопис Київського університету права», «Проблеми філософії права» тощо.

Невід'ємною частиною Володимира Павловича є політична діяльність, зокрема дослідження проблем розвитку у сфері державного управління і місцевого самоврядування, політичної модернізації та політичного прогнозування, громадянської освіти, філософії права. У його працях визначена роль права як форми регулювання соціальних відносин, зокрема вплив соціальних норм на процес становлення правової системи; розглядаються найбільш важливі проблеми теорії і практики розбудови сучасного українського конституціоналізму.

В. П. Горбатенко – науковий редактор низки статей в енциклопедичних виданнях, автор та співавтор багатьох підручників, навчальних посібників з питань теорії держави та права: «Політологічний енциклопедичний словник», «Політологія», «Основи етнодержавознавства», «Великий енциклопедичний юридичний словник», «Юридична енциклопедія» тощо.

У книзі подано біографію В. П. Горбатенка, інтерв'ю, свідчення друзів, колег, учнів, перелік його праць і публікацій про нього.

Шифр зберігання НБУВ: Ва814151

Шифр зберігання ВДБО: д Г67

Лікар, науковець, вчитель – професор Збарж Яків Михайлович / Львів. нац. мед. ун-т ім. Д. Галицького ; авт. кол.: В. Ф. Макєєв, Б. С. Зіменковський, В. С. Гриновець. – Львів, 2017. – 44 с. : портр., іл.

Показчик присвячено діяльності одного з винахідників у галузі ортопедичної стоматології – заслуженому діячу науки, доктору медичних наук, професору, завідувачу кафедри ортопедичної стоматології Львівського державного медичного інституту в 1961–1970 рр. Я. М. Збаржу.

Професор Яків Збарж – автор близько 140 наукових і навчально-методичних праць. Напрями його наукових досліджень – хірургічне лікування ран і ушкоджень щелепно-лицевої ділянки, зокрема, в умовах воєнного часу; опрацювання нових методів іммобілізації та лікування переломів верхньої і нижньої щелеп; пластична хірургія щелепно-лицевої ділянки; хірургічне лікування патології прикусу; дослідження та впровадження в ортопедичну стоматологію нових типів пластмас.

Книга містить матеріали про життєвий і творчий шлях науковця, основні наукові публікації та публікації про професора Я. М. Збаржа, спогади його послідовників, фотоматеріали із власного архіву лікаря-стоматолога.

Шифр зберігання НБУВ: P132467

Шифр зберігання ВДБО: д З-41

Ростислав Дмитрович Іскович-Лотоцький : біобібліогр. покажч. до 70-річчя від дня народж. / М-во освіти і науки України, Вінниц. нац. техн. ун-т, Наук.-техн. б-ка ; уклад. Л. В. Квятківська ; відп. за вип. Т. Є. Притуляк. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 68 с. : іл. – (Вчені нашого університету).

Видання підготовлено з нагоди ювілею Відмінника освіти, доктора технічних наук, професора, завідувача кафедри галузевого машинобудування Вінницького національного технічного університету, Ростислава Дмитровича Ісковича-Лотоцького. Покажчик відображає доробок науковця, який складає понад 300 наукових праць, присвячених актуальним питанням у галузі машинобудування. Серед них: монографії, підручники, навчальні посібники, науково-методичні матеріали, наукові статті зі збірників і журналів, виступи на конференціях, патенти тощо. Матеріали охоплюють період з 1979 по 2016 рік. Список опублікованих наукових робіт систематизовано за алфавітом та видами видань.

До покажчика увійшли: біографічний нарис про наукові та трудові досягнення вченого, основні підсумки його наукової діяльності, бібліографія робіт, довідкова інформація. Окремий розділ «Публікації про Р. Д. Ісковича-Лотоцького» містить матеріали про вченого-ювіляра та інтерв'ю з ним.

Допоміжний апарат представлений іменним покажчиком. Видання доповнено світлинами, наданими з сімейного архіву.

Шифр зберігання НБУВ: Ва813150

Шифр зберігання ВНБІ: д І-86

Володимир Петрович Кравець – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, заслужений працівник освіти України (до 70-річчя від дня народж.) : бібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Наук. б-ка ; [уклад. О. Я. Кульчицька ; відп. за вип. І. А. Чайка]. – Тернопіль, 2017. – 97 с. : портр., кольор. іл. – (Бібліографія вчених ТНПУ ім. Володимира Гнатюка).

У виданні представлено бібліографію праць відомого фахівця у галузі теорії та історії педагогіки, доктора педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України Володимира Петровича Кравця, опрацьовану впродовж 1977–2016 років: монографії, підручники, навчально-методичні посібники, програми та методичні рекомендації, статті із наукових збірників та періодичних видань, матеріали наукових конференцій, що вийшли в Україні та за кордоном. Понад 200 його наукових і навчально-методичних праць охоплюють широке коло проблем теорії та історії педагогіки, психології статі, сімейної педагогіки, дошлюбної підготовки молоді, статевого виховання учнів тощо.

Покажчик складається зі вступної статті доктора філологічних наук, члена Національної спілки письменників України Миколи Зимомрі – «Гло

освітнього чину: слово про Володимира Кравця», коротких біографічних відомостей та окремих розділів: «Праці В. П. Кравця», «Співпраця В. П. Кравця із іншими науковцями», «Редакційно-рецензійна діяльність В. П. Кравця». Окремо подано розділ «Наукова школа В. П. Кравця», який представляє бібліографічні описи згруповані у підрозділи «Докторські дисертації», «Кандидатські дисертації» та «Магістерські роботи» за алфавітом прізвищ. У розділі «Інтерв'ю В. П. Кравця» зібрано бесіди ученого з журналістами різних видань. Інформацію за електронними ресурсами містить розділ «Кравець В. П.: веббіографічний список». Останній розділ «Публікації про життя та діяльність В. П. Кравця» вміщує інформацію про життєвий шлях, науково-педагогічну та громадську діяльність науковця. У межах розділів матеріали згруповано за абеткою прізвищ авторів і назв публікацій українською, російською та іноземними мовами. Додатком до посібника є повнотекстові матеріали, які відображають життєвий і творчий шлях В. П. Кравця.

Основними джерелами пошуку інформації були каталоги та картотеки Тернопільської державної обласної універсальної бібліотеки, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Національної парламентської бібліотеки України (нині-Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого).

Науково-допоміжний апарат представлено іменним покажчиком прізвищ осіб, відомості про яких є у бібліографічних записах даного видання, алфавітним покажчиком назв праць В. П. Кравця.

Шифр зберігання НБУВ: Ва812183

Шифр зберігання ВНБІ: д К77

Професор Микола Кирилович Малюшицький (1872–1929 рр.) / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України ; авт. кол.: С. М. Ніколаєнко, І. П. Григорюк. Є. М. Богач ; за ред. С. М. Ніколаєнка. – Київ : ЦП «Комппринт», 2017. – 41 с. : портр., іл.

У виданні зібрано й систематизовано основні віхи життя, науково-педагогічної і організаторської діяльності білоруського та українського агрохіміка, рослинознавця, доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка АН БРСР (з 1928 р.), завідувача кафедри рослинництва Київського сільськогосподарського інституту (від 1921 р.) Миколи Кириловича Малюшицького.

Вперше зроблено спробу осмислити, яке значення має науковий доробок Миколи Кириловича у розв'язанні актуальних проблем аграрної та біологічної науки, простежити життєвий шлях та етапи становлення дослідника агрономічної школи, яка бере початок з низин Київського політехнічного інституту. Видання містить інформацію про наукові і практичні здобутки вченого в галузі рослинництва та селекції сортів картоплі

кінця ХІХ – початку ХХ ст. Матеріал систематизовано за трьома розділами: «Формування наукового світогляду і становлення М. К. Малюшицького як вченого та педагога», «Науково-педагогічна і організаційна діяльність професора М. К. Малюшицького в Київському політехнічному та сільськогосподарському інститутах», «Роль М. К. Малюшицького в організації діяльності Київської крайової сільськогосподарської дослідної станції національного комісаріату земельних справ УРСР та становлення галузі картоплярства як науки в Україні».

Микола Кирилович мріяв про те, «щоб наука про рослинництво була орієнтована на кінцевий результат і наша українська земля стала родючішою, а хлібна нива зеленішою та врожайнішою». Його творчий доробок безперечно заслуговує на увагу і у теперішні часи.

Шифр зберігання НБУВ: Р132507

Шифр зберігання ВНБІ: П12(4УКР)д.я2 Н63

Вадим Іоанович Недоступ : біобібліогр. покажч. / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Т. В. Солоненко ; [ред. М. Л. Десенко]. – Одеса, 2017. – 71 с. – (Вчені Одеси ; вип. 48).

Видання присвячено Вадиму Іоановичу Недоступу – доктору технічних наук, професору, академіку Міжнародної академії холоду, заслуженому діячеві науки і техніки України.

Найбільш яскравим видається талант вченого у галузі дослідження теплофізичних властивостей речовин і газових сумішей. Плідна наукова і громадська діяльність В. І. Недоступа відзначена нагородами від голови Одеської обласної державної адміністрації, орденом «За заслуги» ІІІ ступеня Почесною грамотою Верховної Ради України.

До книги включені короткі біографічні відомості, література про життя, наукову й громадську діяльність В. І. Недоступа. Хронологічний покажчик друкованих праць знайомить з науковим доробком вченого, який складає понад 200 опублікованих праць українською, російською та англійською мовами з 1965 по 2016 рік.

При укладанні посібника були використані матеріали з фондів Одеської національної наукової бібліотеки, бібліотеки Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського, а також особистий архів вченого. Допоміжний апарат містить алфавітний покажчик праць, покажчик імен та список умовних скорочень.

Шифр зберігання НБУВ: Ва814024

Шифр зберігання ВДБО: д Н42

Олександр Дмитрович Огуй: Світлом був і до Світла полинув! : монографія (з біобібліогр.) / М-во освіти і науки України, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича ; [авт. вступ. ст. та упоряд. О. Я. Івасюк]. – Чернівці, 2017. – 400 с. : портр.

Олександр Дмитрович Огуй належить до рідкісної плеяди вчених-енциклопедистів, який своєю багатогранною діяльністю охопив цілу систему наукових досягнень у різних галузях філології: лексикології, історії німецької та англійської мов, методології лінгвістичних досліджень, фразеології тощо; перекладознавства та в інших галузях знань: педагогіці, психології, історії Буковини, нумізматиці.

Професор Огуй – автор понад 840 публікацій: 44 монографії, підручники, посібники і книги (9 перевидань 3-х каталогів), а також статті (у тому числі 160 публікацій 10-ма мовами у 19 країнах світу), редактор збірника наукових праць «Германська філологія», член редколегій п'яти зарубіжних видань, член Академії наук Вищої школи України. Видання знайомить з науковим доробком О. Д. Огуя майже за 50 років плідної праці (1982–2016): близько 650 публікацій, надруковані багатьма мовами: українською, російською, англійською, німецькою, польською тощо. Серед них книги, статті, матеріали міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій.

Матеріал у покажчику систематизовано за розділами: «Список основних публікацій (монографії, книги, каталоги, підручники, посібники; об'ємні праці)», «Хронологічний покажчик усіх друкованих праць» (1982–2016), «Науково-викладацька робота», «Науково-організаційна робота», «Науково-редакційна робота», «Анотації та рецензії на основні праці», «Інтерв'ю», «Література про життя та праці професора О. Д. Огуя», «Гуморески». Окремий розділ «Комплексна характеристика наукових праць» містить рецензії провідних фахівців на дослідження О. Д. Огуя у лінгвістиці та перекладознавстві.

Книга доповнена спогадами і відгуками про професора від колег та друзів, а також його власними художніми творами. «Він прагнув світла істини» – так широко та зворушливо висловились про Олександра Дмитровича його дружина – Ольга Івасюк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних іноземних мов і перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Шифр зберігання НБУВ: Ва813873

Шифр зберігання ВДБО: д О-39

Богдан Степанович Посацький : біобібліогр. покажч. / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка ; [уклад.: О. В. Шишка, О. Б. Ніколюк]. – Львів : Растр7, 2017. – 72 с. : портр. – (Біобібліографія вчених Львівської політехніки ; вип. 58).

У виданні висвітлено основні етапи життя, педагогічна і творча діяльність дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, члена-кореспондента Української академії архітектури, члена Національної спілки архітекторів України, кандидата архітектури Богдана Степановича Посацького.

Книга відображає науковий доробок вченого у дослідженні питань з містобудування, зокрема опрацювання проблем містобудівної реконструкції історичних міст західноукраїнського регіону, інформує про досягнення та надбання наукової школи Б. С. Посацького. Окреслено основні життєві віхи професора та становлення його як видатної науково-педагогічної особистості. Оцінено його внесок у розвиток урбаністичної наукової теорії та науково-методичний доробок. До видання увійшли бібліографічні описи друкованих праць за період з 1969 до 2016 рр.: монографії, навчально-методичні праці, публікації в газетах, наукові статті у вісниках, збірниках, журналах, депоновані наукові праці, видання іноземними мовами. Окремий розділ містить перелік авторських виставок фотографій, які проходили у різних куточках України та зарубіжжя. Видання доповнено іменним покажчиком співавторів та списком скорочень.

Шифр зберігання НБУВ: Ва813677

Шифр зберігання ВДБО: д П61

Світленко Сергій Іванович : біобібліогр. покажч. (до 60-річчя від дня народж.) / Дніпропетров. нац. ун-т ім. О. Гончара ; [уклад. і вступ. ст. О. Б. Шляхов]. – Дніпро : Грані, 2017. – 212 с.

Науково-довідкове видання присвячене відомому українському історичному, доктору історичних наук, професору, декану історичного факультету Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, заслуженому працівнику освіти України С. І. Світленку.

Висвітлено значний внесок вченого у розвиток суспільно-політичної історії України другої половини XIX – початку XX ст. Розглянуто основний напрям його досліджень – проблеми з історії, історіографії, джерелознавства, археографії, національного та суспільно-політичного рухів в Україні кінця XVIII – початку XX ст., історії освіти і науки України XIX – початку XXI ст., історіософії історії України. Низка статей професора присвячена історичним постатям радянської доби на Дніпропетровщині (Л. К. Вороні, В. І. Остапенку, Г. П. Савченку та ін.), відомим державним та громадським діячам дореволюційного періоду, зокрема О. М. Александрову, О. А. Безбородько, М. С. Воронцову та ін.

Сергій Іванович Світленко – автор і співавтор понад 525 публікацій, більше 420 наукових і навчально-методичних праць, 11 монографій, 19 навчальних посібників тощо. Книга відображає творчий доробок вченого у царині історичних досліджень та інформує про досягнення, надбання наукової школи С. І. Світленка.

Матеріал покажчика систематизовано за частинами: «Участь у наукових конференціях, читаннях, круглих столах та семінарах», «Відповідальне наукове редагування», «Загальне редагування поетичних збірок», «Рецензування навчальних праць», «Рецензування наукових та науково-популярних праць», «Участь у підготовці науково-педагогічних кадрів», «Рецензії на праці С. І. Світленка та їх огляди», «Публікації та

згадки про С. І. Світленка в книгах, журналах, газетах», «Посилання в підручниках, навчальних посібниках, монографіях, наукових статтях, археографічних публікаціях на праці С. І. Світленка та їх оцінки». Хронологічний покажчик праць охоплює період з 1984 по 2017 рр.

Посібник доповнено допоміжним апаратом, що складається з алфавітного та видового покажчиків праць.

Шифр зберігання НБУВ: Ва813801

Шифр зберігання ВДБО: д С24

Євген Іванович Сокол: до 65-річчя від дня народж. : біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», Наук.-техн. б-ка ; [уклад.: Л. П. Семененко, С. В. Костроміна, В. І. Бикова ; наук. ред. Л. П. Семененко]. – Харків, 2017. – 134 с. : фот., іл.

У книзі відображено основні етапи життя, науково-дослідницька діяльність і творчий шлях винахідника у галузі промислової електроніки, члена-кореспондента НАН України, доктора технічних наук, ректора Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Євгена Івановича Сокола.

Професор Є. І. Сокол – автор понад 300 наукових праць, у тому числі 5 монографій. Він має 30 авторських свідоцтв і патентів на винаходи, лауреат премії ім. С. О. Лебедева НАН України, редактор наукових збірок, член редколегії наукових видань.

Покажчик надає інформацію про науковий доробок вченого з 1972 по 2016 рр.: монографії, наукові статті, патенти та авторські свідоцтва, наукові, навчальні, навчально-методичні публікації, видання за редакцією та дисертаційні дослідження, виконані під керівництвом Є. І. Сокола. Окремо подані основні публікації про його наукову та організаційну діяльність. Бібліографування здійснено мовами оригіналу: українською, російською, англійською та польською мовами.

Основними джерелами пошуку інформації були матеріали, надані з фонду Наукової бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», а також матеріали з особистого архіву Є. І. Сокола.

Допоміжний апарат складають іменний покажчик, предметний покажчик і покажчик назв авторських праць Є. І. Сокола.

Шифр зберігання НБУВ: Ва812291

Шифр зберігання ВДБО: д С59

Юрій Михайлович Солонін : бібліографія / НАН України, Ін-т проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича ; уклад.: П. М. Силенко, Д. І. Андрущенко. – Київ : КІМ, 2017. – 87 с.

Покажчик присвячено діяльності знаного вченого у галузі матеріалознавства і порошкової металургії – академіку НАН України,

доктору фізико-математичних наук, професору Юрію Михайловичу Солоніну. Висвітлено основні етапи життя, наукової, науково-організаційної та громадської діяльності вченого. Провідною темою наукових досліджень Юрія Михайловича є вивчення властивостей вуглецевих наноматеріалів. Окремо розроблено технологію та вивчено властивості серії матеріалів типу полімер – вуглецеві та інші нановолокна, що дало змогу використовувати їх у стоматології.

Книга знайомить з науковим доробком, який складає понад 350 наукових праць з різних проблем фізики та хімії твердого тіла та водневого матеріалознавства, за період з 1966 до 2017 рр.

Довідково-пошуковий апарат видання складають: алфавітний покажчик виданих праць (книги та статті), покажчик співавторів, покажчик авторських свідоцтв та патентів.

Шифр зберігання НБУВ: Ва812044

Шифр зберігання ВДБО: д С60

Василь Іванович Танцюра – професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (до 80-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка. Філософ. ф-т ; [уклад. О. С. Журавльова ; наук. ред. Д. М. Чорний ; вступ. ст. С. М. Куліш]. – Харків, 2017. – 28 с. : іл.

Видання містить довідкову інформацію про життя, науково-дослідницьку діяльність доктора історичних наук, професора кафедри українознавства філософського факультету Харківського університету імені В. Н. Каразіна Василя Івановича Танцюри. Книга відображає творчий доробок вченого у царині історичних досліджень та інформує про досягнення, надбання наукової школи В. І. Танцюри. Його наукові напрями – політична історія України, роль молоді у політичному житті країни.

Матеріал покажчика систематизовано за частинами: «Основні дати життя, науково-педагогічної і громадської діяльності В. І. Танцюри», «Праці В. І. Танцюри» (1961–2016), «Кандидатські дисертації, захищені під керівництвом В. І. Танцюри», «Докторські дисертації, захищені при консультуванні В. І. Танцюри», «Література про В. І. Танцюру».

Допоміжний апарат представлено іменним покажчиком та умовними скороченнями.

Шифр зберігання НБУВ: Р132488

Шифр зберігання ВДБО: д Т18

Євген Якович Хруслов : [бібліогр. покажч.] / НАН України, Фіз.-техн. ін-т низьких температур ім. Б. І. Веркіна ; [уклад. бібліогр. покажч. Г. М. Фельдман]. – Київ : Академперіодика, 2017. – 46 с. : 9 с. іл., фот. – (Біобібліографія вчених України).

У покажчику представлено науковий доробок видатного вченого у галузі математичної фізики, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, члена-кореспондента НАН України, професора, академіка Національної академії наук України – Євгена Яковича Хрушова, напрацьований за 60 років науково-організаційної та педагогічної діяльності.

Професор Хрушов – автор понад 135 наукових робіт, понад 50 статей, кількох монографій з теорії усереднення.

До видання увійшли бібліографічні описи друкованих праць за період з 1964–2016 рр. Покажчик включає публікації у періодичних і продовжуваних виданнях, збірниках праць, виданих російською та англійською мовами, матеріали доповідей АН УРСР на науково-практичних конференціях, препринти тощо. Окремий розділ містить перелік дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук, виконані під керівництвом та за науковою консультацією Є. Я. Хрушова. Покажчик доповнений світлинами.

Шифр зберігання НБУВ: P132425

Шифр зберігання ВДБО: д X95